

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΤΗΣ 1-15^{ης} ΙΟΥΛΙΟΥ 1916

Ἡ ἱστορία μιᾶς ἑπταετίας, ὑπὸ Α. Ἀλεξανδροπούλου. — *Τὸ δικαίωμα τοῦ πολέμου* ὑπὸ στρατηγοῦ Μπερνάρδι. — *Ἡ πολιτικὴ ψυχολογία καὶ οἱ δημαγωγοὶ* ὑπὸ Γουσταύου Λερπόν. — *Ἡ διπλῆ Γερμανία* ὑπὸ Hildebrand. — *Τὸ Μέγα Σπήλαιον* ὑπὸ Μιχαήλ Γούδα — *Στὸ Χορδὸ* (διήγημα) ὑπὸ Ἀλ. Κεϊλαντ. — *Ἑλληνικὴ Μουσικὴ* ὑπὸ Κ. Α. Ψάχου. — *Τὸ πνεῦμα στὴ μπουκάλα* (διήγημα) ὑπὸ Αὐγούστου Στρίντμπεργκ.

Μηνιαία Ἐπιθεώρησις: *Ἡ Μουσικὴ*. — *Πολιτικὰ Χρονικά*.

ΕΤΟΣ Α΄.- ΤΕΥΧΟΣ 4^{ΟΝ}

ΑΘΗΝΑΙ Θ Θ Θ Θ 1916

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ὀδὸς Σταδίου 24 —

A 5 ΠΡΔ
Χρονικά Ελληνικά

Η ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΙΑΣ ΕΠΤΑΕΤΙΑΣ

(1909 — 1916)

Ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ τῆς χώρας ἐκτυλίσσονται ἀπὸ ἐπταετίας φαινόμενα ἀξία παρατηρήσεως καὶ ἐρεῦνης βαθυτέρας, ἐκείνης, ἧς ἠξιώθησαν παρὰ τῶν ἀρμοδίων πολιτικῶν κύκλων.

Πρόκειται δὲ σήμερον ὑπὸ τὴν κοινὴν ἀντίληψιν φαινόμενα προκαλοῦντα δικαίως τὴν πατριωτικὴν ὀδύνην τῶν σκεπτομένων· ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἀπλήν συνέχειαν τῶν πρώτων, ἐκ τῶν αὐτῶν ἀπορρέοντα αἰτίων.

Τὰ πρῶτα συνοψίζονται εἰς τὴν συνεχῆ καὶ σταθερὰν — παρὰ πᾶσαν τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτήρος ἀσπάθειαν — ἐπικράτησιν νέου κόμματος, ἀναφύεντος ἐξ ἐπαναστατικῆς ἐκκρήξεως, συγκροτηθέντος ἐκ νεηλύδων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πολιτευτῶν, εἰμὴ τυχαρπάσιων, κατὰ χαριτολόγον χαρακτηρισμόν, ὑπὸ τὴν δικτατορικὴν ἐξουσίαν ἐπήλυδος πολιτικοῦ ἀνδρός, μὴ ἔχοντος ἀρχαίους δεσμούς πρὸς τὸν Τόπον καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει μὴ ἐπιτυχόντος νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὀνειρώδεις ἀξιώσεις καὶ προσδοχίας περὶ ἀνορθώσεως.

Τὰ δευτέρα συνοψίζονται εἰς παρασκευασθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἐπικρατήσαντος τούτου κόμματος — παρὰ πᾶσαν τὴν φιλελεύθερον προσωνομίαν αὐτοῦ — ἐπικράτησιν ἀντιλήψεως ἀνελευθέρου περὶ ἀλλεπαλλήλων δειῶν παραβιάσεων τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας.

Πάντα τὰ φαινόμενα ταῦτα, καὶ τὰ πρῶτα καὶ τὰ δεύτερα, δὲν ἠρεινήθησαν δεόντως. Διότι οἱ ἀρμοδίιοι ἐπιστημονικοὶ καὶ πολιτικοὶ κύκλοι ἀπέσχον, ὡσεὶ ἐξ ἀγνοίας, νὰ χρησιμοποιήσωσι τὴν μέθοδον νεωτέρας ἐπιστήμης, τῆς καλουμένης ὁμαδικῆς ψυχολογίας, ἥτοι τῆς ἀναζητήσεως γενικῶν ἐλατηρίων κινούντων τὰς λαϊκὰς ομάδας καὶ

κοινωνίας, θεωρουμένης ὡς ἐνιαῖον σύνολον, ὡς φυσικὴν τινα ὄντοτητα.

Τοιαύτη ἔρευνα, γιγνομένη δι' ὅλης τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτικοῦ βίου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἀγεί εἰς ἐξήγησιν καὶ τῶν εἰρημένων ἐκδηλώσεων τῆς λαϊκῆς ψυχολογίας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, συγκεφαλαιουμένων ἐν τοῖς ἐπομένοις πορίσμασιν.

Μετὰ τὸ 1897

Ἡ Ἐθνικὴ Ψυχὴ συνείχετο πάνποτε ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς πλήρους ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, βαυκαλιζομένη ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς δρώντων κομιμάτων.

Ἄλλ' ἡ ἀτυχῆς πολεμικὴ ἀπέπειρα τοῦ 1897 ἀπεκάλυψε πασιφανῶς γυμνότητα ἐν τῇ πολεμικῇ συντάξει καὶ διοικητικῇ ὀργανώσει θεωρηθεῖσαν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς συναλλαγῆς, ἀπορροεῦσης ἐκ τῆς διεστραμμένης λειτουργίας τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος.

Τότε οἱ πάντες ἤρχισαν νὰ στρέφονται: αὐστηροὶ πρὸς ἔλεγχον τοῦ κρατοῦντος συστήματος καὶ ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὰ πολιτικὰ κόμματα ἤρχισε νὰ κλονίζεται: καὶ ἡ ἰσχὺς τούτων τοσοῦτο μᾶλλον ἠτόνει, ὅσον αἱ ἀνερχόμεναι ἐπὶ τὴν Ἀρχὴν κυβερνήσεις ἠκολούθουν μοιραίως τὴν πεπατημένην, διότι, παρὰ τὴν ἐνδόμυχον ἐπίγνωσιν πεφωτισμένων πολιτικῶν ἀνδρῶν περὶ τῆς ἀπαραιτήτου ἐξυγιάνσεως τῆς λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος, ἀπέλειπεν εἰς πάντας τὸ σθένος πρὸς ἀπότομον μεταστροφὴν. Ἐντεῦθεν ἡ γενικὴ δυσφορία ἐνετεινέτο καὶ ὁ ἔλεγχος καθίστατο δριμύτερος ἐν τῇ Βουλῇ ἐν τῷ Τύπῳ, ἐν τῇ Κοινωνίᾳ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐκείνης ὁμάδος ἀνεξαρτήτων βουλευτῶν, οἵτινες εἶχον κληθῆ Ἰάπωνες.

Ἡ παρ' ἡμῖν Πολιτικὴ ἐμπιστήμη προσεπάθει: νὰ ἐκλαϊκεύσῃ τὴν γνῶσιν καὶ ἐπίγνωσιν περὶ τῆς ὑφισταμένης δυσαρμονίας μεταξὺ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, ἐξαορτῶντος τοὺς ὑπουργοὺς ἐκ τῆς ψήφου τῶν βουλευτῶν καὶ διοικητικῆς ἐν γένει νομοθεσίας, ἀπολύτως συγκεντρωτικῆς ἐν πᾶσι τοῖς κλάδοις διασκευασθεῖσης κατὰ τὴν περίοδον τῆς Μοναρχίας, ἀναστροφῆς πᾶσαν διακριτικὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν κρίσιν τῶν ὑπουργῶν. Χάριν τῆς ἀναγκαίας ταύτης διαφωτίσεως περὶ τῆς σκοπιμότητος συστήματος ἀποκεντρωτικοῦ, ἡ Πολιτικὴ ἐπιστήμη ἠγωνίσαστο ἐρρωμένως, ἐκπροσωπούμενη ὑπὸ τοῦ πρωτοστατήσαντος ἐν τούτῳ ἀπὸ δεκαετηρίδων νομοδιδασκάλου Θεοδώρου Φλογαίτου καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ, ἰδρυσάντων μάλιστα μετὰ θάνατον ἐκείνου Πολιτικὸν σύλλογον ὑπὸ τὴν χαρακτηριστικὴν ἐπωνυμίαν «Ἀνόρθωσις».

Ἐξ ὅλων τούτων οὐδὲν ἄλλο συνετελεῖτο ἢ προπαρασκευὴ τῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως πρὸς ἐξέγερσιν, ἀλλ' ἐξέγερσιν ὀδηγομένην ὑπὸ σχεδίου λελογισμένου, κατὰ πλήρες σύστημα νομοθετικῶν μεταρρυθμίσεων, αἵτινες ἐκρίνοντο ἐπαρκεῖς καὶ ἄνευ ἀπαραιτήτου τροποποιήσεως διατάξων τοῦ Συντάγματος.

Ἡ λαϊκὴ ἐξέγερσις

Τοιαύτη λαϊκὴ ἐξέγερσις ἀναγκασίως θὰ ἐπῆρχετο, παρὰ πᾶσαν περὶ τούτου ἀντίθετον ἔστω πρόβλεψιν τῶν πολιτικῶν κομιμάτων, παραπλανομένων συνήθως ἐκ τῆς περὶ ταῦτα θεραπευτικῆς βομβήσεως σμήνους κολάκων καὶ ἐκμεταλλευτῶν ἢ ἔστω θαιμαστῶν καὶ φίλων εὐπειθῶν. Ἀλλὰ τὴν τοιαύτην λαϊκὴν ἐξέγερσιν προλαμβάνουσα ἔσπευσε νὰ διερμηνεύσῃ ἡ στρατιωτικὴ στάσις τῆς 15ης Αὐγούστου 1909, ἥτις ἔχουσα βεβαίως εὐγενῆ ἀφετηρίαν, τὴν ἀποδοκιμασίαν τοῦ καθεστῶτος συστήματος κυβερνήσεως καὶ διοικήσεως τῆς χώρας καὶ τὴν ἀοριστολογικὴν ἔστω ἀξίωσιν τῆς βελτιώσεως, παρεξέκλινεν ἀτυχῶς καὶ εἰς δίωξιν ἰδιοτελῶν σκοπῶν καὶ μοχθηρῶν παθῶν ἀνευλαβοῦς καὶ ἀδίκου ἀντεκδικήσεως.

Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιμέμπτου παρεκκλίσεως καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐπιστημονικῆς προμελέτης περὶ τῶν ἐπιδιαχωρησμένων βελτιώσεων, τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε μᾶλλον ἀρνητικόν, ἦτοι: ἡ καταδικὴ τοῦ παρελθόντος, ἐπεκτεινομένη οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ κρατοῦντος συστήματος ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ κυβερνήσαντα πρόσωπα. Καὶ ὅμως οἱ στασιασταὶ ἐστράφησαν ἀλληλοδιαδόχως πρὸς τοὺς ἀρχαίους πολιτικούς ἀνδρας καὶ μάλιστα ἠγῆτορας κομιμάτων, καὶ μετὰ τὴν ἀπότομον ἐκ πνεύματος ἄξιω-πρεποῦς νομιμοφροσύνης ἀπόκρουσιν τῶν ἐπαναστατικῶν προτάσεων ὑπὸ τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ Δ. Ράλλη, ἐσχηματίσθησαν δύο κυβερνήσεις, ἐκπροσωπήσασαι τὴν ἐπαναστατικὴν θέλησιν ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μανρομιχάλην καὶ εἶτα τὸν Στέφανον Δραγοῦμην.

Ὁ σχηματισμὸς τοιούτων κυβερνήσεων ἐξ ἐγκρίτων καὶ πολιτείων, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀνδρῶν, ἀλλ' ἀνηκόντων εἰς τὸ καταδικαζόμενον παρελθόν, προεκάλει εἰς τὸ βάθος τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως ἐντύπωσιν ἀνακολουθίας, ἐνισχυοῦσης ἀτυχῆ πρόληψιν, ἀνεκάθεν καλλιερ-γούμενην ὑπὸ τῶν δορυφόρων τῶν μεγάλων κομιμάτων περὶ ὑφισταμένης λειψανδρίας. Καὶ ὄντως τὸ φαινόμενον τῆς προσφυγῆς τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῆς συλλήβδην καταδικαζομένους ἀνδρας καὶ παράδοξον ἐφαίνετο καὶ ἀνάρμοστον εἰς φρόνημα ἐπαναστατικόν ἴσως ἐκ τῶν ὑστέρων δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς εὐλόγου ὑποθέσεως

ὅτι ἀόρατος διπλωματικὴ πανουργία ἀπέτρεπε τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα ἀπὸ πάσης προσφυγῆς πρὸς ἄνδρας τοῦ Τόπου ἐκ τῶν ἀγωνισαμένων μάλιστα ὑπὲρ τῆς διοκομένης μεταρρυθμίσεως· συνέβαλεν ὁμως ἀτυχῶς καὶ ἡ αἰρα ἐπιφυλακτικότης, ἣν ἐπεδείξαντο τότε ἐξ ὑπερβαλλούσης σεμνότητος καὶ περισκέψεως, εἰ μὴ ἀτολμίας, ἄνδρες, ἐνδεδειγμένοι ἦδη ἐκ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἀγώνων, ἐν οἷς προεῖχεν ὁ Δημήτριος Γούναρης.

Ἡ ἀφύπνισις τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως

Παρ' ὅλα ταῦτα, τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα προσελάμβανε καὶ θετικὴν πῆνα κατεύθυνσιν ἀντιοῦν τὴν συνολικὴν ἔμπνευσιν ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ πρὸ ἐτῶν δημοσιευθέντος πλήρους προγράμματος τοῦ ρηθέντος Πολιτικοῦ σὺλλόγου «Ἀνόρθωσις» καὶ ἀποκρυσταλλούμενον εἰς ὑποδεικνυόμενας νομοθετικὰς καὶ συνταγματικὰς μεταρρυθμίσεις.

Οὕτω μετὰ μακροὺς ἀγῶνας πνευματικῶν πολιτειολόγων καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων ἀνατέρας βεβαίως μορφώσεως τῶν συγκροτησάντων τὸ ἐπιτελεῖον τῶν Φιλελευθέρων, μετ' ἀνηλεῆ πολεμικὴν τῶν δημοσιογράφων ἐναντίον τοῦ συστήματος, καθ' ὃ ἐξελίσσετο ὁ πολιτικὸς βίος τῆς χώρας, μετὰ εὐσυνείδητον ὁμολογίαν πλείστων εἰλικρινῶν ἀνδρῶν τῆς ἐνεργοῦς πολιτικῆς περὶ τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως, εἶχε διαμορφωθῆ δημοσία γνώμη, ἐξεγειρομένη, ἀπιζητούσα βελτίωσιν, προσεπιχωρήσασα τὴν στρατιωτικὴν πρωτοβουλίαν διὰ πανδήμου συλλαλητηρίου συγκροτηθέντος ἐν Ἀθήναις τὴν 14 Σεπτεμβρίου 1909, καὶ τέλος προαρχθεῖσα εἰς παντοίας ἐκδηλώσεις, χαρακτηριστικὰς τῆς κυριάρχου θελήσεως τοῦ λαοῦ πρὸς νέαν κατεύθυνσιν, ἐμπεδοῦσαν τὸ κράτος τῶν νόμων καὶ ἐπιτρέπουσαν τὴν ἐπιτυχίαν πάσης προόδου ἐν τῇ ἐκκληρώσει πολυσχιδῶν τῆς Πολιτείας σκοπῶν. Ἡ δημοσία γνώμη, ὄντως, κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἐξεδήλωσε φαινὰ συμπτώματα ἀφύπνισεως τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως ἀπὸ τοῦ κομματικοῦ ληθαργίου καὶ ἀπὸ τοῦ ἐφιάλτου τῆς ὑπερφιάλου ἰδιοτελείας καὶ ἀποκλειστικῆς θηρεύσεως προσωπικῶν συμφερόντων, ἐφιάλτου συσκοτίζοντος τὴν καθαρὰν πολιτικὴν διανόησιν τοῦ ἐντίμου πολίτου, τοῦ εὐγενοῦς πατριώτου. Καὶ ἡ τοιαύτη ἀφύπνισις τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως βαθμηδὸν ἐγενικεύθη ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀνά τὰς διαφόρους κοινωνικὰς τάξεις κατὰ τρόπον σημειώσαντα τὸν οὐσιωδέστερον σταθμὸν πολιτικῆς προόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Βασιλείου.

Ἡ πρωτοβουλία τοῦ λαοῦ

Οὕτω τὴν ἄμεσον ἐπὶ τὰ βελτίω μεταβολὴν, τὴν περιλάλητον ἀνόρ-

θωσιν, ἠθέλησεν, ἠξίωσε καὶ ἐπέβαλεν ὁ Ἑλληνικὸς λαός, καὶ εἰς μόνον τὸν λαὸν ἀνήκει ἡ τιμὴ πάσης γενομένης ἀποπείρας, πάσης συντελεσθείσης ἐπιτυχίας πρὸς ἀνόρθωσιν. Ἄλλ' ὁ Ἑλληνικὸς λαός ἐν τῷ εἰλικρινεῖ αὐτοῦ ζήλω, ἐν τῇ ἀδόλω ἀφοσίωσει πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν, ἐν τῇ σπουδῇ καὶ τῇ ἀγωνίᾳ ὅπως ἴδη πραγματοποιούμενους τοὺς πατριωτικούς, αὐτοῦ πόδους, ἀπεποιήθη τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ τιμὴν καὶ ἀπεξενώθη μάλιστα πάσης περαιτέρω πρωτοβουλίας, καὶ μετὰ περισσῆς γενναιοψυχίας ἐπέτρεψεν εἰς ἐκλεγέντας ἐκτελεστάς τῶν θελήσεων αὐτοῦ ἵνα κομπορημόνως ἀντιποιηθῶσι τὸ γέρας καὶ τὸ ἔπαθλον.

Πλὴν ὅμως ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὅπταν γραφῆ, ἐδραζομένη ἐπὶ τῶν γεγονότων καὶ τῶν ἱστορούντων ταῦτα ἐπισήμων κειμένων θὰ ἀποδώσῃ τὴν δικαίαν τιμὴν ἐπὶ τῇ ἐπελθούσῃ μεταβολῇ καὶ τῷ ἐπιτευχθέντι ἀγαθῷ ἀποτελέσματι εἰς τε τὰς λαϊκὰς καὶ τὰς πνευματικῶς ἠγουμένας τάξεις τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ πάσας τὰς τετμημένας γενεὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, αἵτινες καὶ ἐπεδίωξαν τὴν βελτίονα τῶν κοινῶν μεταρρυθμίσιν ἀλλὰ καὶ ἐξέθρεψαν ἅμα καὶ ἐφρονημάτισαν, παρὰ πᾶσαν ἀέλειαν ἐκπαιδευτικὴν, τοὺς ἀνδρείους στρατιώτας τῶν δύο ἐνδόξων πολέμων 1912 καὶ 1913.

Ὅπταν τὸ πρῶτον μετὰ τὴν στρατιωτικὴν στάσιν καὶ τὸ συλλαλητήριον τῆς πλατείας τοῦ Ἄρεως συνήρχετο ἡ Βουλὴ εἰς Δ' Σύνοδον τῆς ΙΗ' Βουλευτικῆς Περιόδου καὶ κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίασιν, γενομένην τὴν 24 Σεπτεμβρίου 1909 ἐξέλεγε τὸν Πρόεδρον αὐτῆς, ἰδοὺ τί ἔλεγε ἐν ἐπιλόγῳ εὐχαριστηρίου προσλαλιάς ὁ ἐκλεγείς Πρόεδρος, ὑψηλόφρων εὐπατριδῆς Ἑπτανήσιος καὶ ἀλλότριος πάσης ρητορικῆς δημοκοπίας, Ἀλέξανδρος Ρώμας « . . . ἔχω πλήρη τὴν πεποιθήσιν ὅτι σύμπασα ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, αἰρομένη εἰς τὸ ὕψος τῶν περιστάσεων καὶ ὡς μόνον ἐλατήρια ἔχουσα τὸ καθήκον καὶ τὸν πατριωτισμὸν, θέλει θέσει τὸ ἐπιστέγασμα εἰς τὸ μέγα ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΟΝ ἔργον, τὸ ὁποῖον διὰ γενικῆς ἐξεγέρσεως, παρ' αὐτῆς προσιμένει σύμπας ὁ Ἑλληνικὸς λαός».

Τὰ μετεπαναστατικὰ Ὑπουργεῖα

Εὐθύς δὲ μετὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ Σώματος κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 28 Σεπτεμβρίου 1909 ὁ Πρόεδρος τῆς πρώτης μετεπαναστατικῆς κυβερνήσεως Κ. Μαυρομιχάλης διηρμήνευσε τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα περὶ τῶν πρακτέων, ἀναπτύξας πρόγραμμα συνοψιζόμενον κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἐπισήμων Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς παρεχομένην περίληψιν εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν νόμων, ἐξασφαλιζομένην διὰ κα-

ταλλήλων μεταρρυθμίσεων εις πάντας τούς κλάδους τῆς διοικήσεως, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ διακανονισμοῦ τῆς μεταθέσεως τῶν δικαστῶν, αὐστηροτάτας οικονομίας, τὴν ὀργάνωσιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων κλπ.» Καὶ ὄντως κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκείνην τακτικὴν Σύνοδον τῆς τελευταίας προεπαναστατικῆς Βουλευτικῆς Περιόδου, ἐργασθεῖσαν μέχρι τῆς 13 Ἰανουαρίου 1910 ὑπεβλήθησαν 286 νομοσχέδια, ἐξ ὧν ἐψηφίσθησαν ἐν ὄλῳ 171. Προσῆκει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐκ τῶν ψηφισθέντων τούτων νόμων, ὑπῆρξαν ἄλλοι ὀργανωτικοὶ διαφόρων ὑπηρεσιῶν, ἄλλοι δικαστικοὶ ἐπεξεργασθέντες κατὰ παράκλησιν τοῦ πρωθυπουργοῦ Μαυρομιχάλη ὑπὸ τοῦ νομομαθοῦς Ν. Δημητρακοπούλου καὶ ἐπενεγκόντες χρησιμωτάτας μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ποινικὴν Δικαιοσύνην καὶ ἄλλοι δημοσιονομικοὶ, εἰσοχθέντες ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, Ἀθ. Εὐταξίου καὶ ἐπιδιώξαντες ἐκ τῶν ἐνόμων τὴν φορολογίαν κεφαλαίων καὶ εἰσοδημάτων καὶ τὴν ἐλάφρυνσιν φορολογικῶν βαρῶν καὶ σχετικὴν ἀνακούφισιν τῶν γεωργικῶν καὶ ἐν γένει τῶν λαϊκῶν τῶν ἔξων.

Ἄλλὰ τὸ ἔργον ἐκεῖνο τῆς Βουλῆς ἀνεστάλη διὰ μεταγενεστέρως ἀξιώσεως τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου περὶ συγκλήσεως Ἐθνοσυνελεύσεως πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος, κατόπιν συμβουλῶν, αἰτινες ἐζητήθησαν πέραν τῶν τότε στενῶν ὁρίων τοῦ Κράτους καὶ αἰτινες ἐδόθησαν ἐκ Χανίων ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐν τῇ Κρητικῇ Πολιτεῖᾳ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων. Καὶ ἡ γνώμη αὕτη περὶ ἀμέσου ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἐπεκράτησεν ὑπὸ τὸ κράτος πάντοτε τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου τὸ συγκροτηθέν, τὴν 16 Ἰανουαρίου, ἐν τοῖς Ἀνακτόροις, συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Μ. τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου ἐδέχθη ταύτην κατὰ πλειοψηφίαν, διότι συγκατετέθησαν μὲν οἱ τέως πρωθυπουργοὶ Γ. Θεοτόκης, Δ. Ράλλης καὶ Ἀλ. Ζαΐμης ὡς καὶ ὁ κ. Στ. Δραγοῦμης, διεφώνησαν δὲ μόνον ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς Ἀλ. Ρώμας καὶ ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Κ. Μαυρομιχάλης, ὅστις καὶ παρητήθη τὴν ἐπομένῃ ὅπως σχηματισθῆ ἡ δευτέρα μετεπαναστατικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Στ. Δραγοῦμην, ἥτις ἐκήρυξεν ἀμέσως τὴν λήξιν τῆς Βουλευτικῆς Συνόδου καὶ συνεκάλεσε τὴν Βουλὴν εἰς ἑκτακτον Σύνοδον, συνελθούσαν τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1910 καὶ ἀποδεξαμένην τὰς δηλώσεις τοῦ πρωθυπουργοῦ, καθ' ὅς ἔργον καὶ σκοπὸς κυβερνήσεως καὶ Βουλῆς ἦτο :

«Ἡ ἐπιδίωξις τῆς Συγκλήσεως τῆς Ἀνεθεωρητικῆς Συνελεύσεως τῆς ὀριζομένης ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 107 τοῦ Συντάγματος, πρὸς μεταρρυθμίσιν διατάξεων αὐτοῦ μὴ θεμελιωδῶν, ἐπὶ τῷ τέλει διὰ τῆς ψηφίσεως τῶν περὶ αὐτῶν ἐπιτεθειμένων μεταρρυθμίσεων νὰ κατασταθῆ ἐπὶ τῷ μᾶλλον ΥΠΙΕΣΤΕΡΑ ἢ λειτουργία τῆς συνταγματικῆς μηχανῆς».

Καὶ ὄντος τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἐβράδυνε νὰ συντελεσθῆ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 12 Φεβρουαρίου ὡρίζετο ὡς ἡμέρα συζητήσεως τῆς προτάσεως περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἡ 18 Φεβρουαρίου, ἐπὶ τῇ βάσει προσχεδίου περὶ ἀναθεωρητέων διατάξεων, συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ τότε Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καὶ ἤδη καθηγητοῦ τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου Ν. Ν. Σαριπόλου, ὅπερ ἐπεξεργάσατο ἐν ἀπουδίᾳ ἐπιτροπῆ ἣν ἀπήρτισαν οἱ ἐξῆς βουλευταὶ : ἐκ μὲν τοῦ κόμματος Θεοτόκη, Δ. Γούναρης, Ν. Λεβίδης, Ν. Καλογερόπουλος, Δ. Βοκοτόπουλος, Σ. Κροκιδᾶς, Α. Πονηρόπουλος ἐκ δὲ τοῦ κόμματος Ράλλη, Ἰωάννης Ράλλης, Κ. Ἀγγελόπουλος, Ν. Στράτος, Χ. Βοζίκης, Ι. Τσιριμᾶκος, Γ. Καφαντάρης· οὕτως ἐπηρεολούθησε τὸ Βουλευτικὸν Ψήφισμα τῆς 18 Φεβρουαρίου 1910, δι' οὗ παμψηφεί σχεδὸν ἐψηφίσαν ἡ Βουλὴ ἵνα ἀναθεωρηθῶσιν αἱ ἐν αὐτῷ μνημονεύμεναι διατάξεις τοῦ Συντάγματος, δι' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, συγκεκριμένης ἐκ διπλασίου ἀριθμοῦ βουλευτῶν τὸ Ψήφισμα τοῦτο ἐγένετο καθ' ὑπέρθεσιν τοῦ ἀρθροῦ 107 τοῦ Συντάγματος, ἀπαιτοῦντος τὴν ἐπανάληψιν τῆς περὶ ἀναθεωρήσεως ἀποφάσεως καὶ ὑπὸ τῆς ἐπομένης Βουλευτικῆς Περιόδου, διὸ καὶ προσεπεκυρώθη διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος, ὅπερ ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς Γεώργιος ἠδύκησε νὰ ἀναγνώσῃ πρὸς τοὺς Βουλευτάς, προσελθὼν αὐτοπροσώπως εἰς τὸ Βουλευτήριον κατὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ, ὀρισθεῖσαν τελετὴν τῆς 17 Μαρτίου 1910.

Ἄλλὰ πλὴν τοῦ κυριωτέρου τούτου ἔργου ἡ ἑκτακτος ἐκείνη Σύνοδος συνετέλεσε ἀρθρῶν νομοθετικὴν ἐργασίαν, ψηφίσασα ἐν ὄλῳ 178 νόμους, κατὰ φῶς ἐπινεύσεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος, καὶ τινὰς μὲν, προσωπικοὺς ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου, πολλοὺς δὲ χρησίμους καὶ εὐεργετικοὺς ἐν ἀποτελέσμασιν, ἐν οἷς εὐροῦσα ποῖαν τινα ἀνακούφισιν καὶ παρηγορίαν ἢ δημοσίαν γνώμην ἀνεξισταῖως καὶ ἀπερισκέπτως ἀπέδωκε τὴν σῶπειραν ἐν πολλοῖς, καίπερ μόνον συμπτωματικὴν μετατροπὴν, εἰς τοὺς μετέπειτα ἐκτελεστάς τῶν τοιοῦτων νόμων, οὐχὶ δὲ εἰς τοὺς εἰσηγητάς καὶ νομοθέτας.

Μετὰ τριαύτην ὥθησιν, δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος καὶ τὰς ἀρξαμένας νομοθετικὰς μεταρρυθμίσεις ἐπὶ δύο συνεχεῖς Συνόδους τῆς ληξιάσης ἐκείνης Βουλευτικῆς Περιόδου, ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐξασκολουθῆ τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν πλέον ἡρεμωτέρου μετεπαναστατικοῦ πνεύματος, κατὰ τρόπον μάλιστα συστηματικόν, μὴ ἐπιτευχθέντα ὅμως, διότι τὴν νομοθετικὴν παραγωγὴν, κατὰ τὴν Β' Ἀνεθεωρητικὴν Βουλὴν καὶ τὴν ἐπακόλουθον ΙΘ' Βουλευτικὴν Περίοδον προεκάλουν οὐχὶ μελέται εὐσυνείδητοι, ἀλλὰ μᾶλλον προσωπικοὶ ὑπολογισμοὶ καὶ δημοσκοπικαὶ παραφοραὶ, ὡς θὰ ἀπο-

δείξει ιδίως ἢ μακρὰ ἐφαρμογὴ τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας, ἥτις ἐν τῷ συνόλῳ δὲν θ' ἀποδειχθῆ ἔξυπηρετοῦσα τὰ πραγματικά συμφέροντα τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ὑπὲρ ὧν πάντες ἔχομεν ὑπέρτατον καθήκον νὰ μεριμνῶμεν.

Αἱ ἐκλογαὶ τῆς Α'. Ἀναθεωρητικῆς

Τέλος μετὰ τὴν λήξιν τῆς ΙΘ' Βουλευτικῆς Περιόδου, συμφώνως πρὸς τὸ Βουλευτικὸν Ψήφισμα τῆς 18 Φεβρουαρίου, ἐνηργήθησαν αἱ ἐκλογαὶ τῆς Α' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ἡ λαϊκὴ ψήφος ὑπῆρξε, κυρίως εἰπεῖν, ἀρνητικὴ, ἦτο ψήφος κατηρόδικης γενικῆς τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ κρατήσαντος συστήματος ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ κοινοβουλευτικοῦ βίου τῆς Χώρας· ἀλλὰ ἐν τῇ ἀγνῇ προθέσει τοιαύτης καταδίκης συστήματος, καταγγελέντος πρὸ πολλοῦ, ὡς φθείροντος τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις, ἢ ἀχειραγωγῆτος λαϊκὴ ἀντίληψις ἠδύναται νὰ διαστείλῃ τὴν σύστημα ἱστορικῶς διαμορφωθείσης πολιτικῆς λειτουργίας ἀπὸ τὰ πρόσωπα τῶν κατὰ ψαυτὴν ὑπηρετησάντων λειτουργῶν καὶ ἐπιφανέντων πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ οὕτως ἡ ἀδιαφώτιστος λαϊκὴ συνείδησις ἠδύναται νὰ προαχθῆ εἰς τὴν δικαίαν κρίσιν δι' ἣν ἢ εὐθύνη ἐβάρυνε τοὺς πολιτικοὺς ἀνδρας ὡς ὄργανα τῆς λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος, τοιαῦτα δὲν ἦσαν μόνον οἱ κρινοβουλευτικοὶ ὑπουργοί, οἱ ὑποδεικνύμενοι ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς Βουλῆς, δὲν ἦσαν μόνον οἱ βουλευταί, οἱ ἐκλεγόμενοι περιοδικῶς διὰ καθολικῆς μάλιστα ψηφοφορίας, ἀλλ' ἦσαν καὶ αὐτοὶ οἱ ἐκλογεῖς, οἵτινες ἐκ περιτροπῆς ἐξέλεγον τούτους ἢ ἐκείνους — καὶ ὁμολογητέον συνήθως τοὺς ἀριστεῖς, τοὺς συνδεομένους πολλὰς πρὸς τὸν Τύπον δι' ἱστορικῶν καὶ οἰκογενειακῶν παραδόσεων, δι' ὑπηρεσιῶν καὶ συμφερόντων, διὰ στοργῆς εἰλικρινοῦς πρὸς τὸν λαὸν ἢ καὶ ἐπιπλέον πολλὰς θύματα. Κατὰ ταῦτα ὁ πόθος ὁ ἀγνός, ὁ πατριωτικὸς, ὁ ὀρμητικὸς πρὸς βελτίωσιν, πρὸς ἀνόρθωσιν ἀληθῆ παρηγκώνιζε πᾶσαν ἡρεμον, ἐπιεικῆ, δικαίαν ἀντίληψιν καὶ κρίσιν, οὕτως ὥστε ἐλθμονεῖτο ἀκόμη ἢ πρόσφατος πείρα τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως, ἦν ἐν πάσῃ αὐταπαρνήσει, ἐπεδείξαντο πάντες οἱ βουλευταὶ τῆς τελευταίας ἐκείνης Βουλευτικῆς Περιόδου, οἵτινες καὶ ἐξησφάλισαν τὴν ἐνδεχθεῖσαν, ὡς σώτηραν λύσιν καὶ ἔξοδον ἐκ τῆς δημιουργηθείσης διὰ τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου ἀνωμάλου καταστάσεως, ἀλλ' ἐν ταυτῷ διέσωσαν τὴν ἔννομον τάξιν, θύσαντες πᾶσαν προσωπικὴν φιλοτιμίαν καὶ φιλαυτίαν εἰς τὸν Βωμὸν τῆς Πατρίδος.

Ἐντεῦθεν ἡ ἐπαναστατικὴ ὀρμὴ κατὰ τὴν πρώτην ἐκείνην μετεπαναστατικὴν ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων ἀνέτρεπεν ἄρδην τὸν κομματικὸν βίον τῆς χώρας καὶ κατέρριπτε τὰς προσωπικὰς ἐπιρροάς, κτη-

θεΐσας διὰ μακρῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν καὶ δι' ἐξυπηρετήσεως τοῦ λαοῦ, κακῶς νοουμένης καὶ ἀποκλινούσης μᾶλλον εἰς θεραπείαν ἀτομικῶν συμφερόντων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἰδιοτελῶν. Ἡ λαϊκὴ ψυχὴ, ὡσεὶ κεκορεσμένη ἐκ τῶν τοιούτων ὑπηρεσιῶν καὶ ἀπλησιμένη ἐκ τῆς γενικῆς καχεξίας, παρακολουούσης καὶ τὴν ἀτομικὴν πρόοδον, ἐπεζήτει, ὡς προεργήθη, ἀλλαγὴν συστήματος, καὶ ἀνεζήτει νέους ἀνδρας, ἀνευ βασιάνου ψινος πρὸς ἐπιλογὴν μεταξὺ τῶν πρώτων ἐμφανιζομένων μετὰ μείζονος στόμφου ἢ θράσους· οἱ προσωπικοὶ δεσμοὶ κατελύοντο, αἱ προσωπικαὶ ἐκτιμήσεις ἐσβέννυντο· πᾶσα νέα ἐμφάνισις ἐγοήτεε τὰ πλήθη, ὡς αἱ ἐμφανίσεις νέων ἀοιδῶν ἢ ἄλλων καλλιτεχνῶν εἰς τὰ θέατρα τῶν ποιικιῶν· οἱ ἄλλοτρίως ἔχοντες πρὸς πᾶσαν ἀνάμειξιν καὶ σκέψιν περὶ πολιτικῆς ἐκρίνοντο ὡς οἱ προσφορώτεροι παντὸς ἐμπείρου διὰ τὴν περὶ τῶν κοινῶν μέριμναν· ἐν γένει δὲ τὸ ἀγνωστον εἰλικνε περισσότερον τοῦ γνωστοῦ.

Ἐκ τοιαύτης ψυχολογικῆς καταστάσεως τοῦ λαοῦ, ἦν ἐδημιούργει ἢ ἐπὶ ἔτος ὀλόκληρον ἐπιτεινομένη ἐξέγερσις τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως, προῆλθον ἀπρομελετήτως καὶ μοιραίως τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν τῆς Α' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ἅτινα κατέπληξαν πολὺ μᾶλλον τοὺς ἀρχαίους πολιτικοὺς ἀνδρας, οἵτινες δὲν ἠθέλησαν νὰ παρακολουθήσωσι τὴν συντελουμένην πρὸ τῆς ἐκραγείσης σφίσεως καὶ μετ' αὐτὴν μετατροπὴν τοῦ δημοσίου φρονήματος καὶ οἵτινες ἠπλίζον ὅτι θὰ ἐξετιμῶντο δικαιοτέρον αἱ ὑπηρεσίαι αὐτῶν· οἱ πλείστοι μάλιστα τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν ἀπέδειξαν ἀτυχῶς ἔλλειψιν σθένους ἀναλόγου πρὸς τοὺς προγενεστέρους αὐτῶν ἀγῶνας, ἔλλειψιν πολιτικῆς ἐγκαρτερήσεως, ἀνταξίας πρὸς τὴν ὀφειλομένην πατριωτικὴν ἀμυναν, κατὰ ἐνδεχομένων παρατόλμων πειραματισμῶν, ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς χώρας, ὡς ἠδύνατό τις νὰ προεικασθῆ καὶ τινες ἐν δικαίᾳ ἀγανακτήσει ἐσπείσαν νὰ ἐρμηνεύσωσι τὸ ἐκλογικὸν ἀποτέλεσμα, προῶως, ὡς τίτλον πρὸς ἡμῶν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀνάρρησιν τοῦ προσκληθέντος ἀρχηγοῦ τοῦ ὑπὸ διάπλασιν νέου κόμματος, καίτερο μῆτω ἐκκολαφθέντος διὰ τῶν ἐκλογῶν ἐκείνων. Οὕτως ἐδίδετο τὸ σύνθημα τῆς ἀποθαρρύνσεως ὑπὸ τοῦ εὐτομολιτέρου μάλιστα τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τὴν ἐπομένην τῆς ἐκλογῆς· παραδόξως τὸ σφάλμα ἐκεῖνο διεπράχθη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ράλλη· ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς πολιτικοὶ ἀνδρες δὲν ἐξανέστησαν, οὐδὲ ἠρεύνησαν τὰ βαθύτερα αἴτια τοῦ καταπληκτικοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἐκλογῶν, οἱ διάφοροι ὀπαδοὶ τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ἔαν μὴ ἐτρέποντο πρὸς τὴν δημιουργούμενον πολιτικὸν ρεῖμα, συνεστάλησαν, ἐβωβάθησαν· ἀντιθέτως οἱ αὐτοχειροτούμενοι νέοι πολιτευταὶ καὶ οἱ δημοσιογράφοι πάντες ἀπεδέωσαν τὴν ἐρχόμενον Μεσσίαν· οἱ φιλοπρόδοι ἠγῆτορες τῶν λαϊκῶν τάξεων, ἀ-

γώνισάμενοι, ἕως τότε, ἄνευ ἀρχηγοῦ καὶ ἄνευ σχεδίου, ἠσθάνοντο τὴν ψυχικὴν ἀνάγκην νὰ ἀναθέσωσι εἰς κόμμα ὄργανομένον τὰς ἐλπίδας καὶ προσδοκίας αὐτῶν, νὰ ἐμπιστευθῶσι τὸν περαιτέρω ἀγῶνα εἰς ἐνιαίαν ἀρχηγίαν.

Αἱ ἐκλογαὶ τῆς Β'. Ἀναθεωρητικῆς

Οὕτω λεληθότως ὀμαλὴ καὶ εὐρεία διηνοίγετο ἡ πολιτικὴ σταδιοδρομία πολιτικοῦ ἀνδρός, προπαιδευθέντος ὑπὸ ξένης διπλωματίας ἐν παρατόλμῳ πολιτικῇ καὶ προσοικειωθέντος εἰς κοσμοπολιτικὰς ἀντιλήψεις, ὡς βαθεῖα μελέτῃ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Κρητικῆς Πολιτείας δύναται νὰ ἀποκαλύψῃ. Δὲν ἐχρειάζετο ἢ θάρρος μόνον—ἔστω τὸ θάρρος τῆς ἀγνοίας—ἵνα τολμητῆς ἀνῆρ, ἀδιάφορος ἴσως διὰ τὰ ἐπακόλουθα ἀποτελέσματα, ἐγκλωπῶθῃ ἀδιστάκτως πνεῦμα συγκεχυμένον στρατιωτικῆς καὶ λαϊκῆς ἐξεγέρσεως, ἵνα ἐπαγγελθῇ τὴν πλήρωσιν ἀξιώσεων ἀοριστολογικῶν, ἐπιδιωκτέων καθ' οἰονδήποτε γνωστὸν ἢ ἄγνωστον τρόπον, ἀξιώσεων ἐν μέρει εὐρυτάτων καὶ ἐπικινδύνων, ἃς ἔγνω μόνον νὰ περιστείλῃ ἐντὸς προπόντων ὁρίων κατ' ἐπιταγὴν πολιτικῆς ἀνάγκης καὶ κατὰ φιλικὴν ὑπόδειξιν ξένου διπλωμάτου, χάριν τῆς ἐπὶ τὴν Ἀρχὴν ἀναρρήσεως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ θάρρος δὲν ἀπέλειπεν πάντες οἱ προεκτεθέντες λόγοι συνέβαλλον μάλιστα ὅπως τὸ θάρρος ἐξελιχθῇ εἰς θράσος διὸ καὶ ἀγερώχως ὑποῦτο ἡ σημαία τῆς ἀνορθώσεως!

Ἐξ ἑτέρου ἡ λαϊκὴ ψυχὴ ὀρμητικὴ καὶ ἀψίκορος εἰς ἀγῶνας, κατατρυβέισα ἐκ τῶν μεμψιμοιριῶν καὶ ἀποδοκιμασιῶν κατὰ τοῦ παρελθόντος, ἀπαίδευτος εἰς πολιτικὴν ἐγκαρτέρησιν, εἰπίστος καὶ εὐάλωτος, εὐκόλως συναρπαζομένη καὶ ρέπουσα συνήθως μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸ τέρμα, ἐφέρετο ἀσυναίσθητος πρὸς τὸν γλυκὴν ὕπνον τῶν ὀνείρων καὶ προθύμως προσήραξεν εἰς τὸν ὑποδεικνυόμενον λιμένα σωτηρίας, ἄνευ βυθομετρήσεως τῶν ὑδάτων, ἄνευ ἐπισκοπῆσεως τῆς χερσαίας διαμορφώσεως τῶν ἀκτῶν.

Τετέλεσται! ὁ λαὸς ἀπολέσας τὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τοὺς θεωρομένους ὑπ' αὐτοῦ φυσικοὺς ἠγῆτορας, οὐδαμοῦ ἀνευρίσκων νέους τοιοῦτους ἀναλαμβάνοντας εὐτόλμως τὴν ἠγεσίαν τῆς νέας πορείας, ἐπίστευεν ὀλοφύχως εἰς τὸν θροῦλον καὶ παρεδόθη ἄνευ ὄρων εἰς τὸν ἄγνωστον Ἀνθρακον, περιβεβλημένον ἤδη μυθικὴν αἴγλην ἡμιθέου διὰ τῶν αἰγῶν καὶ ὕμνων τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Τύπου, πλάσαντος προσωπικότητα φαντασμαγορικὴν, ὡς ἐπλατεν ἡ μυθολογία ὑπερανθρώπου ὀντότητος—ὡς καὶ νῦν ἔτι πλάττει ἐν τοῖς χωρίοις ἢ εὐτρόπελος ἐπίνοια πολύμορφα φαντάσματα, προβάλλοντα κατ' ἀσελήνους ἢ νεφελώ-

δοις νύκτας εἰς ρομαντικὰς κρύπτας ἐρωτικῶν ἐντεύξεων!

Ἐκτοτε ἡ λαϊκὴ θέλησις ἐξουδετερώθη τὸ πολιτικὸν φρόνημα ἐξοντώθη οἱ πολιτικοὶ σύλλογοι, οἱ ἀναφνεύτες πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐξεμηδενίσθησαν, αἱ συντεχνίαι καὶ τὰ λοιπὰ σωματεῖα ἐναρκώθησαν τὸ πᾶν ἀντικατέστησεν ἡ δικτατορικὴ θέλησις τοῦ Ἀρχηγοῦ.

Ἡ δικτατορικὴ ὀρμὴ ἀγρία ἐξέσπασε κατ' αὐτῆς τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ἣτις συνελθοῦσα τὴν 1ην Σεπτεμβρίου διελύετο τὴν 12ην Ὀκτωβρίου 1910, ἐντὸς τῆς πρώτης ἐβδομάδος ἀπὸ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς κυβερνήσεως τῶν Φιλελευθέρων, ἣτις προδήλως, καίτερον ἀπολαμβάνουσα τῆς ὑποστηρίξεως τῆς μεγίστης πλειονοψηφίας τῶν βουλευτῶν ἐπεδίωξε τὴν διάλυσιν, ὅπως ἐπιτύχῃ δι' ἀμέσου ἐκμεταλλεύσεως τοῦ σχηματισθέντος ἀκατασχέτου ἐκείνου ρεύματος τὴν συγκρότησιν κόμματος συμπαγῆς καὶ πεπληγίου, διευθυνομένου ἀπολυταρχικῶς, ὡς ἡ μετ' ἔπειτα πείρα ἀπέδειξεν.

Ἡ διαλυθεῖσα Α' Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ, ἐκ τῆς ἐλευθέρου τοῦ λαοῦ θελήσεως ἀπορρεῦσασα, περιελάμβανεν καὶ ἐπιφανεῖς ἀνδρας ἐκ τῶν ἀρχαίων πολιτευτῶν καὶ πολλοὺς φρονηματίας ἐκ τῶν ἀναδειχθέντων ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ ρεύματος· ἀλλ' οὐδέτεροι τούτων ἤρεσκον τῷ ἀρεσκομένῳ εἰς ἐνάσκησιν δικτατορικῆς ἐξουσίας· διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἐκβιασθεῖσαν διάλυσιν ἀπεκλείετο ἡ ἐκλογή τῶν νέων ἀνημροσῶπων διὰ τῆς ἐλευθέρου λαϊκῆς ψήφου· οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐκλεγῶσιν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὄφειλον πρῶτον νὰ χρισθῶσιν ὑποψήφιοι ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ οὐδεμίᾳ ἑτέρα γνώμῃ, οὐδεμίᾳ παρ' ἐκλογικῶν ὀμίλων ἢ συλλόγων ὑπόδειξις ἠδύνατο νὰ συμβάλλῃ εἰς ἀνάδειξιν ἀνελευθέρων ὑποψηφίων τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων!

Ἐνεκα τῆς προεκτεθείσης ψυχολογικῆς καταστάσεως, εἰς ἣν μοιραίως ἀλλὰ καὶ δολοπλόκως περιήχθη ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, ἡ λαϊκὴ παμπηφία, κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς Β' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ἐνεργηθεῖσας τὴν 28 Νοεμβρίου 1910, δὲν ὑπῆρξεν ἄλλῳς ἀρνητικῇ πρὸς καταδίκην τοῦ παρελθόντος, ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν θετικὴ ἀναδείξασα πάντας σχεδὸν τοὺς χρισθέντας ὑποψηφίους τῆς Κυβερνήσεως τῶν Φιλελευθέρων, ἐναντίον οἰωνδήποτε μὴ λαβόντων τὸ χρῆμα τοῦ ἀρχηγοῦ, καὶ δεδηλωμένων ὡς πιστῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ.

Τὴν τοιαύτην κατὰ κράτος ἐπικράτησιν τῶν ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ διορισθέντων ὑποψηφίων ἐξυτηρέτησε καὶ ἡ ληφθεῖσα ἀπόφασις τῶν ἀρχαίων κομμάτων, ὅπως διαδηλώσῃ τὴν διαμαρτυρίαν αὐτῶν κατὰ τῆς αὐθαίρετου καὶ παρὰ τῆ κοινουβουλευτικὰ νόμιμα διαλύσεως τῆς Α' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, διὰ τῆς ἀπὸ τῶν ἐκλογῶν ἀποχῆς.

Οὕτως ἡ Β' Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ συνεκροτήθη τελείως ὁμογε-

νῆς κατὰ πολιτικὸν φρόνημα, ἀποτελεσθεῖσα μόνον ἐξ ἀντιπροσώπων τοῦ κυριαρχήσαντος εὐέλπιδος τότε κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, χωρὶς οὐδὲν νὰ ἐκπροσωπηθῶσι τὰ μειονοψηφούντα ἀρχαῖα κόμματα.

Ἡ Ἀντιπολίτευσις

Ἐπιτοτε πλέον ἢ ἀντιπολίτευσις εἰσήγησεν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Βουλῆς ἐν τῇ Βουλῇ ὁμάς εὐαρίθμων διαμαρτυρομένων, ὧν τινες ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς δημιουργίας τοῦ νέου κόμματος, ἐξανισταμένων κατὰ τῆς ἀπολυταρχικῆς αὐθαιρεσίας τῆς ἀποπνιγούσης πᾶσαν ἐλευθέραν γνώμην, δὲν ἐπήρκει ὅπως ὑποκαταστήσῃ τὴν λειτουργίαν κοινοβουλευτικῆς ἀντιπολίτευσεως· ἐκτὸς δὲ τῆς Βουλῆς ἢ μὲν ἐπίδρασις τοῦ ἐγκαίρως διαμαρτυρηθέντος τύπου, κατὰ τῆς διαγιγνωσκομένης παρασπονδίας περὶ τὴν γνησίαν ἐπικράτησιν τῶν ὄντως φιλελευθέρων ἀρχῶν τοῦ μετεπαναστατικοῦ πνεύματος, οὐσιωδῶς ἠμβλύθη, διότι οἱ ἀναγνώσται τῶν ἐφημερίδων ὑπὸ τὴν ζάλην τῆς μέθης, ἣν προεκάλεσαν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐκτραγείσης ἐπαναστάσεως καὶ ἡ σειρήνιος συναυλία τῆς μεγίστης τοῦ Τύπου πλειονότητος, ἀπέστρεγον καὶ παρέτρεχον τὴν πολιτικὴν ἀρθρογραφίαν καὶ πᾶσαν ἀνακρίνωσιν, μὴ συναρμολογούμενην πρὸς τὰ γλυκεῖα ὄνειρα τῆς πολιτικῆς ἐκείνης μέθης· ἀλλ' οὐδὲ κἂν ἐν κοινωνικαῖς ὁμιγήσει προεβάλλετο εἰκότως ἀντίρροσις σοβαρὰ καὶ συστηματικὴ· οἱ διορῶντες διαφαινομένας ἀνακολούθιας πρὸς τὸ μετεπαναστατικὸν πνεῦμα καὶ ἀτασθαλίας πολλαπλαῖς, ἐδίσταζον καὶ νὰ ἐκφέρωσι γνώμας! ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ διστάζοντες ἐλάουν πρὸς ὅλα μὴ ἀκούοντων ὑπὸ τὴν μάγον δύναμιν τῆς γενικῆς προκαταλήψεως, οἱ πάντες ἠρνοῦντο νὰ δώσωσι προσοχὴν εἰς οἰανδήποτε παρατήρησιν, θετούσαν ὑπὸ ἔλεγχον οἰανδήποτε κυβερνητικὴν πράξιν· ὁ ὑπνωτισμὸς ἀπέκλεισε τὴν λογικὴν καὶ ἡ ὁμαδικὴ ὑποβολὴ ἐξηκολούθει συνεχῆς καὶ ἐπίμονος καὶ μεθοδική, ἐνεργουμένη ὑπὸ ἐπιδεξίων ὀργάνων, ποικιλοτρόπως ἀμειβομένων, αἱ δὲ ὑποβαλλόμεναι ἰδέαι ἐγένοντο σὺν τῷ χρόνῳ ἔμμονοι, οὐ μόνον εἰς ἀπλουστεροὺς πολίτας, ἀλλὰ καὶ εἰς πλείστοις ἐμφανίζοντας ἀνωτέραν ἐπιστημονικὴν διανοητικότητα, ἴσως ὁμῶς μονομερῆ!

Κατὰ τοιοῦτον τρόπον διεπλάσθη ψυχολογικὴ κατάστασις τοῦ λαοῦ, ἀπομακρύνουσα ἀπὸ τῆς νηφαλίου σκέψεως καὶ ἀποτρέπουσα ἀπὸ τῆς ἀμερολήπτου κρίσεως.

Ἡ Δημοκρατία

Ἐν μέσῳ τοιοῦτου κοινωνικοῦ ὀρίζοντος, ἀπροσφόρου πρὸς πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν κατὰ τὴν προμελετηθεῖσαν μεταλλαγὴν τῆς

πολιτικῆς καὶ ἐθνικῆς πορείας, διεξήχθησαν αἱ ἐργασίαι τῆς Β' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, συνελθούσης τὴν 8ην Ἰανουαρίου 1911.

Ἡ ἐπίσημος ἔναρξις ἐκηρύχθη, ὡς εἰκόσ, ἄνευ Βασιλικοῦ Λόγου ἐντὸς δεκαπενθημέρου περιόπου ἐπερατώθησαν αἱ ἐξελέγξεις τῶν ἐκλογῶν καὶ αἱ ἀρχαιρεσίαι, καθ' ἃς πρόεδρος ἐξελέγη ὁ Ν. Στράτος. Εὐθύς ἁμέσως, τὴν 26 Ἰανουαρίου, ὑπεβλήθη σχέδιον περὶ ἀναθεωρήσεως διατάξεων τινῶν τοῦ Συντάγματος ὅπερ ἔφερε τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἑξ ὑπουργῶν ὑπὸ μόνην τὴν βουλευτικὴν ιδιότητα αὐτῶν καὶ ὅπερ ἐπεξεργάσθη τριακονταμελής ἐκ βουλευτῶν ἐπιτροπὴ ἐν μεγίστῃ σπουδῇ κατὰ τὴν περὶ τούτου ἀξίωσιν κυβερνήσεως καὶ Βουλῆς, οὕτως ὥστε αἱ σχετικαὶ ἐκθέσεις τῆς ἐπιτροπῆς ὑπεβάλλοντο κατ' ἐξακολουθήσιν ἀπὸ τῆς 14 Φεβρουαρίου μέχρι τῆς 14 Μαΐου. Ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατάξεων ἤρξατο τὴν 15 Φεβρουαρίου καὶ ἔληξε, διὰ τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ συνόλου τοῦ τροποποιηθέντος Συντάγματος τὴν 23 Μαΐου.

Τὸ γεγονός τοῦτο περιεβλήθη διὰ πάσης δημοκρατικῆς διαφημίσεως καὶ αἴγλης, παρασταθὲν ὡς θεμελιῶν τὴν ἐθνικὴν σωτηρίαν διὸ καὶ προτάσει τοῦ πρωθυπουργοῦ ἀνηγγέλη διὰ Μεγάλης Πρεσβείας τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὴν 1ην Ἰουνίου πάντα ταῦτα ἐχρησίμευον ὡς πυροτεχνήματα ἐκθαμβωτικά.

Οὕτως ἡ Β' Διπλῆ Βουλὴ, αἰσίως περατώσασα τὸ ἀναθεωρητικὸν ἔργον αὐτῆς, ἐξηκολούθησε τὸ νομοθετικὸν ἔργον, μετὰ παρεμβληθεῖσαν θεορηνὴν διακοπὴν, μέχρις ὅτου διὰ Β. Διατάγματος τῆς 20 Δεκεμβρίου 1911, ἐκηρύχθη ἡ λήξις τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς συμπληρωσάσης τὰς ἀρξαμένας κατὰ τὰ προειρημένα ὑπὸ τῆς τελευταίας Βουλευτικῆς Περιόδου νομοθετικὰς μεταρρυθμίσεις. Ἐκ τῆς γενομένης ὁμῶς νομοθετικῆς ἐργασίας, διάφοροι νόμοι: εὐεργετικοὶ ἐξυτηρέτου προσωπικὰ συμφέροντα, ἰδίως διὰ τῆς αὐξήσεως μισθῶν καὶ συντάξεων καὶ ἄλλων παροχῶν καὶ προεκάλουν τῶν ἐνδιαφερομένων τὴν εὐγνωμοσύνην, ἄλλοι δὲ νόμοι: ὀργανωτικοὶ δημοσίων ὑπηρεσιῶν διήνοιγον θέσεις, πληρουμένας δι' ἄλματωδῶν προοιθασμῶν ἢ δι' ἁμέσου στρατολογίας ἐκ διαφόρων ἐθελοντικῶν ὁμίλων τῆς ἐπαναστατικῆς ὀργανώσεως· ἡ ἐπάρατος συναλλαγὴ, ἢ ἀνοικτιριμῶνως καταδικασθεῖσα διὰ τῆς παρατάξεως τῶν τηλεβόλων εἰς τὸ Γαυδί καὶ διὰ τῆς ὀρχωμοσίας τοῦ πλήθους εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως, ἀνελάμβανε προσωπικά ὑποκρίσεως εὐσχίμονα ψευδεπιφάσεις ἐπενοήθησαν σατανικαί· ἐν κοινὸν δίπλασμα, ἔτι μᾶλλον πρόσφατος ἐπάνοδος ἐξ ἐνός ταξειδίου εἰς τὴν Ἑσπερίαν, συμμετοχὴ εἰς συλλόγους ἐπιστημονικῆς χορείας, ἐκδηλώσεις γνωμῶν καινοφανῶν, ἀδυσώπητος περιέτρωσις τῆς καταλυθείσης φαν-

λοκρατίας και σὺν αὐτῇ τῆς ἱστορίας τοῦ Τόπου, ἤρουν πολλάκις δ-
πως διὰ τοῦ ἀμοιβαίου θανατισμοῦ κατατάξωσι κοινούς τύπους ἀν-
θρώπων εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν νέων ἀνδρῶν, κτωμένων οὕτω
ἐπαρκῆ τρίτον δι' ἀνώτερα ἀξιώματα.

Ἡ αὔξησις τῶν ὑπαλλήλων

Ἡ διαλαομένη ἀνόρθωσις ἐπεδιώκετο μετὰ τοσαύτης δεξιότητος
πρὸς διαρκῆ ἀνόρθωσιν ἀνορθωτέας πατρίδος, ὥστε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς
ἠδυνάτει νὰ μανθάνῃ καὶ νὰ γινώσκῃ τὰ τελούμενα, ὡς ἠδυνάτου
ἐπίσης καὶ αὐτοὶ οἱ περὶ τὴν πολιτικὴν ἐξ ἐπαγγέλματος ἀσχολούμενοι·
διότι τὰ πάντα συνεκαλύπτοντο δι' ἐπιφάσεων ἀπατηλῶν καὶ θαυμάσι-
κῶν· καὶ ἐν τούτῳ ἔγκειται ἐν ἔτι ἐκ τῶν μυστηριωδῶν αἰτίων τῆς δι-
αβουκολήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐν πλείστοις σημείοις.

Οὕτω καὶ σήμερον ἔτι οὐδεὶς ἴσως ἠθελε πιστεύσει τὴν ἐπελθοῦσαν
τεραστίαν αὔξησιν τῆς γραφειοκρατικῆς ὑπαλληλίας, ἐὰν μὴ εἶχε δη-
μοσιεύθῃ ὑπὸ τοῦ μετακληθέντος ἔξ Ἰταλίας διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν
τῆς δημοσίας λογιστικῆς Φ. Ζατελλόνι «ἡ Στατιστικὴ τῶν ὄργων τῶν
θέσεων τοῦ πολιτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Δημοσίας ὑπηρεσίας κατὰ τὴν
δεκαετίαν 1906 — 1915».

Ἐκ τῆς στατιστικῆς ταύτης μανθάνομεν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ὑπαλλη-
λία, ἠὔξημένη κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν τῆς προεπαναστατικῆς
περιόδου (1907—1909), μόλις ὑπερέβαινε τὸν ἀριθμὸν τῶν 15,000
ὄργανικῶν θέσεων· ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἠὔξησε κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτος,
καθ' ὃ παρεσκευάσθη καὶ ἐπετεύχθη ἡ ἐπὶ τὴν Ἀρχὴν ἀνάρρησις τῶν
Φιλελευθέρων, (1910) εἰς 16,157, κατὰ δὲ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὑπὸ
τούτων διοικήσεως (1911) εἰς 19,299, μέχρις οὗτου, σὺν τῇ προσθήκῃ
καὶ τῆς ὑπαλληλίας τῶν νέων ἐπαρχιῶν, ἀνεβιβάσθη κατὰ τὸ παρελθὸν
ἔτος εἰς 37,660.

Ὁ ἀριθμὸς οὗτος, ὑπερδιπλάσιος τοῦ μέσου ὄρου τῆς ὑπαλληλίας
τῆς τριετίας 1907—1909, ἀνερχομένου ἀκριβῶς εἰς 15,279 ἀποτελεῖ
αὔξησιν κατὰ 147 τοῖς 100, οὐδὲ πῶρρωθεν ἡ καιρολογουμένη ἐκ τῆς
προσθήκης τῶν ὑπαλλήλων τῶν νέων χωρῶν, ἐν αἷς δὲν ἔλαβον εἰσέτι
ἴσῃ ἐπέκτασιν πρὸς τὰς παλαιὰς ἐπαρχίας πᾶσαι αἱ ὑπηρεσίαι. Ἡ δὲ
ἀναλογία τῆς ἐκ τοῦ μισθολογίου ἐπιβαρύνσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ
παρίσταται πολὺ δεινότερα, διότι ἡ σχετικὴ δαπάνη, ἠὔξημένη κατὰ
τὸ ἔτος 1909 εἰς 20,698,649, ἀνεβιβάσθη διὰ τῆς διαχειρίσεως τῶν
Φιλελευθέρων εἰς 23 ὡς ἔγγιστα ἑκατομμύρια κατὰ τὸ 1911 καὶ κατὰ
τὸ 1912 εἰς 24,417,818, ἵνα μετὰ τὸν διπλασιασμὸν τῆς χώρας ἐξιχθῇ
κατὰ τὸ 1915 εἰς 56,402,914, παρουσιάζουσα αὔξησιν προσεγγίζου-

σαν εἰς τὸ τριπλάσιον τοῦ μέσου ὄρου τῶν δαπανῶν τῆς προεπαναστα-
τικῆς τριετίας.

Αἱ στρατιαὶ τῶν διαφόρων ὑπαλλήλων, ὧν τινες δὲν ἠδύναντο νὰ
ὄνειρευθῶσιν ἦν κατέλαβον θέσιν, ἄνευ προηγουμένης ἐπαναστάσεως,
καὶ αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν ἐτόνιζον ἀρμονικῶς τὸ σάλπισμα τῶν πραγ-
ματοποιουμένων ἀλλὰ καὶ τῶν φανταστικῶν βελτιώσεων ἐν τῇ λειτουρ-
γίᾳ διαφόρων ὑπηρεσιῶν. Καὶ ὑπῆρξαν μὲν βελτιώσεις τινὲς αἰσθη-
ταὶ εἰς τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν ἀλλ' αὐταὶ ἀναγκαιῶς ἐπῆλθον, ἕκ τε τῆς
ἐφαρμογῆς νομοθετικῶν τινῶν μεταρρυθμίσεων, ἰδίως δικαστικῶν, καὶ
ἐκ τοῦ ἐπικρατήσαντος λαϊκοῦ πνεύματος μετὰ τὴν ἐπαναστατικὴν ἐ-
ξέγερσιν, ὅπερ συνεκράτει καὶ συνέστελλεν αὐτοὺς τούτους τοὺς γρα-
φειοκρατικούς ὑπαλλήλους ἐν ἐπιμελεστέρα πως διεξαγωγῇ τῶν πρὸς
τοὺς πολίτας, εἰμὴ καὶ πρὸς τὸ Κράτος ὑποχρεωτικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἡ
δὲ θετικότερα βελτιώσεις συνετελεῖτο ὁμολογουμένως περὶ τὴν πολε-
μικὴν σύνταξιν τῆς χώρας, τῇ ὑψηλῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ ἀόκνῳ ἐπιμε-
λείᾳ τοῦ τότε Διαδόχου τοῦ Θρόνου καὶ νῦν εὐκλεοῦς Βασιλέως. Ἐν-
τεῦθεν μάλιστα ἱκανοποιεῖτο ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ ἐν τῇ πατριωτικῇ αὐτῆς
ἀγωνίᾳ.

Οὕτως ἀφίετο ὁ λαὸς ὑπὸ ἐντυπώσεις, διαρκῶς εὐαρέστους, διαρκῶς
σαγηνευτικάς, χωρὶς κἄν τὸ γλυκὺ αὐτοῦ ὄνειρον τῆς πραγματο-
ποιήσεως τῶν προσδοκιῶν, ἃς ἀνέθετο εἰς τὸ Φιλελεύθερον κόμμα, νὰ
ταράσσῃται διὰ φωνῆς τινος ἠχηρᾶς, ἀποκαλιπτοῦσης πλημμελείας καὶ
ἀτασθαλίας, μεροληψίας καὶ ἰδιοτελείας, πλάνας καὶ ἀπόας, ὧν οὐκ
ἔστιν ἀριθμὸς, ἀλλ' ὧν τὸ μέγεθος προσήκει νὰ ἀποκαλυφθῇ διὰ συ-
στηματικῆς ἐργασίας, ἦν μέχρι τοῦδε ἀπέφυγον οἱ ἀντίπαλοι ὡς ἐκ
τῆς ἀποκλειστικῆς προσηλώσεως εἰς τὰ ἐθνικὰ ζητήματα. Ὑπῆρξεν ἀ-
ληθῶς παράδοξος ἡ νάρκη ἢ ἐπικρατήσασα εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀντι-
πολιτευομένων καὶ ἔνοχος ἢ ἀδιαφορία τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ὅπως
συνεργασθῶσι πρὸς ἀφύπνισιν τοῦ ἀπαίσιως ὑπνωτισθέντος λαοῦ· τού-
ναντίον ἢ πλήρης τῆς Ἀντιπολιτεύσεως νεκροφάνεια ἐνίσχυνεν ἔτι μᾶλ-
λον τὴν πλήρη πίστιν πρὸς ὑπερφύαλον κόμμα, ἀκατασχέτως δημοκο-
ποῦν καὶ σατανικῶς δελεάζον τοὺς πάντας ἄνευ συστολῆς, ἄνευ περιο-
ρισμοῦ.

Τοιαύτη πολιτικὴ ἀτμόσφαιρα παρεσκευάζεν αὐτῆς νέον στρόβιλον
κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς νέας μετὰ τὸ τροποποιηθὲν Σύνταγμα Βουλῆς,
διαταχθείσας διὰ τοῦ ἀπὸ 28 Ἰανουαρίου 1912 Β. Διατάγματος καὶ
ἐνεργηθείσας τὴν 11 Μαρτίου 1912· κατὰ ταύτας ἐσαρμόνοντο ὀριστι-
κῶς πλέον τὰ ἀρχαῖα κοινοβουλευτικὰ κόμματα, ὡς τοιαῦτα· οὐδεμίαν
δὲ σχεδὸν σημασίαν ἐνεῖχε διὰ τὴν γενικὴν πολιτικὴν, ἐὰν διεσώζοντο
προσωπικῶς ἡγέται ἑδραίων ἐπαρχιακῶν κομμάτων, συνδεομένων δι'

ἀλήστων παραδόσεων πρὸς τὴν νεωτέραν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἱστορίαν.

Οὕτως ἀσθενεστάτη προέκυψεν Ἀντιπολίτευσις ἐν τῇ συγκροτηθείσῃ Βουλῇ τῆς ΙΘ' Περιόδου, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐπέπρωτο νὰ σιγήσῃ ἐπὶ μακρὸν ἕνεκα τῶν ἐπακολούθων μεγάλων ἐθνικῶν γεγονότων, ἡ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τῆς Α' Συνόδου μετὰ προηγηθεῖσαν ἀναβολὴν ἐκηρύσσεται τὴν 19 Μαΐου 1912, σημειωθείσα διὰ τοῦ γεγονότος ὅπερ ἐπληξε τὴν ἐθνικὴν καρδίαν διότι ἡ τῶν Φιλελευθέρων κυβέρνησις, κατ' ἀπόφασιν ληφθεῖσαν ἐν ὑπουργικῇ συμβουλίᾳ ἀπὸ τῆς προτεταίας παρὰ τὴν διαφωνίαν τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργοῦ Δημητρακοπούλου παραιτηθέντος, ἀπέκρουσε βίᾳ τὴν εἴσοδον τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Κρήτης εἰς τὸ Βουλευτήριον· πρὸς ἀποφυγὴν δὲ περαιτέρω ἐπὶ τούτου συζητήσεως ἀπεφασίσθη αὐθημερόν, μετὰ τὴν γενομένην ἐκλογὴν τοῦ Προέδρου ἢ διακοπὴ τῶν ἐργασιῶν, αἵτινες ἐπανελήφθησαν τὴν 1ην Ὀκτωβρίου ὅπως ἀνακοινωθῆ ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ ἢ διαταχθεῖσα ἐπιστρατεύσις τοῦ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν στρατοῦ διὰ τῶν ἀπὸ 16 καὶ 17 Σεπτεμβρίου 1912 Β. Διαταγμάτων ἢ κρισιμοτάτη ἐκεῖνη ἐθνικὴ περίοδος ἀπέκλεισε πλέον πᾶσαν σκέψιν ἀντιπολιτευτικὴν τοῦτο καὶ ἐδηλοῦτο μετὰ πατριωτικῆς εὐλικρινείας τὴν ἐπομένην ὁ ἀείμνηστος Κυριακούλης Μαυρομιχάλης πρὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ προέδρου ἐδήλου τὰ ἑξῆς :

«Ἐπειδὴ φρονῶ ὅτι σήμερον οὔτε ἀντιπολίτευσις οὔτε συμπολίτευσις ὑπάρχει, ἐγὼ καὶ οἱ φίλοι μου θὰ ψηφίσωμεν τὸν ὑποψήφιον πρόεδρον τῆς κυβερνήσεως» εἶτα δὲ κατὰ τὴν ἐπακόλουθον συζήτησιν ἐπὶ τῶν δηλώσεων τοῦ πρωθυπουργοῦ συνετέρανεν· «Κόμματα λοιπὸν σήμερον δὲν ὑπάρχουσιν. Ὑπάρχει μόνον ἡ Ἐθνικὴ σημαία, πέριξ τῆς ὁποίας ὀφείλομεν πάντες νὰ συγκεντρωθῶμεν, καθ' ὅσον δὲν πρέπει ποτὲ νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἡ ἐλευθέρη Ἑλλάς, ἥτις ἠτύχησε νὰ ἐκπροσαπῆ τὴν φαινοτέραν τῆς ἀνθρωπότητος ἱστορίαν, ὀφείλει πάντοτε νὰ εἶνε τὸ ὀρηκτῆριον καὶ ὄχι τὸ κοιμητήριον τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Ὁ δὲ ἀείμνηστος Γεώργιος Θεοτόκης κατὰ τὴν αὐτὴν συζήτησιν καὶ ἡμέραν ἐδήλου ὁμοίως τὰ ἑξῆς. «Ἐἰς ὃ σημεῖον ἐφθάσαν τὰ πράγματα, πρέπει νὰ ταχθῶμεν πάντες παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Κυβερνήσεως».

Διὰ τοιαύτης ἠθικῆς ἐνισχύσεως περιεβάλλετο ἡ τότε κυβέρνησις, ἐνθαρρυνομένη εἰς τὰς ἰδίας σκέψεις ὅπως τὴν μεθεπομένην κηρύξῃ τὸν πόλεμον !

Ἐκτοτε ἐπῆλθον τὰ ἀδόκητα ἐθνικὰ τρόπαια ὑπὸ τὸ θεῖον πρόσταγμα τοῦ ἐνδόξου Στρατηλάτου, οἰστορηλάτησαντα τὴν Ἐθνικὴν ψυχὴν καὶ προκαλέσαντα εὐλόγως μέθην ἐνθουσιασμοῦ, ἥτις, κατὰ ψυ-

αἰκὸν λόγον ἐνίσχυε τὴν εὐμενῆ προκατάληψιν καὶ μετέτρεπε τὴν ἐλπίδα εἰς πίστιν !

Μυστηριώδης ὄντως ἀλλὰ κατάδηλος πολλακίς εὐνοία οὐχὶ τῆς τύχης ἀλλὰ τῆς Θεῆας Προνοίας καὶ ἔμπνευσις πατριωτικῆ τοῦ ὑπὸ τῆς Νίκης σταθερῶς ἐπιστεφομένου Ἑστεμμένου Στρατιωτικοῦ καὶ Πολιτικοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους ἐπηνόρθου τὰ παρεμπύπτοντα κυβερνητικὰ σφάλματα καὶ μετέτρεπεν ὀλεθρίους κινδύνους ἀπειληθέντας εἰς ἐπιτυχίας ἐποφελεῖς !

Τὰς ἐπιτυχίας δὲ ταύτας, τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα ἐγχειρημάτων παρατόλμων ἢ καὶ ἀμελετήτων ἐξεμεταλλεύετο θαυμασιῶς ἔντεχνος δημοκοπία, καθ' ἧς οὐδεμία ἀντετάσσετο ἀντίρρησης, διότι ἡ ἐθνικὴ ἀγαλλίασις ἀπεμάκρυνε πᾶσαν τοιαύτην ποταπὴν ὀπισθοβουλίαν παντὸς ἀγαθοῦ πατριώτου, ἡ αἴγλη δὲ ἡ ἀπαστρέπτουσα τῶν Ἑλληνικῶν ὀπλων, ἐθαμβοῦσα Ἑλλήνας καὶ ξένους ἀπέστρεφε τὴν προσοχὴν ἀπὸ ἀναρμόστων διὰ νικητὰς διπλωματικῶν ἀποτυχιῶν, αἵτινες ἐκορυφώθησαν διὰ τῆς συνθήκης τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἱστορία θὰ κρίνῃ μετὰ τινος ἐκπλήξεως μάλιστα περὶ τῆς τοιαύτης παρωδόξου ἀνακολυθίας, ἀλλὰ θὰ κρίνῃ μετὰ πάροδον εἰρηρικῆς περιόδου δεκαετηρίδων.

Ἀτυχῶς καὶ μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ μετὰ τὸ πέρας τῶν δύο νικηφόρων πολέμων καὶ μετὰ τὴν ἀλλεπάλληλον συνολόγησιν εἰρήνης πρὸς τοὺς πολεμίους, εἰρηρικὴ περίοδος διὰ τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρξεν, ἡ κατάστασις ἐξηκολούθει ὡσεὶ ἐμπόλεμος. Ἐντεῦθεν ἡ ἐκκαθάρισις τῶν ἐσωτερικῶν ζητημάτων ἀνεβάλλετο· οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοι καὶ οἱ μελετῶντες τὴν διαχείρισιν τῶν κοινῶν πολιτικαὶ καίτοι διορῶντες κατὰ ταύτην μυρίας πλημμελείας, ἀνομίας, ἀτασθαλίας, ἔκρινον ἐπιεικῶς, ὡς προσωρινὴν ἔτι τὴν κατάστασιν, λόγῳ παρατεινομένης ἐντάσεως τῆς κυβερνητικῆς προσοχῆς πρὸς τὰ παρελκόμενα ἐξωτερικὰ ζητήματα καὶ ιδιαίτατα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Βορείου Ἡπείρου. Καὶ εἶχεν ἐπὶ πολλῶν νὰ λογοδοτήσῃ, αὐστηρῶς προκαλουμένη, δι' ἀνελεύθερον ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, ἡ τῶν Φιλελευθέρων κυβέρνησις !

Ἄλλ' ἀντιπολίτευσις, ὡς προεργήθη, δὲν διεξήγετο ἀπὸ συστήματος καὶ ἀπὸ κέντρων πολιτικῶν αὐθόρμητος δημοσιογραφικὸς ἔλεγχος, πολλακίς εὐστοχος, δὲν ἐπέσπα, ὡς μὴ ὄφελε, τὴν προσοχὴν τῆς δημοσίας γνώμης· καὶ ὁ λαὸς ἐξηκολούθει διατελῶν ἐν ὑπνωτισμῷ, ἐκλαμβάνων τὰς ἀποτυχίας ὡς ἐπιτυχίας, τὴν ἐν πολλοῖς κατὰπτωσιν ὡς ἀνόρθωσιν καὶ προδιατεθεμένους νὰ θεωρήσῃ τὸ ἀνεγερομένο ἐν Ἀθήναις Μωαμεθανικὸν τέμενος—τὸ Τζαμίον τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς συνθήκης—ὡς Ἑλληνικὸν τρόπαιον καὶ τὰ τεράστια τῶν τακτικῶν προϋπολογισμῶν ἑλλείμματα ἀναστρεφόμενα εἰς περισεύματα ἢ τοῦ-

λάχιστον καλυπτόμενα ἐκ τῶν γενναίων δωρεῶν, ἃς ἐνθουσιώδεις ὁμογενεῖς ἀπέστελλον πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ πρώτη διαφωνία

Τοσοῦτον ἀμιχλώδης καὶ ἀπατηλὴ ἐξηκολούθει παραμένουσα ἡ πολιτικὴ ἀντίληψις τοῦ λαοῦ, ὅποτε ἀδόκητος ἐξεργάγη ἡ διαφωνία τῆς κυβερνήσεως τῶν Φιλελευθέρων πρὸς τὸ Στέμμα.

Ἡ ἐκδήλωσις τῆς διαφωνίας προεκάλεσε τὴν γενικὴν κατάπληξιν, ἀλλὰ τὸ θέμα τῆς διαφωνίας εἴλκε βαθμηδὸν τὴν προσοχὴν, τὴν περισκεψιν, λόγῳ μάλιστα τῆς παρρησίας καὶ εὐτολμίας μεθ' ἧς ἀντετάσσετο, ἐναντίον τῆς ἐπιμόνου γνώμης πρωθυπουργοῦ γόητος, ἡ γνώμη τοῦ Στέμματος, ἐπὶ σοβαρωτάτου ζητήματος, ἀνατεθειμένου κατὰ τὸ Σύνταγμα εἰς τὴν Βασιλικὴν κρίσιν καὶ ἀπόφασιν, τοῦ ζητήματος περὶ εἰρήνης ἢ πολέμου. Ἡ συζήτησις καὶ ἡ ἡρεμὸς σκέψις ἤγαγον βαθμηδὸν τοὺς πλείονας εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἐπιτευχθείσης σωτηρίας τῆς Πατρίδος ἀπὸ ἀναποφεύκτων δόλεθρων, ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ δημοτικότης τοῦ ἐκπεσόντος πρωθυπουργοῦ οὐδόλως σχεδὸν ἐχαλαροῦτο ἀνωμολογεῖτο ὑπὸ τῶν πλείστων ὁμοφρόνων τὸ σφάλμα, ἀλλ' ἐσυγχωρεῖτο, ὡς ἀτυχῆς ἔκφανσις προσιδιαζούσης τόλμης, ἣτις εἰς προγενεστέρας περιπτώσεις, συνεπήγετο ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τοιαύτης ἀντιλήψεως διεμορφοῦτο παράδοξος ψυχολογικὴ κατάστασις τοῦ λαοῦ, ἐνδεικνύουσα ἀτυχῶς ἔλλειψιν πολιτικῆς θωριμότητος πρὸς βαθυτέραν ἐκτίμησιν τοῦ τεθέντος διὰ τῶν ἐκλογῶν προβλήματος ἡ διαφωνία ἢ ἀδόκητος, μετὰ πλήρη ὁμοφωνίαν, πολυετῆ καὶ ἐπὶ δεινοτάτων ἐπίσης διλημμάτων, προεκάλεε τοὺς δισταγμούς, τὰς ἀμφιβολίας, τὴν σκέψιν ἢ ἀκροτάτη ἐμπιστοσύνη πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀντίληψιν καὶ τοὺς πατριωτικὸς λογισμοὺς Ἐλευθερωτοῦ Βασιλέως, οἰστρηλατομένου ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὑπὸ τῶν Ἐθνικῶν Ἰδεωδῶν, ἔπειθε περὶ τῆς λελογισμένης καὶ ἐμβριθοῦς ἀναμετρούσεως τῶν ἐνδεχομένων ἀποτελεσμάτων τοῦ παρατόλμου ἐγχειρήματος, ὅπερ ἀδιστακτως συνεβούλευσεν ὁ πρῶτος σύμβουλος τοῦ Στέμματος ἡ πάροδος τοῦ χρόνου, ἀπρακτος, ἄνευ τῆς προβληθείσης, ὡς ἐπιχειμένης, πτώσεως τῶν Δαρδανελλίων, ἐδικαίου τὴν πεφωτισμένην γνώμην τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐπιτελείου, σφωτέραν διὰ τῶν πραγμάτων ἀποδεικνυμένην πάσης ἄλλης παρ' ὅλα ταῦτα, ἡ καθολικὴ ἐμπιστοσύνη πρὸς τὸν εὐτυχῆ κυβερνήτην τῆς μεγαλυνθείσης Πατρίδος δὲν ἐμετριάζετο κατὰ πολὺ καὶ ἐντεῦθεν ἐπηκολούθει, εἰς τὰς μεγάλας λαϊκὰς ομάδας, ἀφελῆς σκέψις καὶ ἀπόφασις, κυρίως εἰπεῖν μάλλον ἀρνητικῆ, πολυτρόπως κατὰ τὰς διαφόρους λαϊκὰς ἀντιλήψεις διατυπωμένη, ἀλλὰ καταλήγουσα εἰς τὸ τελικὸν πόρισμα, καθ' ὃ οἱ ἐκλο-

γεῖς ἀπολέσαντες πᾶσαν ἐμπιστοσύνην πρὸς τοὺς ἀρχαίους πολιτικούς ἀνδρας, δὲν ἠδυνήθησαν εἰσεῖν νὰ διαμορφώσωσιν ἀσφαλῆ γνώμην περὶ νέων πολιτικῶν ἀρχηγῶν, ἐμφανιζομένων μετὰ νέων πολιτευτῶν, ὡς συνεργατῶν καὶ συμπρακτόρων, ὑπὸ νέον σύστημα πολιτικῶν ἰδεῶν, ἐνστερνιζομένων τὸ ἐπικληθὲν μετεπαναστατικὸν πνεῦμα καὶ ἀνακηρυσσότων ὡς πρόγραμμα τὴν πραγματικὴν ἀνόρθωσιν ἀντὶ τῆς διαφημιζομένης ἀπλῶς ψευδοῦς ἀνορθώσεως καὶ συνεπῶς οἱ ἐκλογεῖς ἐνέμενον ὅπως διαδηλώσωσιν αὐτῆς ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, παρὰ πᾶσαν παρεμπεισοῦσαν σφαλερὰν ἀντίληψιν ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ὑποθέσεως, ἣτις ἐκρίνετο τελείως ἐξησφαλισμένη διὰ μόνης τῆς ὀρθῆς καὶ πεφωτισμένης Βασιλικῆς ἀντιλήψεως, ἐφ' ἧς συνεκεντροῦτο ἀπεριόριστος ἢ συνολικὴ ἐμπιστοσύνη τοῦ λαοῦ. Ὑπὸ τοιοῦτον σύστημα ἀφελῶν κρίσεων καὶ συλλογισμῶν, ἔλεγον μετὰ ἠρέμου συνειδήσεως οἱ ἐκλογεῖς κῆμεις θά στείλωμεν τὸν ἴδιον, τὸν ἀρχηγὸν τῶν Φιλελευθέρων, — ὅστις, ἄλλως τώρα ἐδήλωσε ρητῶς ὅτι δὲν ζητεῖ πλέον νὰ κάμῃ πόλεμον — καὶ ὁ Βασιλεὺς μας ἔχει τὴν γνώσιν καὶ δὲν θ' ἀπίσῃ νὰ γίνῃ κακὸν εἰς τὴν Πατρίδα.

Προδήλωσ ὁ διαρκῆς ὑπνωτισμὸς τοῦ λαοῦ εἶχε διασαλεύσει τὸν λογικὸν εἰρηδὸν ἐν τῇ πολιτικῇ ἀντιλήψει καὶ σκέψει τῶν λαϊκῶν τάξεων. Διότι προδήλον ἦτο τὸ ἐκ τοιαύτης ψήφου, ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν παρεχομένης, δημιουργοῦμενον ἀπροχώρητον, ὅπερ καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ προκύψῃ. Ἐν μόνον ἠδύνατο νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀφελῆ λαϊκὴν κρίσιν, ὡς ἐλαφρυντικὸν περιστατικὸν ὅτι ἡ πατριωτικὴ ἀντίληψις τοῦ λαοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ προβλέπῃ τὴν ἔμμονον καὶ ἐν μέλλοντι ἰδέαν καὶ ἀπόφασιν τοῦ τέως πρωθυπουργοῦ ὑπὲρ τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς οὐδετερότητος, ἄνευ ἐκτιμήσεως τῶν ἐκάστοτε περιστάσεων.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἔννοια τῶν ἐκλογῶν τῆς 31 Μαΐου 1915, ἣν διέγνωσαν, ἐκ τῶν προτέρων, οἱ Φιλελεύθεροι, διότι κατὰ τοῦτο μόνον ὑπερείχον, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς λαϊκῆς ψυχολογίας, ἀποτελοῦσαν πάντοτε τὴν κυρίαν δύναμιν τῶν δημαγωγῶν καὶ δημοκόπων καὶ διὰ τοῦτο ἐντέχνως διέσπειρον τὴν σατανικὴν διάδοσιν ὅτι ἡ διαφωνία ἐγένετο ἀπλούστατα, κατὰ συμπαιγνίαν, πρὸς ἀντιμετώπισιν δεινοῦ διλημματος. Ἐὰν δὲ τοιοῦτον ἐπιχειρημα ἠδύνατο μόνον ἀπλούστερους νὰ πείσῃ, ἐν τούτοις ὑπῆρξαν πεφωτισμένοι πολῖται καὶ διαπρεπεῖς πολιτευταί, ἐλπίζαντες ὅτι ἡ διαφωνία προέκυψεν ἐκ διαφόρου ἀντιλήψεως τοῦ πρωθυπουργοῦ σφαλερᾶς βεβαίως ἐπὶ τοῦ περιληπτοῦ ζητήματος τῶν δαρδανελλίων καὶ μετὰ εἰλικρινείας ἀποπειρώμενοι νὰ συμβάλωσιν ὑπὲρ συνδιαλλαγῆς μεταξὺ Στέμματος καὶ κραταιοῦ πολιτικοῦ κόμματος.

Ἡσκήθη τοσοῦτον ἰσχυρὰ ἡ ὑψηλὴ δημαγωγία, ἣτις ἠνυπόθη το-

σοῦτον ὑπὸ εὐμενοῦς τύχης, ἐπανορθούσης Θείᾳ Προνοίᾳ καὶ Βασιλικῇ ἀντιλήψει δεινότερα σφάλματα, ὥστε ἀπαιτεῖτο ἰσοῦψής καὶ ἰσοδύναμος πολιτικός ἀγὼν ὅπως διαλυθῇ ἡ ἀπαισία γοητεία, ἣτις ἠσκειτο ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως.

Λυπηρὸν δὲ ὄντως ὑπῆρξεν ὅτι ἡ πρώτη ἐκείνη πρὸς τὸ Στέμμα διαφωνία δὲν ἤρκεσεν ὅπως εὐθὺς ἀμέσως διαφωτίση πάντας τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ ἀπὸ χρηστοῦ συνειδότος μελετητὰς τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων καὶ πάντας ἐν γένει τοὺς συλλογιζομένους πολίτας, ὧν πολλοὶ ἠσθάνθησαν εἴτα βαθεῖαν μεταμέλειαν μὴ προσπαθήσαντες ἐγκαιρότερον νὰ διαγνώσῃ τοὺς ἐθνικοὺς κινδύνους ἐκ τῆς περαιτέρω ἐπικρατήσεως κόμματος, ὅπερ ἐκ τῶν ὑστέρων δύναται νὰ κριθῇ ἀδυστάκτως ὡς κυφορηθὲν ὑπὸ ξένης πανουργίας καὶ τεχθὲν ὑπὸ ἀσιτοτάτου στασιαστικῆς ὁργανώσεως.

Ἐντεῦθεν προσέκλυαν τὰ ἀτυχῆ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν τῆς Κ' Βουλευτικῆς Περιόδου, ἀναβιβάσαντα ἀναγκάως ἐπὶ τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, στερωθῶς ἐχόμενον προδιαγεγραμμένου σχεδίου, οὐτινος ἡ ἔναρξις ἐγένετο διὰ τῆς ἀντισυνταγματικῆς ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ἀνατάτου Ἀρχοντος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐκνόμου προσκλήσεως ξένων στρατευμάτων — ἀδιάφορον ἐὰν ἐστέλλοντο ταῦτα ὑπὸ Φίλων Δυνάμεων καὶ πρὸς Φιλικὸν σκοπὸν συμμαχικῆς συμπράξεως.

Ἡ δευτέρα διαφωνία

Ἐντεῦθεν ἡ σωτηρία τῆς Πατρίδος, ἀπὸ καταστροφῶν, ἃς μετ' ὀδύνης εἶδομεν συντελεσθείσας ἐπὶ φίλης ὁμόρου χώρας, ἐπέβαλε κατ' ἀνάγκην νέαν διαφωνίαν.

Μόνον μετὰ τὴν δευτέραν ταύτην διαφωνίαν, κατὰ τρόπον μάλιστα ἐνέχοντα καὶ ἀνευλαθῆ πρὸς τὸ στέμμα παρασπονδίαν, ἤρξατο ἐξανισταμένη ἡ ἐθνικὴ συνείδησις καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἀπετάχθησαν τὸ ἀντεθνικὸν κόμμα φιλοπάτριδες πολιτικοὶ ἄνδρες, ἐμπνεόμενοι ἐξ ὑπερηφάνων ἱστορικῶν παραδόσεων. Ἐκτοτε συνεκροτήθησαν αὐτομάτως καὶ ὁργανώσεως καθ' ὁμάδας ἀστῶν πρὸς πολιτικὴν διαφωτίσιν καὶ ἀφύπνισιν τοῦ λαοῦ· ἀλλ' οὐδεμία ἀτομικὴ ἢ συλλογικὴ προσπάθεια ἠξιώθη ἐνισχύσεως, διότι οἱ ἐπίσημοι κύκλοι, πρὸς τῇ συντόνῳ προσηλώσει περὶ τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα, περιεσπῶντο πολυτρόπως περὶ μυρία προβλήματα χαώδους ἐσωτερικῆς καταστάσεως, ἣν εἶχε δημιουργήσει ἡ ἀνορθωτικὴ κυβέρνησις ἐν τῇ διοικήσει καὶ ἰδίᾳ ἐν τοῖς δημοσίοις οικονομικοῖς, ὥστε μοιραίως παρέλειπον νὰ ἐντεινῶσι τὴν προσοχὴν πρὸς ἀντιμετώπισιν ἐνδεχομένων κινδύνων οὓς ἠδύνατο εὐ-

χερῶς νὰ δημιουργήσῃ κομματικὴ ὁργανώσις, ὁργιάζουσα εἰς βάρος τῆς λαϊκῆς εὐπιστίας, καὶ Ἀρχομανία λυσσαλέα, ἀποτυφλουμένη μέχρις ὀλοσχεροῦς πορώσεως τῆς συνειδήσεως, μέχρι — δεινὸν εἰπεῖν — μέχρις ἀσυναισθήτου ἐπικλήσεως ἐξωτερικῆς ἐπικλήσεως.

Ἐπῆρξε βεβαίως ἀτύχημα ὅτι ἡ ἐπαναστατικὴ θύελλα εἶχε σχεδὸν ἀποσυνθέσει τὰ ἀρχαῖα κόμματα καὶ ἐντεῦθεν ἐδέησε ὅπως διαδεχθῶσι τὸ δις ἀποχωρήσαν ἐκ τῆς Ἀρχῆς κόμμα Κυβερνήσεις, σχηματισθεῖσαι ἢ μὲν πρώτη ὑπὸ νέου κόμματος μὴ ἔχοντος προτέραν ὁργανώσιν ἀλλὰ δημιουργουμένου μᾶλλον κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν κυβερνητικὴν συγκρότησιν καὶ τὴν ἐπακόλουθον γενικὴν ἐκλογὴν βουλευτῶν, ἢ δὲ δευτέρα διὰ τῆς φιλοτίμου, ἄλλως, συμπράξεως πλειόνων κομματικῶν παραγόντων. Εὐνόητα τὰ ἀναπόδραστα μειονεκτήματα κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις. Κατὰ καθήκον δέ, ἐν τῇ παρουσίᾳ ταύτῃ στιγμῆ, ὀφείλει πᾶς τις νὰ παρίδῃ καὶ παρατρέξῃ πᾶσαν μνεῖαν περὶ τῆς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὑστερησάσης πολεμικῆς, ἣτις προσήκκει ἐντὸς θεμιτῶν ὁρίων νὰ διεξαχθῇ ἀπὸ μέρους κυβερνήσεων πολιτικῶν κατὰ Ἀντιπολιτεύσεως ἀναδεικνυομένης καταδήλως ἀνευλαθοῦς πρὸς τὸ Στέμμα καὶ ἐπικινδύνου εἰς τὰ ὑψιστα ἐθνικὰ συμφέροντα.

Ἐκ τῆς βραχυτάτης ταύτης ἐπισκοπήσεως τῶν γεγονότων συνάγεται ὅτι πολιτικός ἀγὼν, κυρίως εἰπεῖν, οὐδαμῶς διεξήχθη καὶ ἐφ' ὅσον μὲν τὸ ἐπικρατήσαν κόμμα εὐρίσκετο ἐν τῇ κυβερνήσει οὐδεμία σχεδὸν ἀπετολήθη ἀντιπολίτευσις πέραν τῶν στηλῶν τῶν ἐφημερίδων κατ' ἀτομικὰς τῶν δημοσιογραφούντων ἐμπνεύσεις· μετὰ δὲ τὴν ἐπελθοῦσαν πρώτῃν ἐκ τῆς κυβερνήσεως ἀποχώρησιν τοῦ κόμματος, ἡ ἀποτοληθεῖσα ἀντιπολίτευσις περιορίζετο κυρίως εἰς ἐκλογικὴν ἐνεργειαν, συμπτωματικὴν καὶ σπασμωδικὴν καὶ ὑπὸ τινα ἔννοιαν μ ο ν ο μ ε ρ ῆ διεξαγομένην μάλιστα ὑπὸ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, μῆπω ἀπηλλαγμένου παρωχημένων ἀντιλήψεων.

Οὕτως ἡ πολιτικὴ διανοητικότης τοῦ λαοῦ παρέμεινεν ὑπὸ τὸ θάμβος, τὸ ἐκτυφλωτικόν, ὅπερ εἶχον προκαλέσει οἱ ἐθνικοὶ θρίαμβοι· διότι οἱ λαοὶ δέχονται ἐντυπώσεις τελικῶν ἀποτελεσμάτων, ἀνεπαρκεῖς νὰ ἐρευνῶσι τὴν ἀλληλουχίαν τῶν αἰτίων· ὑπὸ τοιοῦτον θάμβος ὁ λαὸς ὑπῆρξεν ἐπιρροετῆς ὅπως ὑποστῇ δι' ἐντέχνου ὑποβολῆς τὴν μᾶλλον νοσηρὰν διέγερσιν τῆς φαντασίας περὶ τὴν ἀμεσον πληρῶσιν τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν, κἂν ἔστω ἀπομακρυνομένην διὰ τῶν ἐπισήμων διπλωματικῶν δηλώσεων καὶ πράξεων· ἀλλὰ καὶ σταματώσα τυχὸν ἡ ὑψιπέτις ἑλληνικὴ φαντασία, πρὸ τῶν βεβήλων τειχῶν τῆς διπλωματίας ἀνεγειρομένων εἰς ἀπόστασιν 50 χιλιομέτρων μακρὰν τῆς Πόλεως τῶν ἐθνικῶν ὀνείρων, μετεφέρετο, πλάνος καὶ ὀρηκτικὴ ἀνά τὰς ἀκτὰς καὶ πεδιάδας τῆς Ἀσίας ἀσταθῆς καὶ ἀπληστος περὶ τὴν διαγραφὴν τῶν ἀ-

παιτάτων ὀρίων ὀνειροπολουμένης Ἑλληνικῆς κυριαρχίας.

Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα ἤξιον τινὲς παρὰ τοῦ λαοῦ μείζονα σκεπτικισμόν καὶ θετικισμόν καὶ ὑπολογισμόν μαθηματικόν. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι βεβαίως νοήμων, ἀλλὰ δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι δύναται νὰ ὑπερβῇ τοὺς νόμους τῆς λαϊκῆς ψυχολογίας, ὧν ἄγνοιαν προδίδουσιν οἱ μείζονα παρὰ τοῦ λαοῦ ἀξιούντες.

Ἡ πολιτικὴ διανοητικότης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, παρὰ πᾶσαν φυσιολογικὴν νοημοσύνην, δὲν ἐκαλλιεργήθη ποτέ· τούναντίον κατεβλήθη ἐκαστοτε προσπάθεια ὅπως παραμῆνη ἄτονος, δεκτικὴ συσκοτήσεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως. Ἀλλὰ καὶ καλλιεργουμένη δὲν ἦτο δυνατόν ποτέ νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς βαθμὸν δυνάμεως ἐπαρκοῦς πρὸς διευκρίνισιν μεγάλων καὶ περιπλόκων διπλωματικῶν ζητημάτων, ἅτινα δημιουργούμενα καθ' ἐκάστην ὑπὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων φάσεων πολλαπλοῦ καὶ τεραστίου πολέμου περιάγουσιν εἰς ἀμχανίαν καὶ παρακρούσεις μεγάλους διπλωμάτας μεγάλων Κρατῶν.

Ἡ λαϊκὴ διαίσθησις

Ἄλλ' ἐὰν ἡ πολιτικὴ διανοητικότης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερβῇ τὰ φυσικὰ ὄρια, ἑτέρα ψυχικὴ δύναμις, ἡ δύναμις τοῦ ἐθνικοῦ συναισθήματος, τῆς ἐθνικῆς πίστεως, τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ψυχῆς περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς κλήσεως τοῦ θεοῦ τῆς Βασιλείας ἐν τῇ ἐθνικῇ ἰστορίᾳ χιλιετηρίδων καθύθινη καὶ ὀδηγεῖ βαθμηδὸν τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν πρὸς πολιτικὴν διαίσθησιν, ἣτις ὑπαγορεύει τὸν αὐτόφωτον καὶ αὐταπόδεικτον ὀρθολογισμόν ὅτι ἐν μέσῳ τοσοῦτον κρίσιμου περιόδου διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ Ἔθνους ὑπὲρ πάντα ἄλλον μόνος ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ἔχει τὸ μέγιστον, τὸ ὑψιστον, τὸ νόμιμον καὶ ἐπιτακτικόν, τὸ αἰώνιον συμφέρον, ὅπως ἐντείνων τὴν προσοχήν, ὑπεράνω πάσης ἀνθρωπίνης προκαταλήψεως καὶ ἐπηρείας, ὑπεράνω πάσης ἐφημέρου ἐντυπώσεως ἢ ὀνειρώδους ἐλπίδος, πηδαλιουχίῃ τὸ πολιτικὸν σκάφος κατὰ τρόπον ἀσφαλίζοντα τὴν διάσωσιν αὐτοῦ ἐκ τῆς μαινομένης πέριξ τρικυμίας καὶ τὴν μέλλουσαν εὐτυχή ποντοπορίαν.

Ἡ ὑπερτάτη αὕτη διαίσθησις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, πηγάζουσα καὶ ἐκ τῆς ἐντάσεως φυσικοῦ ἐν κινδύνῳ ἐνοστικτοῦ πρὸς ἀναζήτησιν ἀσφαλοῦς σωτηρίας, ἀνωτέρα μὲν παντὸς ὑπολογισμοῦ, ὀξυτάτη δὲ εἰς τὰς ἀγνωστέρας καὶ φυσιολογικὰς ψυχὰς τῶν ἀκραιφνῶν πατριωτῶν, τῶν νομιμοφρόνων πολιτῶν τῶν πιστῶν ὑπηκόων καὶ μάλιστα τῶν ἐνδόξων συστρατιωτῶν τοῦ Μεγάλου Στρατηλάτου — Βασιλέως ἤγαγεν εἰς πλήρη καὶ ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν Πρῶτον μετὰ πέντε

σχεδὸν αἰῶνας Ἐστεμμένον Ἑλληνα τὸν ἐκπροσωποῦντα τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν καὶ ἐμφανίζοντα τὴν ζῶσαν ἐνσάρκωσιν τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν.

Ἡ τοιαύτη ἐμπιστοσύνη, εἰλικρινής, ἀπεριόριστος, ἀνεπιφύλακτος, ἐξεδηλώθη καὶ ἐκδηλοῦται καθ' ἡμέραν καὶ θὰ ἐκδηλωθῇ ἐτι κραταιότερα πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως, κατὰ πᾶσαν περίστασιν καὶ εὐκαιρίαν, κατὰ πᾶσαν σχέσιν καὶ ἐπικοινωνίαν μεταξὺ Λαοῦ καὶ Βασιλέως, κατὰ πᾶσαν ἐκδήλωσιν αἰσθηματικῆν πάσης λαϊκῆς ὁμάδος καὶ ὀμηγύρεως.

Ἡ ἐμπιστοσύνη δὲ αὕτη ὑπῆρξε ἀπὸ τινος ἢ κυριωτάτη ἀφετηρία ὀρξαμένης ἀφύπνισεως ἀπὸ τοῦ παθολογικοῦ ὑπνωτισμοῦ, τοῦ καταλαβόντος ἀπὸ ἐξαιτίας σχεδὸν τὸν Ἑλληνικὸν λαόν.

Ἡ πλήρης ἀφύπνισις ἔσται ἔργον ἐθνοσωτήριον.

Ἐγγραφον μηνὶ Ἰουνίῳ ἀρχομένῳ.

Υ. Γ. Ἡ πλήρης ἀφύπνισις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐπεβάλλετο ὡς ὑπέροχον πολιτικὸν καθήκον τῶν πολιτενομένων καὶ πολιτεμολογούντων καὶ ἐν γένει τῶν ὑγιῶς καὶ ἀπροσωπολήπτως διανοουμένων πολιτῶν καὶ τὸ καθήκον τοῦτο, παρὰ πᾶσαν παρατηρηθεῖσαν ἐν παρελθόντι ὀρρωδίαν, ἔμελλεν ἐπὶ τέλος νὰ ἐκπληρωθῇ διὰ μεθοδικῆς καὶ συστηματικῆς ἐργασίας, ὅποιαν ἡ ὀμαδικὴ ψυχολογία τῶν λαϊκῶν τάξεων ἐνεδείκνυε διὰ τοὺς εἰδότας πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἐπικρατησάσης κατὰ τὰ προεκτεθέντα νοσηρᾶς καταστάσεως περὶ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν καὶ κρίσιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων.

Ἄλλ' ἴσως ἡ πλήρης ἀφύπνισις ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ σὺν τῷ χρόνῳ, βαθμιαία καὶ βραδεία, ὡς δὲ ἀνέμενον οἱ μᾶλλον ὀκνοῦντες περὶ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἐπιβαλλομένου αὐτοῖς καθήκοντος πρὸς διαφώτισιν τοῦ λαοῦ, μόνον μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν ὀδνηρῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀλογίστου ὀικονομικῆς διαχειρίσεως καὶ τῆς ἐπονειδίστου διοικητικῆς ἀναληψίας, ἰδίως πρὸς ἀνάπλασιν τῶν νέων χωρῶν, ὀλικὴν τε καὶ ἠθικὴν καὶ ἐτι μᾶλλον μετὰ μελλοντικὰς ἀποκαλύψεις τῆς διεθνοῦς διπλωματίας περὶ συντελεσθέντων ὀπαισίων σφαλμάτων κατὰ τὴν ἐμπειρικὴν καὶ ἀνεμώλιον διαχείρισιν λεπτεπιλέπτων ζητημάτων, ἐφ' ὧν πάντοτε σχεδὸν ἠττάτο ἢ ἐν ὀπλοῖς νικῶσα Ἑλλάς.

Ἄλλ' ἐπέπρωτο ἡ πλήρης ἀφύπνισις τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως νὰ συντελεσθῇ ἀθρόα καὶ ἀκαριαία ἤρκεσε μία διπλωματικὴ διακοίνωσις, ἐμφανισθεῖσα ἀποτόμως ὡς ἐγγεῖρημα ξένης διπλωματίας, ἀλλ'

ἀποκαλυφθεῖσα πασιφανῶς διὰ τὴν Ἑλληνικὴν εὐφυίαν ὡς εἰσήγησις, οὐχὶ βεβαίως ἑλληνικῆς, ἀλλὰ πάντως ἐπιτοπίου, ἑλληνιζούσης πολιτικῆς

Ἡ ἐπίσημος Ἑλλάς, ἐν θαυμαστῇ σωφροσύνῃ, ἐν ὑπερτάτῳ ἡρώισμῳ καταπνίγοντι πᾶν συναίσθημα καὶ πᾶν φρόνημα περιφίλαντον καὶ ἐγωϊστικόν, ἔγνω ὅτι ὤφειλε νὰ ὑποχωρήσῃ, νὰ ὑποκύψῃ, νὰ δεχθῇ ἀσυζητητεῖ, ὡς ἤξιον οἱ ξένοι φίλοι, πλήρη τὴν διακοίνωσιν, χάριν τῆς σωτηρίας τῆς χώρας, ἀλλ' ἐν πάσῃ γενναιοφροσύνῃ τοῦ ἀναγνωρίζοντος τὴν ἀνωτέραν δύναμιν καὶ βίαν ἀσθενοῦς θύματος, καὶ ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ πρὸς πιστὴν καὶ εὐλαβῆ τήρησιν τῶν διὰ τῆς πλήρους ἀποδοχῆς συνομολογουμένων ὄρων

Ἄλλ' ἡ ἐθνικὴ συνείδησις συνεταράχθη ὅσον δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποπεύσωσιν, εἰσηγηταὶ καὶ ἐκτελεσταὶ αὐτόχθονες καὶ ξένοι· διότι καὶ ἐκεῖνοι καὶ οὗτοι ἠγγύουν, φαίνεται, τὴν ψυχολογίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἠγγύουν τὴν ἐν παντὶ κυριαρχοῦσαν κινητήριον δύναμιν τῆς ἀτομικῆς καὶ ἐτι μᾶλλον τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, τὸ ἰσχυρότατον παντὸς ἄλλου ἐλατήριον τῆς ἀτομικῆς καὶ μάλιστα τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας.

Ἐκτοτε ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ὁ γνήσιος λαός, ὁ διαυγὴς τὴν διάνοιαν καὶ ἀγνός τὴν καρδίαν, ὁ διανοούμενος, ὁ ἐργαζόμενος, ὁ αἰσθανόμενος βαθέως τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνικῆς τιμῆς, ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ἐν τῇ ὀλότητι, ὡς ἐνιαῖα ἐθνικὴ ὄντοτης, συνδέουσα τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀποστολήν, βρυχᾶται καὶ σφαδάζει ὡς λέων, αἰχμάλωτος καὶ δεσμώτης!

Ἡ ἐθνικὴ κυριαρχία, ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία, ὑπὲρ ἧς διὰ τῶν αἰώνων καὶ χιλιετηρίδων ἠγωνίσαστο ὁ Ἑλληνισμός, ἀμυνόμενος ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης συμπάσης, προσεβλήθη, περιορίσθη καὶ ῥίως, ὑπὸ τινὰ ἔννοιαν κατελύθη . . .

Ὁ λογισμὸς τῆς ἐθνικῆς διανοίας δὲν ἐρευνᾷ κἂν τὸ τίμιον παρελθόν των ξένων ἐνόχων, οὐδὲ τὰς ἠθικὰς σχέσεις, ἀγάτης καὶ εὐγνωμοσύνης καὶ εὐλαβείας ἀκόμη, αἵτινες προσήλουν πάντοτε τὴν Ἑλληνικὴν Ψυχὴν πρὸς τὰ ἔνδοξα Ἔθνη, αἵτινα ἐγέννησαν τοὺς σημερινούς παρὰ τὰς τῶν διεθνῶν νομίμων, οὐδὲ τοὺς πολυσυνθέτους ὄρους τοῦ καταλογισμοῦ, τὴν εὐλογον ταραχὴν καὶ σύγχυσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς διανοήσεως καὶ τὴν ἐκάστοτε δεινῶς πλήττουσαν τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνικῆς αὐτοσυντηρησίας πάντων κα τ ἄ σ τ α σ ι ν ἄ ν ἄ γ κ η ς, κατὰ νομικὴν ἔκφρασιν καὶ ἔννοιαν.

Πᾶσαι αὐταί, αἱ ἐλαφρυντικαὶ περιπτώσεις συμβάλλουσι βεβαίως πρὸς ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῶν γεγονότων καὶ προσήκει νὰ ἐρευνηθῶσι καὶ ἐξηγηθῶσι σαφῶς πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, προκαλοῦσαι τὴν προσ-

διάζουσαν αὐτῷ μακροθυμίαν, ἵνα μὴ ποτὲ καταλογισθῶσι πράξεις κατὰ δυναστεύσεως εἰς τὴν πραγματικὴν βούλησιν λαῶν φιλελευθέρων καὶ ὑψηλοφρόνων καὶ ἵνα μὴ ἐντεῦθεν ὑπὸ δικαίας ἀγανακτήσεως ἐπισκιασθῶσι τὰ ὠραῖα αἰσθήματα συμπαθείας καὶ θαυμασμοῦ πρὸς ἀδελφούς λαούς τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας.

Ἄλλὰ τὸ τραῦμα παραμένει ἀνίατον διὰ τὴν τραυθεῖσαν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν ἐπέμβασις ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως καὶ κυβερνήσεως χώρας ἀνεξαρτήτου ἀποτελεῖ πραξικόπημα ἀνήκουστον διὰ τὴν φιλελευθέραν ἑλληνικὴν ἀντίληψιν, ἣτις δὲν ὤκνησε, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀνακαλύψῃ παραχρήμα τοὺς ἠθικοὺς αὐτουρογούς, τοὺς ἀπατεῶνας τῆς ξένης διπλωματίας· δὲν ἐχρειάσθη χρόνός μακρός, οἷδὲ ἀνάκρισις ἔντεχνος· ἔστι δίκης ὀφθαλμός· τὰς ἀποδείξεις παρέσχον ταῦτοχρόνως, πρὸ καὶ μετὰ τὸ ἐγγείρημα οἱ γενόμενοι τούτου εἰσηγηταὶ· δὲν ἐδίστασαν νὰ προαγγείλωσι τὸ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας πλῆγμα, μετὰ πάσης ἀκριθείας, ἀλλὰ καὶ μεζονος ἐντάσεως καὶ μετ' ἀπειλῶν διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἀπορρίψεως τῆς διακοινώσεως τῶν τριῶν πρέσβειων εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπίδοσιν ἐπροθυμήθησαν νὰ ἐκδηλώσωσι τὴν χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν αὐτῶν, προσομοιάζοντες πρὸς τὴν γαλῆν, ἣτις ἔλειχε τὸ αἷμα αὐτῆς, νὰ ἐπικροτήσωσι τὸ πραξικόπημα ὡς νέον φιλοφρόνημα παρεχόμενον εἰς ἔνδειξιν καὶ πίστωσιν τῆς ἀνανεουμένης προστασίας τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων καὶ τέλος νὰ παρθέσωσιν ἀσυστόλως ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐπιχερήματα καὶ τὰ ψεύδη, αἵτινα προδήλως παρέταξαν καὶ μετ' ἐπιμονῆς ἀπὸ μηνῶν πολλῶν ὑπεστήριξαν ὅπως ἀπαπλήσωσι καὶ ἀπατήσωσι ξένας κυβερνήσεις, περὶσπωμένας ὑπὸ τῶν δεινῶν περιπλοκῶν γιγαντώδους ἀγῶνος καὶ μὴ ἐπαρκεῖς πρὸς ἔρευναν τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, θεωρούσας δέ, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων φαίνεται, δεδοκιμασμένην τὴν ὑφισταμένην διπλωματικὴν ἀλληλεγγύην ἐκ προγενεστέρων σχέσεων μετὰ ἑλληνικῆς διπλωματίας κατὰ τὴν τελευταίαν τετραετίαν.

Ἄναμφίβολον κατέστη μέχρι τοῦδε ἐκ τῶν γνωστῶν τεκμηρίων, ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπιχειρημάτων αἵτινα καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ταῖς ξέναις πρωτεύουσαις ἐδημοσιεύθησαν ἀπεριφράστως πρὸς δικαιολογίαν τοῦ διπλωματικοῦ διαβήματος τῆς ἐπεμβάσεως ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἡμῶν πολιτικῆς ὅτι τὸ διάβημα τοῦτο προεκλήθη μετὰ σατανικῆς δεξιότητος πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, ἀφοῦ προηγουμένως μετ' ἐπιμονῆς καὶ φορητότητος ἴσως παρεστάθησαν ψευδῆ πράγματα ὡς ἀληθῆ, καὶ ἄλλα μὲν πολλά, πρωτίστως δὲ ταῦτα, ὅτι τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων διετήρει ἀπόλυτον τὸ κράτος αὐτοῦ παρὰ τῷ λαῷ, ὅτι ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ἀπελάμβανε τῆς πλήρους ἐπιδοκιμασίας τῆς

δημοσίας γνώμης και ὅτι αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι τοῦ λαοῦ παρεχραράσσονται. . . .

— Ὡ τῆς ἀφελοῦς πλάνης . . . ἀλλ' ὦ τῆς φρικαλέας ἀπάτης . . .

Οὕτως ἢ μὲν ἀφίπνισις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ συνετελέσθη πλήρης, ἐκδηλουμένη παντοιοτρόπως καὶ ἐνίοτε μεθ' ὑπερμέτρου ὀρμητικότητος ἐν τῇ ἐκρήξει τῆς δικαίας λαϊκῆς ἀγανακτήσεως, ἐκδηλουμένη δὲ ἐν ὑπερφάνῳ συναισθήματι ἐγωϊσμοῦ τῶν μᾶλλον δικαιουμένων εἰς ἐνάσκησιν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος μετὰ βαθυτέρας ἐπιγνώσεως τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων, τῶν ὑποχρέων εἰς τὸν φόρον τοῦ αἵματος στρατευομένων πολιτῶν, οἵτινες ἐνασκοῦντες νόμιμον δικαίωμα συνενοῦνται εἰς νόμιμα Σωματεία ἀλληλοβοηθείας καὶ ἠθικῆς αὐτοβελτιώσεως καὶ διαπαιδαγωγήσεως ἐαυτῶν τε καὶ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν, πρὸς ἐκπλήρωσιν ἐντελεστέραν, ἐν παντὶ καιρῷ, τῶν πρὸς τὴν Πατρίδα καθήκοντων.

Ἐπολείπεται δὲ μόνον ἡ ἔλλογος ρύθμισις τῆς ἀφίπνισθῆσης ἐθνικῆς συνειδήσεως, κατὰ λόγον τῶν διηγεκῶς μεταβαλλομένων ἐξωτερικῶν περιστάσεων, ἀποτελοῦσα νέον σοβαρότερον καθήκον τῶν ἡγουμένων τάξεων.

Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πᾶσα προσπάθεια ῥίπτουσα ἀκτίνας φωτὸς εἰς τὴν ἀχλὺν τῆς πλάνης, ἣτις ἀτυχῶς περιέβαλε μεγαλοπράγματα διπλωματίαν μεγάλων Δυνάμεων διὰ τῶν δολοπλόκων καὶ ἀπατηλῶν παραστάσεων καὶ ἐπικλήσεων καὶ ὑποσχέσεων ἐλληνίζοντες κόμματος, ὑπονομεύοντας τὰς συνταγματικὰς ἐγγυήσεις τῆς Χώρας, ἔσται ἔργον ὠφέλιμον πρὸ πάντων διὰ τὰς φιλὰς Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως.

Ἐγγραφον ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ τελευτῶντι ἔτους 1916

Ἀλέξανδρος Π. Ἀλεξανδρόπουλος

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Κατὰ τὴν διάρκειαν μακρᾶς εἰρήνης ἐμφανίζονται ὅλα τὰ εὐτελῆ καὶ τὰ ἐγωϊστικά συμφέροντα. Ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ ἡ ραδιουργία βασιλεύουν ἐνῷ τὸ ιδεῶδες ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἀνάγκην τῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων. Τὸ χρεῖμα προσκτάται δύναμιν μεγάλην τῆς ὁποίας δὲν εἶνε ἄξιον καὶ ὁ χαρακτήρ δὲν συναντᾷ τὸν ὀφειλόμενον εἰς αὐτὸν σεβασμὸν.

«Ἡ εἰρήνη», γράφει ὁ Σίλλερ, «φθίρει τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἐν ἔκνηρία ἀνάπαυσις εἶνε ὁ τάφος τῆς ἀνδρείας. Ὁ νόμος εἶνε φίλος τοῦ ἀδυνάτου. Θέλει νὰ ἰσοπεδώσῃ τὰ πάντα καὶ νὰ ἰσοπεδώσῃ τὸν κόσμον. Ἄλλ' ὁ πόλεμος κάμνει ὥστε νὰ λάμψῃ ἡ δύναμις, ὑψώνει τὰ πάντα ὑπὲρ τὸ σῦνηδες. Ἐξεγείρει καὶ τοῦ ἀνάνδρου τὸ θάρρος». Ὁ δὲ Κοῦνο Φίσερ εἰς τὸ περὶ Ἐγέλου βιβλίον του γράφει :

«Οἱ πόλεμοι εἶνε τρομεροὶ ἀλλ' εἶνε ἀναγκαῖοι, διότι προφυλάττουν τὸ Κράτος ἀπὸ τὴν καταστροφὴν καὶ ἀπὸ τὴν διαφθοράν. Εἶνε καλὸν ὅπως τὸ φθαρόν καὶ τὸ ἄστατον τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου μὴ καταστοῦν λέξεις κεναὶ ἐννοίας. Ὁ πόλεμος εἶνε ὁ παρέχων τὴν εὐκαιρίαν ὅπως ἀποδειχθῇ ἔμπροσθεν ὅτι τὰ πράγματα εἶνε φθαρτὰ καὶ ἄστατα».

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν εἰρήνην ὁ πόλεμος εἶνε ὁ μέγιστος παράγων δυνάμεως, καὶ ὁ μεγαλείτερος δημιουργὸς ζωῆς τὸν ὁποῖον γνωρίζει ἡ ἱστορία. Ἀναμφιβόλως ἔχει ὡς ἐπακόλουθα σκληρὰς ἀνάγκας ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς τάξεως ἀλλ' ἐπικαλεῖται ὡσαύτως καὶ τὰ εὐγενέστερα ἔνστικτα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἰδίως εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις καθ' ἃς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ οὗτος ὡς ὑπόθεσις ἀποβλέπουσα τοῖς ἰγεμένῳ καὶ τὰς κυβερνήσεσι ἀλλ' ὡς ἡ ἔκφρασις τῆς θελήσεως ὁλοκλήρου λαοῦ.

Ἐνώπιον τῆς σοβαρᾶς ἀποφάσεως τὴν ὁποίαν κάθε πόλεμος φέρει ἐν ἑαυτῷ τὰ ἰδιοτελῆ μικροσυμφέροντα χάνουν τὴν σημασίαν των. Ὁ κοινὸς κίνδυνος ἐνώνει ὅλας τὰς προσπάθειάς εἰς μίαν γενικὴν ἀνάπτυξιν δυνάμεως καὶ ἐκεῖνος ὅστις δὲν ὑπηρετεῖ τὴν ὁλότητα ἀπο-

κηρύσσεται. Ἐν τῇ ἐνότητι ταύτῃ εὐρίσκεται μία δύναμις λυτρωτικὴ ἢ ὁποία, ἔχει μακρὰν καὶ εὐεργετικὴν δρᾶσιν ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Ἄς ἐνθυμηθῆ κανεὶς τὴν ἐνοποιὸν δύναμιν τῶν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας καὶ τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου καὶ τὰ ἱστορικά των ἐπακόλουθα. Αἱ βιαιότητες τὰς ὁποίας κάθε πόλεμος συνεπάγεται ἐξαφανίζονται πρὸ τοῦ ἰδεώδους τῆς κοινῆς δράσεως. Ὅλα τὰ ψευδῆ μεγαλεῖα τὰ ἐποῖα εὐνοεῖ μία μακρὰ εἰρήνη ἀπογυμνώνονται. Πᾶσα προσωπικότης κατακτᾷ τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὴν θέσιν. Πᾶς ὅστις εἶνε ἰσχυρὸς, εὐγενής, ἀληθῆς ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν. Ἡ ἱερὰ δύναμις τῆς ἀγάπης τὴν ὁποίαν εἰς δίκαιος πόλεμος ἐξεγείρει εἰς ἕνα γενναῖον ἀποκαλύπτεται εἰς χιλιάς συγκινητικὰς ἐκδηλώσεις. Ὁ Μέγας Φρειδερίκος ἀναγνωρίζει ὡσαύτως τὴν ἐξευγενιστικὴν δύναμιν τοῦ πολέμου. «Ὁ πόλεμος, λέγει, ἀνοίγει τὸν δρόμον εἰς ὄλας τὰς ἀρετάς. Διότι, εἰς πᾶσαν στιγμὴν δύνανται νὰ λάμπουν ἢ σταθερότης, ὁ οἶκτος, τὸ ψυχικὸν μεγαλεῖον, ἡ γενναϊότης, ἡ εὐεργεσία. Εἰς πᾶσαν στιγμὴν μᾶς δίδει τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀσκήσεως μιᾶς ἐκ τῶν ἀρετῶν τούτων».

«Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν τὸ Κράτος κραυγάζει : «Ἦδη πρόκειται περὶ τῆς ὑπάρξεώς μου» ὁ κοινωνικὸς ἐγωϊσμὸς ὀφείλει νὰ ἐξαφανισθῆ καὶ νὰ σιωπήσῃ πᾶν κομματικὸν μῖσος, τὸ ἄτομον ὀφείλει νὰ λησμονήσῃ τὸ ἐγὼ του καὶ νὰ αισθανθῆ ὅτι ἀποτελεῖ μέλος ἑνὸς συνόλου. Πρέπει νὰ γναγνωρίσῃ τὴν μικρὰν ἀξίαν τῆς ζωῆς του προκειμένου περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ὁλότητος. Τὸ μεγαλεῖον τοῦ πολέμου συνίσταται εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ἀδυνάτου ἐνώπιον τοῦ μεγαλείου τοῦ Κράτους. Ἡ ἀμοιβαία ἀφοσίωσις τῶν πολιτῶν οὐδαμῶς ἐκδηλώνεται τόσον λαμπρὰ ὅσον εἰς τὸν πόλεμον. Παραγνωρίζουν καὶ περιφρονοῦν τὴν ἠθικὴν οἱ θέλοντες νὰ ἐξαφανίσουν τὸν ἠρωϊσμὸν ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα». Ἡ ἥττα αὐτὴ δύναται νὰ δώσῃ ἀγαθοὺς καρπούς. Συχνά, εἶνε ἀληθές, ἀποδεικνύει τὴν ἀθλιότητα, καὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἡττηθέντος. Ἄλλ' ἐπίσης συχνὰ ὀδηγεῖ εἰς μίαν ὑγιᾶ ἀναγέννησιν καὶ ὀρῖται νέα θεμέλια διὰ νέας καὶ ἰσχυρὰς δημιουργίας. «Ἐν τῇ ἐπιδράσει τοῦ πολέμου ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ, λέγει ὁ Γουλιέλμος Οὐμβολδ, ἀναγνωρίζω μίαν ἀπὸ τὰς μᾶλλον ζωηρὰς ἐκδηλώσεις τῆς τελειοποιήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους».

Ὅπως τὸ ἄτομον δὲν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ εὐγενέστερον ἢ μαχόμενον ὑπὲρ τῶν ἰδίων του πεποιθήσεων, θυσιάζον τὸ ἐγὼ του εἰς τὴν ὑπόθεσιν τὴν ὁποίαν ὑπηρετεῖ καὶ ἐμμένον εἰς τὸ προσωπικόν του ἰδιώδες, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οἱ λαοὶ καὶ τὰ κράτη θέτοντα τὰς δυνάμεις των εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἰδίας των αὐτοσυντηρήσεως, τῆς ἀξιοπρα-

πέρας καὶ τῆς τιμῆς πράττουν τὸ καλλίτερον τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ πράξουν.

Ἄλλὰ τοιαῦτα συναίσθηματα μόνον ἐν τῷ πολέμῳ ἐκδηλώνονται. Ἐκεῖ ἔνθα ὑπάρχει ἡ πιθανότης τοῦ πολέμου ἐνισχύονται τὰ αἰσθήματα ταῦτα, τὰ ὁποία καθιστοῦν τοὺς λαοὺς ἱκανοὺς, διὰ τῆς πλήρους ἀναπτύξεως τῶν ἠθικῶν δυνάμεων των νὰ λύσωσι τὰ ὑψηλότερα προβλήματα τοῦ πολιτισμοῦ. Δὲν ὑπάρχει μεγαλειτέρα συμφορὰ δι' ἕνα ἰσχυρὸν καὶ προικισμένον παρὰ τῆς φύσεως λαὸν ἀπὸ τοῦ νὰ περιπέσῃ διὰ τῆς ἐξασφαλιζομένης ἀπολαύσεως τῆς εἰρήνης εἰς κατάστασιν νοηλοῦς συβαριτισμοῦ.

Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ὁ πόθος τῆς εἰρήνης μόλις ἀποκτήσῃ ἐπιδρασίαν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἀποβαίνει ἐπικίνδυνος διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ λαοῦ, καὶ τὰ Κράτη τὰ ὁποία, ἀδιάφορον ἐκ ποίων αἰτίων λαμβάνουν αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν εἶνε ὡς νὰ κλονίζον τὰ θεμέλια τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑπάρξεως. Αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς λόγου χάριν αἰτινες ἐπ' ἐσχάτων ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς ἰδέας τῆς παγκοσμίου εἰρήνης ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ ὅπως δυνηθῶν ν' ἀφιερῶσιν μετὰ μεγαλειτέρας ἀνέσεως εἰς τὴν πραγματοποιήσιν κερδῶν καὶ εἰς τὴν ἐξοικονομησιν τριῶν ἑκατομμυρίων δολλαρίων ἐκ τοῦ κονδυλίου τῶν ἐξοπλισμῶν αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι λέγω, διατρέχουν μεγάλους κινδύνους, ὄχι τόσον ἐξ ἐνδεχομένου πολέμου πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἢ τὴν Ἰαπωνίαν ἀλλ' ἀκριβῶς διότι ζητοῦν ν' ἀποσοθήσιν πάσας τὰς ρῆξεις πρὸς ἀντιπάλους ἴσης ἰσχύος καὶ ν' ἀποφύγουν ἐντάσεις πολιτικῶν σχέσεων, αἰτινες καὶ μόναι εὐνοοῦν τὴν ἠθικὴν ἀνατροφὴν τοῦ λαοῦ. Ἄν ἐμμένουν εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην θὰ πληρώσουν βραδύτερον πολὺ ἀκριβὰ τὴν εἰρηνόφιλον πολιτικὴν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ χριστιανικὴ ἀποψὶς δὲν εἶναι διάφορος. Ἡ ἠθικὴ τοῦ χριστιανισμοῦ βασίζεται ἀληθῶς ἐπὶ τῆς ἀγάπης «Ἀγάπα τὸ θεὸν ὑπὲρ πάντα ἄλλον καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν.» Ἄλλ' ὁ νόμος οὗτος δὲν δύναται νὰ ἔχῃ καμμίαν ἀξίαν εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις διότι ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς πολιτικῆς θὰ ἐπῆρχετο συγκρούσις καθηκόντων. Ἡ ἀγάπη τὴν ὁποίαν θὰ εἶχε τις πρὸς ἕν ἄλλο κράτος θὰ συνεπήγετο κατὰ τὸ πλεῖστον ἔλλειψιν στοργῆς πρὸς τοὺς ἰδίους συμπατριώτας. Μία πολιτικὴ ἐρειδομένη ἐπὶ τοιαύτης βάσεως θὰ συνεπήγετο τὰς πλέον ὀλεθρίας πλάνας. Ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ εἶναι προσωπικὴ καὶ κοινωνικὴ καὶ οὐδέποτε δύναται, ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως της, ν' ἀποβῇ πολιτικὴ. Δύναται νὰ βοηθήσῃ τὴν πρόοδον τῆς προσωπικότητος δίδουσα εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν νὰ δράσῃ εὐεργετικῶς πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κοινότητος. Διδάσκει τὸ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ δὲν ἐξαλείφει τὴν ἐχθραν. «Οὔτε ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν» εἶπεν

ὁ Ἰησοῦς. Καὶ οὐδέποτε θὰ δυνηθοῦν νὰ επικαλεσθοῦν τὴν διδασκαλίαν τοῦ ὅπως ἀντικρούσουν τὸν νόμον τοῦ πολέμου ὅστις βασιλεύει ἐπὶ τῆς φύσεως. Οὐδέποτε θρησκεία ὑπῆρξε περισσότερον πολεμικῆ ἀπὸ τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἠθικὴ πάλη — ἰδοὺ ἡ οὐσία τῆς. Καὶ ἂν ἀκόμη ἐφήρμοζαν τὰς ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὴν διεθνή πολιτικὴν δὲν θὰ ἠδύναντο ἢ νὰ ζητήσουν τὴν ἄκραν ἐπαύξησην τῆς δυνάμεως τοῦ Κράτους — ἢ σημασίαν τῆς λέξεως εἶνε ἐδῶ εὐρυτάτη — ὅπως τὸ χρησιμοποιήσουν διὰ τὴν ἠθικὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. Οὕτω καὶ κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν ὁ πόλεμος δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀποκρουσθῆ. Ἔχει ἱστορικὰ καὶ ἠθικὰ δικαιώματα.

Ἐξ ἄλλου θὰ ἦτο ἄδικον νὰ δεχθῆ τις ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι ὅλος καταδικαστέος ἀπὸ ὑλιστικῆς ἀπόψεως. Ὁ ἔχων τὴν γνώμην ταύτην θὰ εἶναι κακῶς διατεθειμένος κατὰ τοῦ πολέμου, ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ τοῦ στοιχίσῃ τὴν ζωὴν ἢ τὴν εὐτυχίαν του. Ἀλλὰ τὸ Κράτος, τιθέμενον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὑλιστικοῦ ἐπιπέδου, δύναται νὰ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ἂν πιστεύσῃ, ὅτι δύναται διὰ τῆς θυσίας ὀλίγων ἀνθρώπων καὶ ποσότητος ἀνθρωπίνης εὐτυχίας νὰ βελτιώσῃ τὰς βιωτικὰς συνθήκας τοῦ συνόλου. Ἡ ἀπώλεια περιορίζεται εἰς ὀλίγα πράγματα καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ παντὸς ὑλισμοῦ ἄγει ἀναγκαιῶς εἰς τὸν ἐγωισμόν, δὲν ὑπάρχει, ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποσιν, διὰ τὴν πλειοψηφίαν τῶν πολιτῶν οὐδὲν τὸ καλύον αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νὰ θυσιάσῃ τὴν μειοψηφίαν εἰς τὰ συμφέροντά τῆς. Οὕτως, ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὑλιστικὴν ἀντίληψιν, ἥτις ἀρνεῖται τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ πολέμου, ἡ ἀναγκαιότης αὕτη θὰ ἐπηλήθευεν ὡς πληροῦσα ἀπολύτως τὰ σκοπούμενα τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγωισμοῦ.

Ἐν τούτοις εἰς τὰς κοινωνικὰς ιδέας τῆς ἀνθρωπότητος τελοῦνται μεγάλα μεταβολαὶ καὶ αἱ γινώμαι ἡμῶν ὅσον ἀφορᾷ τὸν πόλεμον ὑφίστανται μεγάλας τροποποιήσεις. Τῇ ἀληθείᾳ τοιαῦται τροποποιήσεις ἐπιδρῶν ἐπὶ τῶν ἐννοιῶν. Δὲ εἶναι ἱκαναὶ νὰ μεταβάλουν τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων καὶ τὸ βάθος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ ζωὴ θὰ βασιζέται ἐπὶ τῆς πάλης καὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι ἐγωισταί, ὁ πόλεμος θ' ἀπομένῃ, εἰς τὸ πείσμα τῶν ἀντιθέτων ἀντιλήψεων, ὡς μία μορφή τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ.

Οὕτω πᾶς σκεπτόμενος ἄνθρωπος ὑφ' οἰανδήποτε μορφήν ἤθελε τὸ ἐξετάσει, δὲν δύναται ἢ νὰ διακηρύξῃ ὅχι μόνον τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου. Ἐξ ἄλλου τὰ ὑπὸ τῶν εἰρηνοφίλων προτεινόμενα πρὸς παρεμπόδισιν τοῦ πολέμου πρακτικὰ μέσα ἀποδεικνύοντα τελείως ἀνεπαρκῆ.

Ἀναχωροῦντες ἐκ τῆς ιδέας ὅτι κάθε πόλεμος σημαίνει προσβολὴν τοῦ δικαίου καὶ ὅτι ἡ ἀπόλυτος πραγματοποίησις τοῦ δικαίου εἶναι ἢ

ὑψηλοτέρα ἀντίληψις τοῦ πολιτισμοῦ, ὅτι ἐπίσης πᾶς πόλεμος ἐμπροσφαεῖ τὸ ἀληθὲς καλὸν τῶν Κρατῶν, δὲν παύουν προτεινόντες τὸν ὑπὸ τῶν διαιτητικῶν δικαστηρίων τερματισμὸν τῶν διεθνῶν συγκρούσεων διὰ νὰ καταστήσουν αὐτὸν ἀδύνατον. Ἐκείνος ὅμως ὅστις δὲν προσθέτει εἰς τὰς προτάσεις ταύτας σκοπὸν τινα ἐπιδοθητικόν, ἀλλ' ἀληθῶς πιστεύει εἰς τὴν ἀποτελεσματικότητά των, ἀποδεικνύει μοναδικὴν ἔλλειψιν κρίσεως.

Τὰ ἐξῆς δύο ἐρωτήματα προβάλλουν εὐθύς εἰς τὸ πνεῦμα μας : κατὰ ποῖον δίκαιον θὰ ἀπαγγελθῆ ἡ διαιτητικὴ ἀπόφασις καὶ δευτέρον, ποῖος θὰ ἐγγυηθῆ ὅτι οἱ διάδικοι θὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην ;

Εἰς τὸ πρῶτον ἐρώτημα δυνάμεθα δι' ὀλίγων νὰ ἀπαντήσωμεν ὅτι τοιοῦτον δίκαιον οὔτε ὑφίσταται οὔτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ἡ ἔννοια τοῦ δικαίου εἶναι διπλῆ. Ἐξ ἑνὸς σημαίνει τὴν συνείδησιν τοῦ δικαίου, τὸ ζῶν συναίσθημα παντὸς ὅ,τι δίκαιον καὶ ἀγαθόν : Ἐξ ἄλλου ὅμως σημαίνει τὸ γραπτὸν καὶ ὑπὸ τοῦ ἐθίμου κεκρωμένον, νομίμως δ' ὑπὸ τοῦ Κράτους καθιερωθὲν κανονικὸν δίκαιον. Ὑπὸ τὴν πρώτην ἐκδοχὴν εἶναι ἔννοια ἀκαθόριστος καὶ ἀδιαφιλονικήτως ὑποκειμενικῆ, ὑπὸ τὴν δευτέραν δὲ μεταβλητὴ καὶ ἐπιδεκτικῆ ἀναπτύξεως. Τὸ ὑπάρχον δίκαιον δὲν εἶναι ἢ δοκίμιον πραγματικοῦ δικαίου καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην περιλαμβάνει τὸ σύστημα τῶν σκοπῶν τῆς κοινωνικῆς δράσεως τῶν ἡγγυημένων ὑπὸ τοῦ ἐξαναγκασμοῦ. Ἐπομένως τὸ γραπτὸν δίκαιον ἀδυνατεῖ νὰ λύῃ πᾶσαν καθ' ἕκαστον περίπτωσιν πραγματι, αἱ ἀποφάσεις θὰ περιβληθοῦν πάντοτε ὑποκειμενικὸν χαρακτήρα διὰ νὰ ἱκανοποιήσουν ἕν τι μέρω τὴν ἔννοιαν τῆς δικαιοσύνης, συμφέρει δὲ νὰ ἀφεθῆ εἰς τὸν δικαστὴν σχετικὴ ἐλευθερία εἰς τὴν ἐκτίμησιν ἐκάστης περιπτώσεως. Οὕτω καὶ ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων δεδομένης σφαίρας τὸ ὑπάρχον δίκαιον σπανιώτατα δύναται νὰ εἶναι τελείως.

Ἡ ἔννοια αὕτη τοῦ δικαίου εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον διπροσδιόριστος καθόσον ἡ περὶ δικαίου συνείδησις δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ δι' ὅλους ἀλλὰ ποικίλλει ἀπὸ ἄτομον εἰς ἄτομον. Ὅπως τὰ ἄτομα, οὕτω καὶ οἱ λαοὶ σχηματίζουν συνείδησιν δικαίου τελείως διάφορον ἐκδηλουμένην ὑπὸ ποικιλοτάτας μορφᾶς καὶ ἐπικυρουμένην παρὰ τῶ κρατοῦντι δικαίῳ καὶ μάλιστα ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτό. Εἰς χριστιανικὸν Κράτος ὁ φόνος θεωρεῖται ὡς βαρὺ ἔγκλημα· παρὰ λαῶν διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἐκδίκησις τοῦ αἵματος θεωρεῖται καθῆκον ἱερόν, τὸ γεγονός τῆς ἀποχῆς τοῦ νὰ λάβῃ τις ἐκδίκησιν φονεύων δύναται, ἀπὸ ἠθικῆς ἐπόψεως, νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔγκλημα. Πᾶς συμβιβασμὸς καθίσταται ἀδύνατος μεταξὺ τοσοῦτον διαφορητικῶν περὶ δικαίου ἀντιλήψεων.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλη αἰτία ἀβεβαιότητος ὑπάρχει. Μὲ ἐννοίας ποικιλοῦσας κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς καὶ μὲ ἀνομοίους ἀντιλήψεις περὶ τοῦ κόσμου, ἢ περὶ τοῦ δικαίου συνειδήσεις μεταβάλλεται εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν λαόν. Τὸ κρατοῦν δίκαιον μένει ὀπίσω διότι σπανίως δύναται νὰ συμβαδίσῃ μετὰ τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης ἐξελίξεως, τῆς προοδευτικῆς συνειδήσεως τοῦ δικαίου. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐκτυλίσσεται κατὰστασις πραγμάτων ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ περὶ δικαίου συνείδησις εὗρίσκειται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ κρατοῦν δίκαιον ἔνθα ὑφίστανται παρὰ πάντα ταῦτα αἱ πεπαλαιωμένοι νομικαὶ μορφαὶ καὶ δικαιολογεῖται ἡ εἰρωνεία τοῦ Μεφιστοφελούς :

Σὰ μὴν αἰώνια ἀρρώστια, μὲ ἴδιο τρόπο νόμοι καὶ δίκαια μᾶς περνοῦν κληρονομιά, ἀπὸ μιᾶ σ' ἄλλη σέρνονται γενιὰ καὶ πᾶν ἀγάγια ἀπὸ ἓναν σ' ἄλλον τόπο. Τὸ λογικὸ μωρία, ἢ εὐεργεσία πληγὴ γίνεται· ὅτι εἶσαι ἀπόγονος ἄλλοι σου! τὸ δίκαιο πρὸς γεννήθηκε μαζὺ σου κανεῖς ποτὲ ἄχ! δὲν τῷχει συλλογὴ. (Φάουστ, I)

Οὕτω, καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ἔχοντας ὁμοίαν ἰδέαν ἀνθρώπου εἶναι ἀδύνατον νὰ καθιερωθῇ δίκαιον ἀδιαφιλονίκητον κανονίζον τὰς ἰδιωτικὰς καὶ πολιτικὰς τῶν σχέσεις.

Ἡ ἐννοία Κράτους βασιζομένου ἐπὶ τοῦ δικαίου, ἐν τῇ στενῇ ἐκδοχῇ τῆς λέξεως, εἶναι πράγματι ἀδύνατος καὶ θὰ ἐδημιούργει ἀνυπόφορον κατάστασιν, ἐὰν αἱ αὐστηραὶ ἀρχαὶ του (τὸ ἀκαμπτὸν ἀξίωμα) δὲν ἐμετριάζετο ὑπὸ τῆς ἀυξούσης ἀναπτύξεως τοῦ κρατοῦντος δικαίου, ὑπὸ τῆς πάντοτε ἀναγκαίας ἐπεμβάσεως τῆς χάριτος, ὡς ὑπὸ τῆς παρὰ τῆς κοινωνίας ἐπιτρεπομένης νομίμου ἀμύνης. Μὲ τὰς πολυσχιδεῖς καὶ περιπλόκους σχέσεις τῶν λαῶν καὶ τῶν Κρατῶν, πόσῳ πολὺ μᾶλλον ἀδύνατον πρέπει νὰ εἶναι παγκόσμιον διεθνὲς δίκαιον, ἀφοῦ ἤδη μετὰξὺ ἀτόμων μόνῃ ἢ μοναρχία ἐκφράζει ἐνίστη τὴν συνείδησιν τοῦ δικαίου ; Ἐκαστος λαὸς ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του τὰς ἰδίας του νομικὰς ἐννοίας· καθεὶς ἔχει τὰς ἰδιαζούσας αὐτῷ κλίσεις καὶ ἰδανικά, ἀναγκάως ἀνταποκρινόμενας πρὸς τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν ἱστορίαν του. Αἱ διάφοροι αὗται ἀντιλήψεις φέρουσιν ἐν ἑαυταῖς τὴν δικαιολογίαν τῶν καὶ δύνανται νὰ συγκρουσθῶσι πρὸς τὰς τῶν ἄλλων λαῶν χωρὶς κανεῖς νὰ δύναται νὰ εἴπῃ ποῖος ἐκ τῶν δύο ἔχει δίκαιον. Οὕτε ὑπῆρξέ ποτε παγκόσμιον δίκαιον, οὔτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Δυνάμεθα εὐκόλως νὰ κανονίσωμεν διὰ διεθνῶν διατάξεων

μέρη τινά, ἀλλὰ τὸ σύνολον τῆς ζωῆς τῶν λαῶν διαφεύγει τὴν καινοποιήσιν. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐδοκίμαζον καὶ ἐὰν ἀκόμη εισηγοῦντο παγκόσμιον διεθνὲς δίκαιον, οὐδεὶς λαὸς θὰ ἠδύνατο νὰ θυσιάσῃ χάριν αὐτοῦ τὰς ἰδίας του ἰδέας χωρὶς νὰ παρηγηθῇ τὸ ἀνώτερον ἰδεῶδες του, χωρὶς νὰ διαπράξῃ ἀδικίαν πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ περὶ τοῦ δικαίου συνείδησιν καὶ χωρὶς νὰ ἐξευτελισθῇ ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ του.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει εἰς ὅλας τὰς διαφορὰς τιμῆς τὰς δυναμένας νὰ προκύψουν μετὰξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν Κρατῶν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ περὶ τιμῆς ἐννοία ἀνταποκρίνεται πάντοτε εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως· ἐν τοσοῦτῳ εἰς καθὲ ἐπάγγελμά ἀναπτύσσεται ξεχωριστὸν αἶσθημα τιμῆς, ἐξαρτώμενον μέρος μὲν ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς περιστάσεις, μέρος δὲ ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς. Ὁ ἀξιοματικὸς, ὁ ἔμπορος, ὁ χωρικὸς ἔχουν ἕκαστος τὴν ἰδιαιτέραν του ἀντιλήψιν περὶ τῆς τιμῆς καὶ τὸ αὐτὸ συμβαίνει διὰ τοὺς λαοὺς καὶ τὰ Κράτη. Προέχον ἐνταῦθα αἱ ἐθνικαὶ ἀρεταὶ καὶ λεπτομέρειαι ὡς καὶ ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις αἵτινες καθορίζουν τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς, συντελοῦσαι εἰς τὸ ν' ἀναφαίνονται εἰς τοὺς διαφοροὺς λαοὺς ἐννοιαὶ ἐντελῶς διάφοροι. Ἀρκεῖ ἡ σύγκρισις Ἑγγλῶν καὶ Γερμανῶν διὰ νὰ κατανοήσῃ τις τὴν μεγάλην διαφορὰν ὡς πρὸς τὴν ἐννοίαν ἐκάστου περὶ ἐθνικῆς τιμῆς, διὰ νὰ μὴ ὁμιλήσωμεν περὶ τῶν Ἀσιατικῶν ἢ ἀμερικανικῶν Κρατῶν. Κατὰ συνέπειαν διαιτητικὸν δικαστήριον οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ ν' ἀποφασίσῃ εἰς τὰ ζητήματα τιμῆς, ἐπειδὴ, προκειμένου περὶ τοιούτων ζητημάτων — ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐπὶ καθαρῶς νομικῶν συγκρούσεων συμβαίνοντα — ἔλλείπει κοινόν τι μέτρον συμφώνως πρὸς τὸ ὅποιον θὰ ἠδύνατο ταῦτα νὰ κριθοῦν.

(Ἀκολουθεῖ)

Στρατηγὸς Μπερνάρδι

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΑΓΩΓΩΝ

Η ΓΕΝΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΙΘΟΥΣ

Συμβάντα τινά πολιτικά εκτελούνται αἰφνιδίως κατὰ τρόπον καταπλήσσοντα καὶ τὸ κοινὸν καὶ τοὺς πολιτικούς. Τίποτε δὲν παρεῖχε, τὸ ἐνδόσιμον, ὅπως τὰ προῖδη τις καὶ κανεὶς δὲν τὰ προεῖδε. Αἱ θεωρητικαὶ ἐξηγήσεις τῶν αἰφνιδίων τούτων ἐκρήξουν, δίδόμεναι ἀφ' οὗ ἐξεδηλώθησαν αὐταί, δὲν τὰς ἐξηγοῦσι ποσῶς. Διὰ τὰς κατανοήσωμεν, πρέπει νὰ ἀποφασίσωμεν νὰ θέσωμεν κατὰ μέρος τὸν ὀρθολογισμόν μας. Ἡ λογικὴ δύναται νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ εἰς τὸ νὰ ἐξεύρωμεν φανταστικὰς αἰτίας διὰ τὰ γεγονότα, ἀλλ' ὄχι νὰ τὰ δημιουργήσωμεν.

Βεβαίως τὰ λαϊκὰ ταῦτα κινήματα δὲν εἶναι προϊόντα τῆς τύχης, ἀλλὰ τὰ ἀσυνείδητα αἰσθήματα τὰ γεννῶντα ταῦτα ὑπεβίβουν εἰς νόμους τῶν ὁποίων ἡ μελέτη μόλις φερχίζει.

Τὸ ἐξῆς ὁμως εἶναι τελείως γνωστόν : Αἱ αἰφνίδιοι αὐταὶ ἐξεγέρσεις ἔχουν, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, ὡς ἀρχικὴν ἀφετηρίαν, τὴν ἐπήρειαν δημαγωγῶν τινῶν. Ὅθεν ἐπιβάλλεται κατ' ἀρχήν, ν' ἀνακαλύψωμεν, πῶς ἐνεργοῦν οὗτοι καὶ διατὶ ἡ ἐνέργειά των εἶναι τόσοσιν ταχεῖα καὶ τόσοσιν ἀσφαλής, αἱ τοὶ τὰ μέσα των φαίνοντα λίαν ἀξίως καταφρόνητα εἰς τὴν λογικὴν μας.

Ἦμην ἀκόμη παιδίον ὅταν, εἰς τὴν πλατεῖαν μικρᾶς ἐπαρχιακῆς πόλεως, ἔλαβα ἐν σχετικῶν μάθημα ψυχολογίας, τὸ ὁποῖον μοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν. Τριάκοντα ἔτη μοῦ ἐχρειάσθησαν ἕκτοτε διὰ νὰ κατανοήσω τὴν σημασίαν του. Τὴν ἐποχὴν ὁμως ἐκείνην, δὲν ἦτο τὸ μάθημα πού με ἐξέπληξε τόσοσιν, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος πού τὸ ἔδωκε, πρόσωπον ἀπρόοπτον, φέρον χρυσὴν ἀδαμαντοποικιλτον χλαμύδα.

Ἦτο βασιλεὺς τις μάγος, ἀσσύριος σατράτης, μυθικὸς μαχαράγας ; Δύσλιτον πρόβλημα.

Ὁ θρόνος ὀπόθεν ἠρτινοβόλει ἡ λάμψις του, ἦτο ἐπὶ ἄρματος συρομένου ὑπὸ ἵππων περιβαλλομένων διὰ πορφύρας. Ὅπισθεν του, δύο πολεμισταί, φέροντες λαμπρὰς πανοπλίας, ἐσκόρπιζαν διὰ μακρῶν ἀργυρῶν σαλπίγγων ἦχους δυνατοὺς καὶ πλήρεις μυστηρίου.

Πλήθος θαυμάζον, ὄλοεν πυκνούμενον, τὸν περιεκύκλωσεν ἐντὸς ὀλίγου. Αἰφνίς, ἔκαμε μίαν χειρονομίαν, αἱ σάλπιγγες ἐσίγησαν καὶ σιωπὴ ἀγωνιώδης ἐπεκράτησε.

Τότε, ἐγειρόμενος με βασιλικὴν νοχέλειαν, ὁ ἀκτινοβολῶν μάγος ἐδημηγόρησε πρὸς τὰ πλήθη. Τὸν ἦκουον με προσοχὴν καὶ σεβασμόν, καταμαγευμένα. Τί ἔλεγε ; Ἦμην πολὺ μακρὰν καὶ δὲν ἦκουα καλά. Εὐκόλως ἐνόησα ἐν τούτοις, ὅτι ἡ ἰσχυρὰ αὐτῆ προσωπικότης ἤρχετο ἀπὸ χώρας μακρυνᾶς ὅπου ἐβασίλευεν ἄλλοτε ἡ βασίλισσα Σαββᾶ, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἄνθρώπους, ἀντὶ ἐλαχίστου τιμήματος, μαγικὰ κοντάκια περιέχοντα θαυματουργὸν σκόνην ἰκανὴν νὰ θεραπεύσῃ ὄλους τοὺς πόνους καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐτυχίαν.

Ἐσιώπησεν, αἱ σάλπιγγες ἤχησαν ἐκ νέου καὶ τὸ πλήθος θαμβωμένον ὤρμησε νὰγοράσῃ τὰ θαυματουργὰ κοντάκια. Εὐχαρίστως δὲ τὸ ἐμιμούμην καὶ ἐγώ, ἀλλὰ δυστυχῶς, ἡ οἰκογένειά μου, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ μοῦ ἐμβάλῃ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὰ πλούτη καὶ νὰ με κάμῃ, ὡς ἔλεγε, νάποφύγω τὴν τύχην τοῦ Σαρδαναπάλου, ἄφηνε τὰ θυλάκιά μου ἐντελῶς κενά. Ἐλυτήθην τόσοσιν περισσότερον δι' αὐτό, ὅταν ἔμαθον τὰς θαυματουργὰς θεραπείας ἃς ἐπετόγγανε ἡ μαγικὴ σκόνη. Ἀναμφιβόλως, ὁ φαρμακοποιὸς τῆς μικρᾶς μας πόλεως, ἕνας κίτριναρῆς, ξεραγκιανὸς καὶ αὐστηρὸς ἄνθρωπος, ἰσχυρίζετο ὅτι τὰ κοντάκια αὐτὰ περιεῖχον μόνον ζάχαρην. Ἀλλὰ ποῖαν ἀξίαν εἶχαν, παρακαλῶ, τὰ λεγόμενα τοῦ φθονεροῦ αὐτοῦ φαρμακοποιοῦ, πρὸ τῶν διαβεβαιώσεων χρυσοστολισμένου μάγου, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου ἐπιβλητικοὶ πολεμισταὶ ἐσήμαινον τὰς σάλπιγγας ;

Ὅμως τὰ πάντα σβύνουν, ἡ χαρὰ πάντοτε, πολλὰκις δὲ καὶ ἡ λύπη. Ἡ πάροδος τῶν ἐτῶν ἐξησθένησε τὴν ἀνάμνησιν τοῦ μάγου, ἡ ἐπιβλητικὴ ἐμφάνισις τοῦ ὁποίου εἶχε μαγεύσει τὴν παιδικὴν μου ψυχὴν. Ἀπέκτησα τὰς ὀφελίμους γνώσεις τοῦ σχολείου καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὴν λογικὴν, σύμφωνα με τὴν ὁποίαν, ὡς με διεβεβαίουν οἱ διδάσκαλοί μου, σχηματίζονται αἱ πεποιθήσεις μας καὶ κατευθύνονται αἱ πράξεις μας.

Μολαταῦτα δὲν εἶχον ἐντελῶς λησμονήσει τὸν θαυματουργὸν ἄνθρωπον. Ἡ λογικὴ του, πολὺ διάφορος τῆς τῶν βιβλίων, τοῦ εἶχε σταθῆ ὀφέλιμος. Ἐπομένως δὲν ἦτο ματαία. Ἡ σκόνη του καίτοι δὲν παρεῖχε εἰμὴ ἀσήμαντα στοιχεῖα, ἐπέδρα. Εἰς ποῖαν λοιπὸν μαγικὴν δύναμιν ἔπρεπε νὰποδώσῃ τις τὰς θαυμασίας τῆς ιδιότητος ;

Ἐμενα ἄφωνος πρὸ τῶν προβλημάτων τούτων. Οὐχ' ἦττον ἀφοῦ ἐσκέφθην ἐπὶ πολὺ, κατέληξα εἰς τὸ ν' ἀνακαλύψω, ὅτι ἡ ἐπιτήδειος αὐτῆ προσωπικότης, εἶχε καταφέρει νὰ μεταχειρίζεται ἐξ ἐνστικτοῦ τοὺς θεμελιώδεις συντελεστάς, ἐξ ὧν πηγάζει ἡ ζωὴ τῶν λαῶν καὶ ἡ ροὴ τῆς ἱστορίας των.

Ἐκεῖνο πὸν ἐπώλε: ἦτο τῷ ὄντι τὸ αἶλον ἐκεῖνο στοιχεῖον τὸ ὁποῖον ἄγει καὶ φέρει τὸν κόσμον καὶ ποτὲ δὲν δύναται νὰ ἐκλείψῃ, δηλ. ἡ ἐλπίς.

Οἱ ἱερεῖς ὄλων τῶν θρησκευμάτων, οἱ πολιτικοὶ ὄλων τῶν ἐποχῶν ἐπώλησάν ποτε ἄλλο τι παρ' αὐτό ;

Καὶ ἐὰν ὁ ἐπιτήδειος αὐτὸς ἄνθρωπος εἶχε κατορθώσει νὰ προσδώσῃ ἴστίσιν εἰς τοὺς λόγους του, αἰτία τούτου εἶναι ὅτι ὅπως ὄλοι οἱ θεμελιωταὶ πεποιθήσεων, ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν ἐξῆς τεσσάρων παραγόντων τῆς λαϊκῆς πίστεως, οἵτινες εἶναι : 1ο τὸ γόητρον, τὸ ὁποῖον ἀσκεῖ ὑποβολὴν καὶ ἐπιβολὴν, 2ο ἡ ἄνευ ἀποδείξεως διαβεβαίωσις ἢ ἀπαλλάσσουσα τῆς συζητήσεως, 3ο ἡ ἐπανάληψις ἥτις συντελεῖ νὰ παραδεχόμεθα ὡς βέβαια τὰ δι' αὐτῆς ἐπιβεβαιούμενα πράγματα, 4ο ἡ διανοητικὴ μετάδοσις ἢ ὁποῖα ταχέως καθιστᾷ ἰσχυροτάτας τὰς μᾶλλον ἀσθενεῖς ἀτομικὰς πεποιθήσεις.

Ἡ βραχεία αὕτη ἀπαρίθμησις περιέχει τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα τῆς γραμματικῆς τῆς πειθοῦς. Ἐὰν οἱ καθηγηταὶ τῆς λογικῆς σᾶς βεβαίωσιν ὅτι εἰς τὰ στοιχεῖα ταῦτα θὰ ἔπρῃπε νὰ περιλαμβάνεται καὶ ἡ λογικὴ, ἀφήσατέ τους νὰ λέγουν, ἀλλὰ μὴ τοὺς πιστεῖτε.

Οἱ ἀνωτέρω κανόνες εἶναι ἐφαρμοσίμοι εἰς τὰς μᾶλλον διαφόρους καὶ μᾶλλον ποικίλας περιπτώσεις καὶ περιστάσεις. Θὰ τοὺς μεταχειρισθῆτε — ἀσυνειδήτως ἴσως ἀλλ' ἀσφαλῶς — διὰ νὰ καταπίσετε, εἴτε εἶσθε ἀπλοῦς ἀγύρτης ἐπιθυμῶν νὰ πωλήσετε κανὲν ἐλιξήριον, ἐπιτήδειος χρηματιστῆς ὑποχρεωμένος νὰ ξεκάμετε μετρίας ἀξίας, εἴτε καὶ ἰσχυρὸς αὐτοκράτωρ θέλων νὰ πείσῃ τὸν λαόν του νὰ ὑποστῇ τὰς ἀπαραιτήτους πρὸς δημιουργίαν ἰσχυροῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ βαρείας θυσίας.

Οἱ συντελεσταὶ τῆς πειθοῦς ἀπευθύνονται, μόνον εἰς τὰ συναισθηματά, δηλ. τὰ συνήθη ἐλατήρια τῆς διαγωγῆς μας. Ἐχουν ἐλαχίστην σπουδαιότητα διὰ τὸν καθηγητὴν τὸν ἀναπτύσσοντα ἀποδείξιν τινα ἢ τὸν σοφὸν τὸν ἐκθέτοντα πείραμά τι. Τῷ ὄντι ἀμφοτέρω οὗτοι προσπαθοῦν νὰ δημιουργήσουν γνώσεις καὶ ὄχι πεποιθήσεις.

Γνώσις καὶ πίστις εἶναι πράγματα πολὺ διάφορα. Ὁ Πλάτων τὸ εἶχεν ἤδη παρατηρήσει καὶ εἶχεν ὑποδείξει ὅτι δὲν σχηματίζονται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ὅλοι ἀποκτῶμεν ταχέως πεποιθήσεις. Ἐλάχιστοι ὑψούμεθα μέχρι τῆς γνώσεως. Ἡ γνώσις ἐπιβάλλει ἀποδείξεις καὶ

συλλογισμούς. Ἡ πίστις δὲν χρειάζεται τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά.

Ἡ γραμματικὴ τῆς πειθοῦς, τῆς ὁποίας ἀνωτέρω συνάψισα τὰ κύρια στοιχεῖα δὲν εἶναι χρησιμοποίησιμος ἐμῆ δια τὴν δημιουργίαν γνώμων καὶ πεποιθήσεων. Ἐκ τούτων προερχοῦνται αἱ πράξεις μας κατὰ μεγιστην πλειονότητα. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀναπτύσσει ταύτας παρ' ἡμῖν εἶναι ὁ κυρίαρχός μας.

Λαϊκὸς ρητῶρ ἀπευθυνόμενος—ὅπως τόσοι ἀγαθοὶ ὀρθολογισταὶ τὸ ὑποθέτουσι—πρὸς τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν του, οὐδένα θὰ ἔπειθε καὶ μάλιστα οὔτε θὰ ἤκουετο κἄν. Με τὰ σχήματα, τὰς φράσεις, τὰς λέξεις πρὸ ἀνακαλοῦν εἰς τὴν μνήμην εἰκονας, ἐπιπρᾶ ἐπὶ τὴν αἰσθηματικωσιτᾶ των καὶ δι' αὐτῆς κυριεῦει τὴν βούλησιν των. Δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν διάνοιαν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀσυνειδήτιον ἐκείνην χωρᾶν οπου φυτρῶνουν αἱ γενέτειρα τῶν σκέψεων μας συγκινήσεις.

Ἐπιπρᾶ τις διὰ τῶν ἀνωτέρω ὑποδειχθέντων μέσων : γόητρον, ὑποβολῆς κ.λ.π. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν μας δὲν ἠδύνατο νὰ περιγραφῆ — διότι δὲν δύναται ποσῶς νὰ διατυπωθῆ — ὁ προσωπικὸς συντελεστής, συγκείμενος ἐκ ποικιλωτάτων καὶ ἀκαθορίστων στοιχείων καὶ τοῦ ὁποίου τὸ σύνολον ἀπαρτίζει τὴν γοητείαν.

Ὁ γοητεύων ρητῶρ μαγεύει μᾶλλον διὰ τοῦ προσώπου του ἢ διὰ τῶν λόγων του. Ἡ ψυχὴ τῶν ἀκροατῶν του εἶναι λύρα τῆς ὁποίας αἰσθάνεται καὶ τὰς ἐλαχίστας δονήσεις τὰς γενομένας ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ τόνου τῆς φωνῆς καὶ τῶν σχημάτων του. Μαντεύει ὅτι ὀφείλει νὰ εἴπῃ καὶ πῶς νὰ τὸ εἴπῃ. Ὁ χυδαῖος ρητῶρ, ὁ περιδεὴς πολιτικὸς δὲν γνωρίζουν ἢ νὰ κολακεύουν δουλικῶς τὸ πλῆθος καὶ νυποδέχονται τυφλῶς τὰς θελήσεις του. Ὁ ἀληθὴς ταγὸς ἀνδρῶν ἀρχίζει πρῶτον νὰ γοητεύει, καὶ τὸ γοητευόμενον, πλῆθος ἢ γυνή, δὲν ἔχει πλέον ἄλλην γνώμην ἢ τὴν τοῦ γόητός του, ἄλλην θέλησιν ἀπὸ τὴν θέλησιν του.

Φαίνεται ὅτι οἱ γόητες αὐτοὶ ἐκπέμπουν ἀπεινοβολίας ἀγνώστῃν ἐλκτικῶν δυνάμεων. Ὁ κάτοχος αὐτῶν οὐδεμίαν ἔχει ἀνάγκην νὰ δώσῃ λόγον, ἢ ἀπλῆ βεβαίωσις ἀρκεῖ. Ἐὰν οἱ μεγάλοι ρήτορες καταδέχονται ἐνίοτε νὰ δώσουν ἐξηγήσεις, ὅταν οἱ λόγοι των πρόκειται νὰ δημοσιευθοῦν, τοῦτο συμβαίνει διότι δὲν ἀγνοοῦν ὅτι ὁ μηχανισμὸς τῆς πειθοῦς ἐν τῷ γραπτῷ, διαφέρει ἀπειρῶς τοῦ διὰ τοῦ λόγου ἐξασκουμένου. Μολαταῦτα τὸ ἀτομικὸν γόητρον ἐξασκεῖ τοιαύτην δύναμιν, ὥστε καὶ εἰς τὸ γραπτὸν ἀκόμη παραμένει ἡ ἐπίδρασις του.

Μεγάλοι συγγραφεῖς ὡς ὁ Ρουσσώ, κατέπεισαν, ὄχι διὰ τῶν ἐπιχειρημάτων των, συχνάκις ἀσθενεστάτων, ἀλλὰ πρὸ παντὸς διὰ τοῦ γόητρον αὐτῶν.

Ὁ γόης δὲν ἔχει ἄλλον ἐχθρὸν μᾶλλον ἀδιάλλακτον, εἰμὴ προηγοιμένην σταθερὰν πεποιθήσιν ἐρριζωμένην ἐν τῇ ψυχῇ τῶν ἀκροατῶν του. Ὅταν τοιαύτη πεποιθήσις κατεκυρίευσεν τὸ πεδῖον τῆς κρίσεώς των, τότε τὸ πᾶν θραύεται πρὸ αὐτῆς. Εἶναι τείχος τὸ ὁποῖον τίποτε πλέον δὲν θά δυνῆθῃ νὰ διαπεράσῃ.

Ἡ μαγνητικὴ γοητεία ἀρκεῖ ἐνίοτε, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε, καὶ ἄλλαι τινὲς ιδιότητες, ἐν αἷς ἡ τέχνη τοῦ λέγειν κατέχει ὄλως δευτερεύουσαν θέσιν, ἀναγκαιοῦσιν εἰς τὸν ρήτορα. Διὰ τὴν πείσιν, πρέπει νὰ γνωρίζῃ νὰ βγαίῃ ἀπὸ τὴν σκέψιν του, νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν σκέψιν τῶν ἀκροατῶν του, καὶ νὰ δονῆται ψυχικῶς συγχρόνως μὲ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἡλῆθος. Πρέπει νὰ συγκινηθῇ μαζὺ του πρὶν ἐπιχειρήσῃ νὰ τὸ κατευθύνῃ εἰς τὰς σκέψεις του. Ἐκεῖνο δηλ. τὸ ὁποῖον κατώρθωσε νὰ κάμῃ ὁ Ἀντώνιος, ἀπαγγέλλων πρὸ τοῦ πτώματος τοῦ Καίσαρος τὸν ἐπιτηδειότατον λόγον τὸν ὁποῖον τοῦ ἀποδίδει ὁ Σαίξπηρ καὶ χάρις εἰς τὸν ὁποῖον μετέβαλεν ἐντὸς στιγμῶν τοὺς ἀκροατὰς του, ἀπὸ εὐνοϊκοῦς κατ' ἀρχὰς πρὸς τοὺς δολοφόνους, εἰς ἐδικητὰς ἐτοίμους νὰ τοὺς κατακρέουργήσουν.

Καὶ εἴτε περὶ χυδαίου πλήθους εἴτε περὶ ἐκλεκτῆς συνελεύσεως πρόκειται, τὸ ἀνωτέρω στοιχεῖον τῆς πειθοῦς, θά εἶναι πάντοτε τὸ ἀποτελεσματικώτερον. Πρέπει, ἐπαναλαμβάνομεν, νὰ μαντεύσῃ τις ὅτι σκέπτεται τὸ ἀκροατήριον καὶ νὰ σκεφθῇ κατ' ἀρχὰς ὅπως αὐτό, διὰ τὴν ὁδηγήσῃ ἔπειτα νὰ σκεφθῇ ὅπως αὐτὸς σκέπτεται.

Ἡ χρησιμότης τοῦ ἀξιώματος τούτου καταφαίνεται εἰς τὴν κατωτέρω περικοπήν ἔργου τοῦ κ. Ταρντιέ ἀφιερωμένου εἰς ἓνα τῶν συγχρόνων μεγάλων ρητόρων, τὸν πρίγκηπα Μπύλωφ, ποτὲ ἀρχικαγκελάριον τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

« Ἡ οὐσία τῆς ρητορικῆς τέχνης ἐν τῇ πολιτικῇ συνελεύσει συνίσταται εἰς τὴν ἄμεσον κατανόησιν τοῦ τί ἀναμένει τὸ ἀκροατήριον. Ἡ ἐπαφὴ ἀποκαθίσταται ; Τὸ παιγνίδι ἐκερδήθη. Ὁ κ. φὸν Μπύλωφ διέπρεψε πάντοτε εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐπαφῆς ταύτης. Οὐδεὶς μᾶλλον αὐτοῦ ἠσθάνθη ἐξ ἐνστικτοῦ τί συνέφερεν εἰς κάθε στιγμὴν, εἰς τὸ ἀκροώμενον κοινόν. Εἰς πολλοὺς λόγους ὑπάρχοντων φράσεις ἢ καὶ περίοδοι ὀλόκληροι καμωμένοι διὰ νὰ ταυτοκρίνονται εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἡμέρας. Ὁ ξπαινος τῆς ἰσχύος, αἱ ἀλαζονικαὶ δηλώσεις : « Ἡ Γερμανία δὲν θά ἐπιτρέψῃ νὰ πατήσῃ ἐπάνω της ... » ἢ Γερμανία δὲν θά ἐπιτρέψῃ νὰ παραγκωνισθῇ . . . ἢ Γερμανία δὲν θά φάσῃ νὰ πομονωθῇ . . . » εἶναι συνήθειαι κοινοτοπίαι τὰς ὁποίας ὁ ραφιναρισμένος διανοητικὸς αὐτὸς ἄνθρωπος δὲν ἀπομνησται ποσῶς ἄνευ λόγου. Ἄλλ' ὡς ρήτωρ διορατικὸς, γνωρίζει ὅτι αἱ κοινοτοπίαι αὐταὶ ἀρέσκουν εἰς τοὺς ἀκούοντας αὐτὸν βουλευτὰς,

» δειγμάτα ἀρκετὰ κοινὰ, κατὰ τὸ πλεῖστον, Γερμανισμοῦ ἀλαζονοῦ. » Μεταχειρίζεται τὸ κοινόν του ὡς πεσοῦς ζατρκίου.

Ἐξιδόμεν ἀνωτέρω ὅτι τὰ πλήθη ἔχουν ἀπεριόριστον εὐπιστίαν, ἀλλὰ συχνότατα αἱ γνώμαι τὰς ὁποίας ὑποβάλλουν εἰς αὐτὰ, εἶναι πρόσκαιροι, ἀσταθεῖς, στεροῦνται διαρκείας καὶ δυνάμεως. Μόνον εἰς σπανίας περιόδους τῆς ἱστορίας βλέπει τις αὐτὰ νὰ ποικιῶσιν ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα σταθερὰς πεποιθήσεως. Τότε, ὅπως π. χ. κατὰ τοὺς χρόνους τῶν πρώτων Σταυροφοριῶν, τοὺς θρησκευτικὸς πολέμους, τὴν ἐποχὴν τῆς Γαλ. Ἐπαναστάσεως, γίνονται ὀρηκτικὸς χείμαρρος ἀνατρέπων τὸν κόσμον. Δὲν εἶναι οἱ ὄχθοί μας σοσιαλισταὶ ἐπαναστάται, οἱ τὸσον θορυβοποιοί, ὅταν εὐρίσκονται πρὸ τῶν ἱπερασπιστῶν τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἀλλὰ καὶ τὸσον περιδεεῖς πρὸ τῶν μαζῶν, ἐκείνοι ποὺ θά ἠδύναντο νὰ προκαλέσουν τοιαῦτα κινήματα. Πολλοὶ προσοκτικαὶ ὀρέξεις ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῶν ἐφημέρων των πεποιθήσεων. Οὐδέποτε σταθεραὶ πεποιθήσεις ἐστερεώθησαν ἐπὶ στηριγμάτων τοσοῦτον κλονιζομένων.

Ὁ ρόλος τῶν δημαγωγῶν, ἀπὸ πολλοῦ χρόνου γνωστός, ἐπειδὴ ἐξεδηλώθη καθ' ὅλας τὰς ἐποχάς, δὲν ἔχει μολαταῦτα ἐξηγηθῆ ἐπαρκῶς παρὰ τῶν ψυχολόγων. Ἀναμφιβόλως δὲν θά δώσουν πλήρη ἐξήγησιν, παρὰ ἄφσθ ἐξερευνηθῶσιν περισσότερο τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην χώραν τοῦ ὑποσυνειδήτου, ἔνθα ἐπεξεργάζονται τὰ αἰτία τῶν πράξεων καὶ αἱ μορφαὶ τῶν σκέψεων μας.

Θά προχωρήσω περισσότερο ἴσως παρ' ὅσον ἡ θετικὴ ἐπιστήμη τὸ ἐπιτρέπει ἰσχυρίζομενος ὅτι αἱ ψυχαὶ τοῦ γόητος καὶ τοῦ γοητευομένου, τοῦ δημαγωγοῦ καὶ τοῦ δημαγωγομένου συγκοινωνοῦσι ἀσυνειδήτως διὰ μυστηριώδους μηχανισμοῦ πρὸς ἀλλήλας.

Ἡ σύγχυσις αὐτῆ τῶν ἀσυνειδήτων φαινομένων, καταδεικνυομένη ἐν μεγάλῳ ἀριθμῷ γεγονότων καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ψυχολογίᾳ τῶν ζώων, μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ κατώφλιον ἀγνωστοῦ περιοχῆς, τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιστήμη διαβλέπει μὲν, δὲν ἠδυνήθη ὅμως εἰσεῖν νὰ ἐξερευνηθῇ.

Ἐκ τῶν σκοτεινῶν τούτων χωρῶν, πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν ἤδη εἰς ἐκείνας τὸν εὐκόλος ἢ παρατήρησις. Ἐσημείωσα στοιχεῖα τινα τῆς πειθοῦς, ἀλλ' εἰς τὰ μόνον. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐκτεθῇ εἰς ὀλίγας σελίδας, ὅτι θάπτεται τόμον ὀλόκληρον ; Πειθῶ διὰ τοῦ περιβάλλοντος, διὰ τῆς ἐφημερίδος, τῶν ἀνωνύμων συλλόγων, τῆς ρεκλάμας, τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος κ. λ. π. Πόσα κεφάλαια ἄξια προσοχῆς τῶν ψυχολόγων καὶ ὅμως οὔτοι δὲν ἐπεχείρησαν νὰ σχοληθῶσι. Θά ἦσαν πολὺ ὀφελιμώτερα ἀπὸ τὰς ματαιὰς διατριβὰς των περὶ τῶν κατηγοριῶν τοῦ Καντιου ἢ περὶ τῆς φύσεως τοῦ διαστήματος καὶ τοῦ χρόνου. Ὁ φελιμώτερα, μᾶλλον ἐνδιαφέροντα ἀλλὰ καὶ πολὺ δυσκολώτερα.

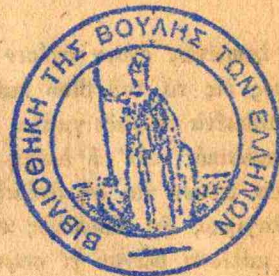
Μεταξὺ τῶν κυρίων συντελεστῶν τῶν λαϊκῶν πεποιθήσεων οὐδὲ ἀπηριθμήσαμεν ἀνωτέρω, εἶναι εἰς, ἢ διανοητικὴ μετάδοσις, τοσοῦτον σημαντικὸς, ὥστε πρέπει νὰ εἰπωμεν ὀλίγας λέξεις περὶ αὐτοῦ. Ἡ διανοητικὴ μετάδοσις εἶναι τὸ θεμελιώδες στοιχεῖον τῆς ἐξαπλώσεως τῶν κινήματων περὶ ἧς ὠμίλησα ἐν ἀρχῇ ἀπεργία τῶν ταχυδρομικῶν, στάσις τῆς Βαρκελώνης κ.λ.π.

Τὰ κινήματα ταῦτα, ἀρχόμενα παρὰ τῶν δημαγωγῶν, ὅταν διάφοροι περιστάσεις — ἐπὶ παραδείγματι γενικὴ δυσφορία — προδιαθέτουν τὰ πνεύματα εἰς τινὰ εὐπάθειαν, ἐξαπλοῦνται τάχιστα γύρω των διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διανοητικῆς μεταδόσεως. Ὁ ρόλος τῆς διανοητικῆς μεταδόσεως προέχει εἰς τὸ πλείστον τῶν ἱστορικῶν φαινομένων. Χωρὶς αὐτήν, καμμία ἀπὸ τὰς θεμελιώδεις πίστεις ποῦ ἔστυραν τὸν κόσμον : χριστιανισμός, ἰσλαμισμός, βουδδισμός κ.λ.π. δὲν θὰ ἦδύνατο νὰ ἐξαπλωθῇ. Οὐχὶ ἡ λογικὴ ἀλλ' ἡ διανοητικὴ μετάδοσις ἐπήνευχε τὴν ἐξάπλωσίν των.

Ἡ διανοητικὴ μετάδοσις εἶναι ἀκόμη ἢ γενικεύουσα τὰς μεγάλας ἐπαναστάσεις, τὰς μεταστροφὰς τῆς δημοσίας γνώμης καὶ πᾶν τὸ ἀποτελοῦν τὴν ψυχὴν μιᾶς ἐποχῆς. Ἡ ἐπίδρασις τῆς εἶναι σήμερον σοβαρωτέρα παρὰ ποτέ, ἐπειδὴ ἡ νεωτέρα ἐποχὴ ἀπέβη ἢ ἐποχὴ τῶν μαζῶν ὡς ἔπαυσαν νὰ συγκρατοῦν οἱ δεσμοὶ τοῦ παρελθόντος.

(Μετάφρασις Σ. Ματθία)

Γουσταῦος Δεμπὸν

Ἡ ΔΙΠΛῆ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

[Ὑπὸ τὸν τίτλον «*Εἰς ἰσχυρὸς Λαὸς*» ὁ Σουηδὸς βουλευτὴς Κάρολος Hildebrand δημοσιεύει τὰς ἐντυπώσεις, ὡς ἀπεκόμισεν ἐκ τοῦ τελευταίου ταξιδίου του ἀνά τὴν Γερμανίαν. Ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου, τὸ ὁποῖον διακρίνει ἀκριβῆς γνώσις τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐστηρὰ ἀμεροληψία, ἀποσπῶμεν τὸ κάτωθι κεφάλαιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ συγγραφεὺς αἴρει τὴν κοινῶς κρατούσαν πρόληψιν παρὰ τοῖς λαοῖς, οἱ ὁποῖοι τὴν περὶ Γερμανίας γνώμην των σχηματίζουν ἐκ τῶν λόγων τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας, ὅτι ὑπάρχουσι δύο Γερμανίαι : ἡ Γερμανία τῶν γραμμάτων, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας, καὶ ἡ Γερμανία ἡ στρατοκρατημένη ὑπὸ τῆς Πρωσσίας· σκοπὸς δὲ τοῦ πολέμου διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τοὺς συμμάχους τῆς εἶνε ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς πρώτης Γερμανίας ἀπὸ τῆς δευτέρας !]

Ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς χαίρει παγκοσμίου φήμης· εἶνε ὁ εἰς ἐκ τῶν δύο τύπων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν λαϊκὴν φαντασίαν ἄλλων χωρῶν ἐκπροσωποῦν τὸν γερμανικὸν πολιτισμόν. Ὁ ἄλλος τύπος εἶνε ὁ καθηγητῆς.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ των εἶνε τεραστία. Ὁ πρῶτος ἐμφανίζεται κομψὸς καὶ ἄκαμπτος, πάντοτε ἐν στολῇ, μετὰ τὸ γείσον χαμηλά, ὀλίγον τι ἀπογαρηπυμένῳ, περιφρονῶν τὴν ἀστικὴν ἐργασίαν, μέλος μιᾶς ὑψηλῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἢ ὁποῖα ὑπερηφάνως πατεῖ ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ καταδυναστευομένου λαοῦ. Ὁ δεῦτερος εἶνε ὑπερβολικὰ σοφὸς καὶ ἄλλο τόσον ἀφηρημένος, τελείως ξένος πρὸς τὸν κόσμον, ἀνίκανος πρὸς πρακτικὴν δρᾶσιν, μετὰ ἀτημέλητον γενειάδα καὶ μεγάλα γυαλιά, ἀπάσχολούμενος καθ' ὅλον αὐτοῦ τὴν βίον μετὰ τὸ ζήτημα τί χροῶμα ἄρα γε νὰ εἶχον οἱ τοῖχοι τοῦ κοιτῶνος τοῦ Γκαϊτε, ἢ τόσον βυθισμένος εἰς φιλοσοφικὰς σχολαστικότητας, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ συνάδελφοί του νὰ μὴ ἐννοοῦν τὴν γλῶσσάν του. Ὁ ἀξιωματικὸς εἶνε δεδηλωμένος ρεαλιστῆς καὶ ἀσυνειδήτως ὑλικὸς φιλόσοφος—ἀσυνειδήτως διότι ἐκ συστήματος ἀποστρέφεται πᾶσαν σκέψιν—ὁ ἄλλος εἶνε ἰδεολόγος, ὄνειροπολῶν τὴν διεθνῆ ἀδελφοποίησιν.

Οἱ λαϊκοὶ τύποι εἶνε συνήθως γελοιογραφίαι τῆς πραγματικότητος

καὶ ἐπομένως ἔχουν σχέσιν τινὰ μὲ τὸν βίον. Ὁ γενειοφόρος καὶ ὁ πειρος εἰς τὰ τοῦ βίου καθηγητῆς ἔζησε καὶ ζῆ βεβαίως ἀκόμη εἰς μεμονωμένα παραδείγματα, καθὼς καὶ ὁ ἀπογοητευμένος καὶ ἀλαζών ἀξιωματικός· ἀλλ' ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ζῶμεν ἐδημιούργησε πλῆθος διαμέσων τύπων καὶ δὴ ἀνέμιξε τοὺς δύο ἀρχικούς τύπους. Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἀσφαλῶς εἶδα τόσους ἐγκυκλοπαιδικῶς μορφωμένους καὶ μάλιστα ὀλίγον τι σοφοὺς ἀξιωματικούς, ὄσους ἀκάμπτους καθηγητάς, οἱ ὅποιοι ἐφαίνοντο ὡς ἀξιωματικοὶ μὲ πολιτικὴν ἐνδυμασίαν· ἀλλ' αἱ διάμεσοι αὐταὶ βαθμίδες εἶνε ἄγνωστοι εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι οὐδέποτε μετέβησαν εἰς Γερμανίαν καὶ δὲν ἐμελέτησαν τὸν γερμανικὸν πολιτισμὸν, τῶν ὁποίων ἡ φαντασία τρέφεται ἀποκλειστικῶς μὲ τὰς γελοιογραφίας γερμανικῶν καὶ ξένων σατυρικῶν φύλλων καὶ μὲ ἐπιτολαίας περιγραφάς. Φυσικὰ ὑπάρχουν ἐν Γερμανίᾳ παραλλαγὰι καὶ ἀντιθέσεις εἰς τὸν τρόπον τοῦ ζῆν καὶ τὰς ἀντιλήψεις μεταξὺ διαφόρων γερμανικῶν κρατῶν καὶ κοινωνικῶν τάξεων, ἀλλὰ προκαλοῦν τὸν γέλωτα οἱ Ἕλληες καὶ οἱ Γάλλοι ὅταν ὁμιλοῦν περὶ «δύο Γερμανικῶν» αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται ἀπέναντι ἀλλήλων εἰς κρατεράν πάλιν, περὶ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τοῦ πρωσικοῦ μιλιταρισμοῦ καὶ τῆς γερμανικῆς ιδεολογίας, μεταξὺ τοῦ κόσμου τοῦ ξίφους καὶ τοῦ κόσμου τοῦ πνεύματος, μεταξὺ τοῦ Πότσανταμ καὶ τῆς Κενιξβέργης, τοῦ Μπερνάρντι καὶ τοῦ Κάντ, τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Βαϊμάρης.

Ὅσον δὴποτε βιβλίον ἀγγλικὸν περὶ τοῦ πολέμου ἀνοίξῃ τις θὰ συναντήσῃ ἐπιγραφὰς κεφαλαίων ἢ θεωρίας μὲ τὴν ἔννοιαν ταύτην καὶ ἑκατομμύρια ἀγαθῶν ἀστῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης εἶνε πεπεισμένοι, ὅτι τὴν ὥρα πολέμου—μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ρωσσίας—διὰ νὰ ἀπελευθερώσουν τὴν πραγματικὴν Γερμανίαν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῦ μιλιταρισμοῦ καὶ τῆς Πρωσσίας, ὅτι διεξάγουν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα.

Ἐν τούτοις συμβαίνει κατὰ τρόπον ἐντελῶς ἀκατανόητον, ὅτι ἡ πραγματικὴ Γερμανία δὲν θέλει νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Γερμανία τοῦ Κάντ καὶ τῆς Βαϊμάρης κρατεῖται στερεὰ μὲ τὴν Γερμανίαν τοῦ Μπερνάρντι καὶ τοῦ Πότσανταμ καὶ οἱ γενειοφόροι καὶ ἀκοινωνητοὶ καθηγηταί, ὄσοι ἐξ αὐτῶν δὲν εὐρίσκονται εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ζητωκραυγάζουν τοὺς ἀξιωματικούς, ὅταν παρουσιασθῇ εὐκαιρία. Δύναται τις νὰ σκεφθῇ τι λυπηρότερον τούτου· ἀρκεταὶ ἑκατοντάδες ἑκατομμυρίων ἀνθρώποι (συμπεριλαμβανομένων τῶν Κοζάκων, τῶν Ἀλγερίνων καὶ τῶν Ἰνδῶν) θέλουν ν' ἀπελευθερώσουν ἕνα λαὸν ἀπανθρώπως καταδυναστευόμενον, καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς δὲν θέλει νὰ κατῴη τὴν ταπεινωσίν του καὶ τὴν δουλείαν του!

Ὁμολογῶ ὅτι καὶ οἱ Γερμανοὶ συχνὰ παραγνωρίζουν τοὺς Ἕλληους καὶ τὸν ἀγγλικὸν πολιτισμὸν· οἱ δύο λαοὶ δὲν ἐννοοῦν ἀλλήλους·

ἀλλὰ σήμερον, φρονῶ, ὅτι ἡ ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων παρεξήγησις εἶνε περισσότερον διαδεδομένη καὶ μᾶλλον ἐπικίνδυνος ἢ ἡ ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν. Ἡ παρεξήγησις αὕτη εἶνε, κατὰ τὴν γνώμην μου, εἰς μέγιστον βαθμὸν ἀνόητος καὶ προέρχεται ἐξ ἀτελοῦς γνώσεως τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Καὶ ἐν τούτοις διαφράττεται αὕτη ὑπὸ λίαν πεπεισμένων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι πλανῶνται πραγματικῶς.

Ἡ πλάνη τῶν ἀφορᾶ τὸν γερμανικὸν μιλιταρισμὸν, ὡς καὶ τὴν στάσιν τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἀπέναντι τῆς γενικῆς στρατολογίας καὶ τῆς ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς ὀργανώσεώς του. Ἡ θεωρία τῶν εἶνε ἡ τῆς «διπλῆς Γερμανίας» καὶ ἡ εὐνοιά των στρέφεται πρὸς τὴν ἰδεολόγον Γερμανίαν καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν στρατιωτικὴν Γερμανίαν.

«Ἐναντίον τίνος πολεμοῦμεν;» ἐρωτᾷ ὁ λόρδος Rosebery εἰς λόγον του κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1914. «Ὅχι κατὰ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, μολοντί φυσικὰ ὁ γερμανικὸς λαὸς μᾶς πολεμᾷ. Δὲν ἔχομεν διαφορὰς πρὸς τὸν γερμανικὸν λαόν, ὁ ὅποιος εἶνε φυλὴ εἰρηνικὴ, ἡσυχος, οἰκιακὴ, ἠτία, ἡ ὁποία ἀγαπᾷ τὰ ἔρημα ζυθαπωλεία της καὶ τὴν μουσικὴν της. Πολεμοῦμεν κατὰ τῆς στρατιωτικῆς πατρίδος τῆς Πρωσσίας· διακρίνω ἀπολύτως μεταξὺ Πρωσσίας καὶ λοιπῆς Γερμανίας. Ἡ πολιτικὴ ἢ βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἐπιθέσεως καὶ τῆς ἐπικρατήσεως εἶνε τελείως πρωσικὴ· δὲν εἶνε γερμανικὴ· δὲν προέρχεται ἐκ τῆς Σαξωνίας ἢ τοῦ Ἀννοβέρου, ἢ ἐκ τῆς Βυρτεμβέργης ἢ τῆς Βαυαρίας».

Πάντες οἱ ἰθύνοντες ἄγγλοι πολιτικοὶ ἐκφράζονται περίπου κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

Θὰ προσθέσω ἀκόμη ὀλίγα ἐξ ὄσων εἶπαν ἐπιφανεῖς ἄγγλοι συγγραφεῖς πρὸς τὸν λαόν των. Ὁ Arnold Bennet καταλήγει εἰς τὸ περὶ πολέμου βιβλίον του «Liberty» μὲ τὴν δῆλωσιν ὅτι ἡ Ἑλλία πολεμᾷ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Διότι ἂν νικήσῃ ἡ Γερμανία, τούτο θὰ σημάνη τὴν ἀναγέννησιν τῆς δουλείας. «Ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ γερμανικοῦ ἰδεώδους πᾶς ἄρσεν πολίτης εἶνε εἰς στρατιώτης καὶ πᾶς στρατιώτης εἶνε εἰς περιφρονημένους δοῦλος· ἡ δὲ στρατιωτικὴ πατρία ἔχει ἀπὸ τοῦδε πέντε ἑκατομμύρια τοιούτων». Ἡ ἐμπάθης αὕτη ἔκρηξις τῆς ἀδυναμίας τοῦ Ἑλλίου νὰ κατανοήσῃ τὴν γενικὴν στρατολογίαν, εὐρίσκειται καὶ ἐν τῷ τρομερῷ διὰ τὸ πάθος αὐτοῦ βιβλίῳ τοῦ H. G. Wells. «Ὁ πόλεμος, δι' οὗ θὰ τελειώσῃ ὁ πόλεμος». Ἐκπληκτος ἀπομένει τις βλέπων παρὰ τῷ εὐφρεῖ συγγραφεῖ τόσον ὀλίγην γνώσιν τοῦ γερμανικοῦ πολιτισμοῦ, ὥστε νὰ λέγῃ ἐν σχέσει πρὸς τὴν Γερμανίαν καὶ τὸν γερμανικὸν μιλιταρισμὸν ὅτι: «τὸ χρῆμα ἀφηρέθη ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν πρόοδον, ἀπὸ τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀπὸ τὴν τέχνην, ἀπὸ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας, ἀπὸ παντὸς εἶδους εὐδαιμονίαν· ἡ ζωὴ παρεδόθη εἰς τὸ σκότος».

Ἐάν ἀναγνώσῃ τις τὰς θεωρίας ταύτας, προφυλάσσειται κατὰ πάσης ἐκπλήξεως. « Ἄς μὴ λησμονῶμεν—λέγει περαιτέρω—ὅτι ἡ Εὐρώπη μάχεται κατὰ τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους, οὐχὶ κατὰ τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ καθ' ἑνὸς συστήματος, οὐχὶ κατὰ μιᾶς φυλῆς. Ἡ ἀρχαία γερμανικὴ παράδοσις εἶνε εἰρηνικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ. Ὁ χαρακτὴρ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ εἶνε ὑγιῆς καὶ ἀξίος ἀγάπης. Ἡ ἦρτα τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ εἶνε ἰσοδύναμος μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ μεγίστου λαοῦ τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν δυτικῶν Κρατῶν... Κατὰ τὴν ὥραν τῆς νίκης θὰ εἶνε ἔργον μας νὰ προφυλάξωμεν τὸν ἀπελευθερωθέντα γερμανικὸν λαὸν ἀπὸ τῆς ἐκδικήσεως, νὰ ἐξασφαλίσωμεν εἰς τὸν μέγαν αὐτὸν λαὸν τὸ δικαίωμά του νὰ ἔχῃ θέσιν ὑπὸ τὸν ἥλιον, ὡς ἐν κράτει ἡνωμένον. Κατὰ πρῶτον πρέπει νὰ σώσωμεν ἑαυτοὺς καὶ τὴν Εὐρώπην, καὶ κατόπιν πρέπει νὰ παρεντεθῶμεν μεταξὺ τῶν Γερμανῶν ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν Κοζάκων καὶ τῆς ἐκδικήσεως ἀφ' ἑτέρου».

«Ὅτι ἡ Ἀγγλία πρέπει κατὰ πρῶτον ν' ἀπελευθερώσῃ τὸν γερμανικὸν λαὸν καὶ κατόπιν νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὴν ὑπεροχὴν τῆς Ρωσσίας ἀκούομεν συχνότατα ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλῶν καὶ θὰ ὁμολογήσῃ τις ὅτι τοῦτο δὲν θὰ ἴχῃ εὐχαρίστως εἰς τὰ ὦτα τῶν Ρώσων. Γνωρίζω ἀρκετὰ καλὰ τὸν Wells διὰ νὰ εἶμαι βέβαιος ὅτι πιστεύει σοβαρῶς, ὅσα λέγει καὶ ὅταν πραγματεύεται περὶ τῆς πιθανῆς ἐξελίξεως τοῦ πολέμου. «Ὁ ὑποχωρῶν γερμανικὸς στρατὸς θὰ εἶνε ὀλιγώτερον ἐπιφοβὸς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὑποχωροῦντος, διότι ὁ πρῶτος ἀποτελεῖται ἐξ ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἔμαθαν νὰ πειθαρχοῦν κατὰ μάζας, διότι ἡ εὐφυΐα του συγκεντροῦται εἰς τοὺς ἀριστοκράτας ἀξιοματικαὺς του, διότι θὰ χάσῃ τὸ θάρρος του μόλις παύσῃ νὰ προχωρῇ ὅλος μαζί. Ὁ γερμανικὸς στρατὸς εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἠθέλησαν νὰ κάμουν τὸν λαὸν μας οἱ φίλοι τῆς γενικῆς στρατολογίας. Ἐν τῇ πραγματικότητι εἶνε στρατὸς, ὅστις ἀπέμεινε κατὰ εἴκοσιν ἔτη ὀπίσω τῶν ἀπαιτήσεων τῶν νεωτέρων συνθηκῶν».

Ἡ ἰδιόρρυθμος αὕτη κρίσις ἔχει ἀντίστοιχον ἐκ μέρους τῶν Γάλλων. Ἐν τῇ πανηγυρικῇ Συνεδριάσει τῶν πέντε Ἀκαδημιῶν τῆς Γαλλίας τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1914 ἐξεφώνησεν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας René Dumic λόγον «περὶ τοῦ στρατιώτου τοῦ 1914» ἐξ ὃς ἀποσπῶ τὴν ἐξῆς περιχοπὴν : «Ὅποια ὑπερηφάνεια, ὅποιον αἰσθηματικὴ τιμῆς (παρὰ τῷ γάλλῳ στρατιώτῃ!) Ἐνῶ ὁ γερμανὸς ἀξιοματικὸς εὐρισκόμενος ὀπισθεν τῶν ἀνδρῶν του, τοὺς ὠθεῖ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν μετὰ τὸ περιστροφικὸν ἀνά χειρας βλασφημῶν, ὡς ἐάν ὠδήγει ἀγέλην, ἀκούομεν παρ' ἡμῖν μόνον αὐτοὺς τοὺς λόγους, τοὺς ὠραίους τούτους λόγους, τοὺς λαμπροὺς τούτους λόγους : Ἐμπρὸς ὑπὲρ Πατριδὸς ἢ κραυγὴ τοῦ Γάλλου ἀξιοματικοῦ πρὸς τὰ παιδιὰ του, τὰ ὀ-

ποῖα μὲ τὸ παράδειγμά του σύρει μαζί του, διότι πρῶτος, πρὸ αὐτῶν, βαδίζει εἰς τὸ πῦρ».

Πρέπει νὰ οἰκτιρώμεν τὸν Γερμανὸν ἀξιοματικὸν κατ' ἀρχὰς κατηγορεῖτο ὅτι ποδοπατεῖ τὸν λαὸν καὶ τώρα μανθάνομεν ὅτι ἐκτὸς τούτου εἶνε ὀπισθοδρομικὸς κατὰ εἴκοσιν ἔτη καὶ ὅτι εἶνε δειλός. Τὸ μόνον, ὅπερ δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ εἶνε ὅτι τὰ πολεμικὰ γεγονότα καὶ ἡ πραγματικότης δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς ὠραίας φράσεις τῶν κ. κ. Wells καὶ Doumic.

Ἐπίσης περιέργον εἶνε ὅτι ἡ ἄλλη Γερμανία, ἡ Γερμανία τῶν καθηγητῶν καὶ τῆς ἰδεολογίας ἔρχεται εἰς βοήθειαν τῆς στρατιωτικῆς Γερμανίας. «Εἴμεθα ποτισμένοι μετὰ τὸν προσησιμόν, μετὰ τὸν μιλιταρισμόν ἀκριβῶς ὅπως καὶ ὀλόκληρος ὁ Γερμανικὸς λαός» λέγει εἰς Γερμανὸς καθηγητῆς παγκοσμίου φήμης ὁ U. von Wilamowitz - Moellendorff. — «Ὅτι θελήσωμεν, τὸ φέρομεν εἰς πέρας, καὶ τοῦτο ὀνομάζουν οἱ ἄλλοι μιλιταρισμόν». — «Νὰ μᾶς ἀφήσουν εἰς τὴν ἡσυχίαν μας μετὰ τὸν μιλιταρισμόν, ἀναφωνεῖ ἄλλος διάσημος καθηγητῆς ὁ Κάρολος Lamprecht. Καὶ 3500 καθηγηταὶ Πανεπιστημίων καὶ ἀνωτάτων Σχολῶν ὑπέγραψαν διαμαρτυρίαν ἐν τῇ ὁποίᾳ εὕρισκει τις τοὺς κατωτέρω λόγους : «Μᾶς καταλαμβάνει ἀγανάκτησις, διότι οἱ ἐχθροὶ τῆς Γερμανίας, μετὰ τὴν Ἀγγλίαν ἐπὶ κεφαλῆς, θέλουν νὰ κάμουν ἀντίθεσιν δῆθεν πρὸς τὸ συμφέρον μας μεταξὺ τοῦ πνεύματος τῆς γερμανικῆς Ἐπιστήμης καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν καλουμένου προσησιμοῦ μιλιταρισμοῦ. Ἐν τῷ Γερμανικῷ στρατῷ δὲν κρατεῖ ἄλλο πνεῦμα, εἰμὴ τὸ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, διότι ἀμφοτέρω ἀποτελοῦσιν ἓν, καὶ ἡμεῖς ὡσαύτως ἀνήκουμεν εἰς τὸ σύνολον τοῦτο. Ὁ στρατὸς μας ἐπίσης μεριμνᾷ περὶ τῆς Ἐπιστήμης, καὶ εἰς ταύτην ὀφείλει τὸ πλεῖστον τῶν κατορθωμάτων του. Ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία καθιστᾷ τοὺς νέους μας ἐπιμελεῖς δι' ὅλα τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ διὰ τὴν ἐπιστήμην, διότι τοὺς ἐκπαιδεύει εἰς τὴν ἀλτροειστικὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος καὶ τοὺς δίδει τὴν συνείδησιν καὶ τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς τοῦ πραγματικῶς ἐλευθέρου ἀνδρός, ὅστις ἐκουσίως ὑποτάσσεται εἰς τὸ σύνολον. Τὸ πνεῦμα τοῦτο δὲν ζῆ μόνον ἐν Πρωσίᾳ, ἀλλ' εἶνε τὸ αὐτὸ εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους».

Ἴδου μία πράγματι σαφὴς δήλωσις, προερχομένη ἐκ 3500 πεπαιδευμένων ἀνθρώπων. Ἡ Γερμανία τοῦ Κάντ καὶ τῆς ἰδεολογίας ἀποβλέπει εἰς τὸν ἀξιοματικὸν ὡς εἰς ἐκμορφωτὴν τοῦ λαοῦ καὶ διαψεύδει οὕτω τὴν θεωρίαν τῆς «διπλῆς Γερμανίας».

Ἦκουσα ἓνα Γερμανὸν, ριζοσπάστην νὰ ὀμιλῇ περὶ τῶν ἀπελευθερωτικῶν σχεδίων τῆς Ἀγγλίας καὶ νὰ ἐρωτᾷ μετὰ θυμοῦ : Τί εἶνε τέλος πάντων αὐτὸς ὁ μιλιταρισμός ; Ἐτόνισε—καὶ πᾶς ἀμερόληπτος

θά τὸν δικαιώσῃ—ὅτι μία μεγάλη στρατιωτικὴ διοργάνωσις ἢ ὁποία θίγει ὅλον τὸν λαόν, κατ' ἀνάγκην προκαλεῖ προστριβὰς καὶ δυσκολίας τινάς. Φύσεις τινες ἐξεγείρονται κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς τυφλῆς ὑπακοῆς, καὶ πιθανὸν ἐπίσης νὰ συμβῇ, νεαροὶ τις ἀξιοματικὸς θαμβούμενος ἐκ τῆς ἰσχύος του νὰ παρεκτραπῇ.

Ἄλλα αὐτὰ εἶνε ἐξαιρέσεις καὶ ἀσφαλῶς δὲν ἀποτελοῦν τὸν κανόνα· αἱ ριζοσπαστικαὶ καὶ σοσιαλιστικαὶ ἐφημερίδες εἰς τοιούτων μεμονωμένων παραδειγμάτων ἐδημιούργησαν πολὺν θόρυβον καὶ τὰ σατυρικὰ φύλλα τοὺς ἐβοήθησαν εἰς τὸ ἔργον τῶν· εἰς τοῦτο ἀποδίδω τὴν πραγματικὴν αἰτίαν τῆς πεπλανημένης ἀντιλήψεως τοῦ Ἑξωτερικοῦ.

Τοῦτο εἶνε ὀρθότατον. Ἐπίσης διὰ τοὺς Ἄγγλους εἶνε βαρὺ, νὰ ἀναγνωρίσουν εἰς τὴν γενικὴν στρατολογίαν ἄλλο τι, ἢ μίαν νεωτεριστικὴν δουλείαν. Δὲν ἐννοοῦν, ὅτι μόνον ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενικῆς στρατολογίας δύναται νὰ δημιουργηθῇ στρατὸς πραγματικῶς δημοκρατικὸς, ζυμωμένος μετὰ τὸν λαόν καὶ ἐμψυχούμενος ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ. Πολλοὶ δυσχέρεται συνδέονται μετ' αὐτῆς καὶ πολὺς χρόνος ἐργασίας ἀπόλλυται, ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ οικονομολογικὴ ἱστορία τῆς Γερμανίας ἀποδεικνύει, ὅτι διὰ τῆς γενικῆς στρατολογίας προστίθενται νέα δυνάμεις πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι ἐξουδετεροῦν τὰ ἐλαττώματα τελείως καὶ ἴσως τὰ ὑπερτεροῦν, λ. χ. πνεῦμα τάξεως, καθαριότης καὶ ὑπακοή. Ὅσον περισσότερο ζητεῖ τις νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν οικονομολογικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Γερμανῶν, ἐπὶ τοσοῦτω μᾶλλον αἰσθάνεται τὴν ἐπωφελῆ καὶ διαμορφωτικὴν ἐπίδρασιν τῆς γενικῆς στρατολογίας. Παραβολὴ εἶνε ἀδύνατος, ἀλλὰ φρονῶ ὅτι ὁ γερμανικὸς λαὸς δὲν θὰ ἴστατο ἀπὸ πνευματικῆς καὶ ὑλικῆς ἀπόψεως τόσον ὑψηλᾶ, ἐὰν ἡ γερμανικὴ νεολαία δὲν συνεπλήρωνε τὴν ἐκπαίδευσίν της διὰ τῆς στρατιωτικῆς θητείας.

Ὁλόκληρος ὁ Γερμανικὸς λαὸς αἰσθάνεται ἄπειρον εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς διοργανωτὰς καὶ διοικητὰς τοῦ στρατοῦ του, δι' ὅ,τι κατάρθωσαν μέχρι τοῦδε, καὶ ὅ,τι θὰ κατορθώσουν εἰς τὸ μέλλον. Ἡ Γερμανία δὲν εἶνε χωρισμένη εἰς δύο, ἀλλ' ἡ Γερμανία ὅλη προσεύχεται ὑπὲρ τῶν διοργανωτῶν τοῦ συστήματος (ὡς τὸ εἶπωμεν ἡσυχῶς : τοῦ μιλιταρισμοῦ), ὅστις κατέστησε δυνατὴν εἰς τὸν γερμανικὸν στρατὸν τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ἐπὶ ἐχθρικοῦ ἐδάφους.

Ὁ Γερμανικὸς λαὸς δὲν ζητεῖ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτοῦ, τοῖναντίον εἶνε ἀποφασισμένος νὰ καταπολεμήσῃ μέχρι τέλους τοὺς Ἄγγλους, Γάλλους καὶ Ρώσους, τοὺς κιτρίνους καὶ τοὺς μαύρους ἀπελευθερωτὰς.

(Μετάφρασις Δ. Γ.)

Dr. KARL HILDEBRAND

ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟΝ

[Σημειώσεις ἐκ τοῦ ἡμερολογίου μου]

Δὲν εἶνε τὸ ξηρὸν καὶ θεοβάδιστον ὄρος Σινᾶ, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ φλεγόμενη καὶ οἰ καιομένη βλάστησις ἀπετέλει τὸν μοναδικὸν ἴσως διάκοσμον τῶν ἀποκρήμων αὐτοῦ πλευρῶν. Ἡ φύσις ἄφθονος εἰς βλάστησιν ἐνταῦθα εὐνοεῖ ποῦ μὲν τὴν πεύκην καὶ τὸν σχίνον, ποῦ δὲ τὴν ἔλατον καὶ τὸν πρίνον· ἡ δὲ χεῖρ ἡ ἀνθρωπίνη συμπληροῦσα τῆς φύσεως τὸ πλούσιον ἔργον παρεμβάλλει ἐν ἁρμονίᾳ τοὺς πλούσιους τοῦ πρασίνου χρώματος τόνους ποῦ μὲν διὰ τῆς πλατυφύλλου καρυᾶς ποῦ δὲ διὰ τῆς βαθυπρασίνου κυπαρίσσου, ἧς αἱ ὑπερκείμενα τῶν λοιπῶν δένδρων λεπτότατα κορυφαὶ διηνεκῶς σειόμενα ὑπὸ τοῦ αἰέτοιο ἐπιπνέοντος δροσεροῦ πνεύματος φαίνονται οἰοῦναι χαιρετῶσα μακρόθεν ἔτι τὸν ἀνερχόμενον εὐσεβῆ προσκυνητὴν. Εἶνε αἱ βαθύκρηνοι καὶ βραχῶδεις σειραὶ τῶν Ἀροανίων ὄρεων. Ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν ῥεεὶ θορυβωδῶς κυλινδούμενος ἐπὶ αἰῶνας ὄλους ὁ Βουραϊκὸς ποταμὸς. Εἰς τὴν ἀποτόμως δὲ κεκοιμημένη γραφικωτέραν αὐτῶν χαράδραν ἠνέωκτα ἀπὸ αἰῶνων εὐρύστομον καὶ μέγα τὸ Ἱερὸν Σπήλαιον, ἡ ἱερὰ κοιτὶς ἐν ἣ προὐ αἰῶνων εὐρέθη ἢ ὑπὸ τοῦ Ἐξαγγελιστοῦ καὶ ἀποστόλου Λυκαῖ ἱστορηθεῖσα εἰκὼν τῆς Παρθένου, ἡ ἐπικληθεῖσα Σπηλαιώτισσα.

Ὁ θρησκευτικὸς θρόλλος ἔχει τῆς ἱστορίας τὴν αὐθεντίαν. Ἡ περὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ ἀπόδειξις εἶνε ἀδύνατος· καὶ ὅμως προκαλεῖ ἐνίοτε συναισθήματα ἐπὶ τῆς ψυχῆς πολὺ ζωηρότερα, προξενεῖ ἐντυπώσεις ἀλλοκότους τῶν ὁποίων ἀδυνατεῖ τις νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν αἰτίαν· πλὴν παρὰ πᾶσαν τὴν ἀδυναμίαν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ καθίσταται πιστευτός. Ὁ θρησκευτικὸς μυστικισμὸς ἀναπληροῖ δι' αὐτὸν πᾶσαν ἔλλειψιν ἱστορικῆς πηγῆς καὶ καταλήγομεν πάντοτε νὰ πιστεύσωμεν προκειμένου περὶ θρησκευτικοῦ θρόλλου πᾶν ὅ,τι εἰς πᾶ-

σαν ἄλλην περίστασιν θὰ ἠρνούμεθα καὶ νὰ δεχθῶμεν κἄν πρὸς συζήτησιν. Ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἢ Σπηλαιώτισσα, ἢ ἐπὶ ὀδόνος καὶ σανίδος διὰ κηροῦ ἀναγεγλυμμένη, ἱστορήθη ὄντως ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ. Θρυλλοὶς θρησκευτικὸς, πιστευθεὶς ἐπὶ δέκα καὶ πέντε ὄλους αἰῶνας εἶνε πλέον ἢ ἱστορικὴ ἀλήθεια. Ἀποτελεῖ δι' αὐτὸν πλήρη καὶ ἀρτίαν ἱστορικὴν πηγὴν ἢ πίστις τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν αἰτινες διεδέχθησαν ἀλλήλας ἐπὶ δέκα καὶ ἑννέα αἰῶνας. Ὁ χρόνος καὶ αἱ περιπέτειαι τῶν ἀνθρώπων ἐσεβάσθησαν τὴν φθαρτὴν ὕλην καὶ οἱ αἰῶνες ἐν τῇ πίστει τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν κατέστησαν τὸν θρυλλὸν ἱστορίαν. Ἡ Θεοτόκος ἢ Σπηλαιώτισσα εἶνε καὶ θὸ εἶνε διὰ τὰς γενεὰς τῶν πιστῶν τὸ ἔργον τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ.

Ἐπὶ τοῦ μίγματος, ἐξ οὗ ἡ ἀνάγλυφος σελτὴ εἰκὼν, ἀπῆρκεν ὁ χρόνος ἀδρότατα τὰ ἴχνη αὐτοῦ. Οἱ χρωματισμοὶ οἵτινες ἐποικίλλον τὴν εἰκὼνα ὑπεχώρησαν πρὸ τοῦ μέλανος ἐπιθέματος ὅπερ κατειργάσθησαν οἱ αἰῶνες καὶ οἱ καπνοὶ τῶν θυμιαμάτων, τῶν κανδηλῶν καὶ τῶν λαμπάδων. Καὶ τώρα πλέον μόνον τὸ κακότεχνον ἀνάγλυφον διακρίνεται ἐπὶ τῆς σελτῆς σανίδος. Ἄλλ' ἡ εὐλάβεια τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων ἐπέθηκε κατὰ τὴν παράδοσιν, ἄνωθεν τῶν ἀναγλύφων κεφαλῶν τῆς Παρθένου καὶ τοῦ Χριστοῦ τορευμάτα χρυσοῦ καὶ στέμματα διαποικίλτα ὑπὸ λίθων πολυτίμων. Χρυσοτόρευτος δὲ θυρὶς ὑποδηλοῦσα τὴν ἐκλιπούσαν τέχνην τῶν Καλαρρυτινῶν τορευτῶν προφυλάσσει νῦν τὴν σελτὴν εἰκὼνα ἀπὸ τῆς περαιτέρω καταστροφῆς.

Τὸ μέγα τοῦ Σηλαιῶν ἀνοιγμὰ φιλοξενεῖ νῦν τὸν Ναὸν τῆς Μονῆς. Ἡ ἀνθρωπίνη τέχνη μετέβαλε τὸ αἰώνιον ἔργον τῆς φύσεως εἰς φθαρτὸν ἀρχιτέκτονα, καὶ τὸν βραχὺν θόλον τοῦ Σηλαιῶν ὑποκατέστησε τροῦλος Βυζαντιανοῦ ρυθμοῦ, κτηρίου δομηθέντος μεσοῦντος τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος. Αἱ ἀδηφάγοι φλόγες καταστρεπτικῆς πυρκαϊᾶς ἐκραγείσης εἰς τὴν Μονὴν κατὰ τὸ ἔτος 1640 κατέστρεψαν πᾶν προὔπάρχον ἀνθρώπινον ἔργον. Μόνον τοῦ ἀφθάρτου τῆς φύσεως ἔργου, τοῦ Ἱεροῦ Σηλαιῶν καὶ τοῦ σελτοῦ χειροτεχνήματος τῶν ἱερῶν χειρῶν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ἐφείσθησαν αἱ φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς, ἧτις δὲν ἀπῆκε «λίθον ἐπὶ λίθον» κατὰ τὴν ρῆσιν διασωζομένης ἐπιγραφῆς, Τίνα οἰκοδομήματα ὑπῆρχον ἄρα πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς ἐπὶ τοῦ μέρους ἔνθα σήμερον ὑφύονται ὑπερκείμενα ἀρρύντως μὲν πλὴν γραφικῶς τὰ σημερινὰ κελία τῶν Σηλαιωτῶν καλογήρων; Ἡ πενιχρὰ τῆς Μονῆς βιβλιοθήκη δὲν περιέχει σήμερον οὔτε σημειώμα τι οὔτε κακότεχνόν τινα κἄν εἰκὼνα τῶν προτέρων τῆς πυρκαϊᾶς χρόνων καὶ ἂν δὲν περιεσώζετο ὁ ἐπὶ μεμβράνης Χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Κατακουζηνοῦ ὃ

ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα Ἀπριλίον τοῦ σωτηρίου ἔτους 1348 (6856 ἀπὸ κοσμογονίας), ἴσως ὁ πρότερος τῆς ἱερᾶς μονῆς βίος καὶ ἢ πρὸ τῆς καταστρεπτικῆς πυρκαϊᾶς ὑπαρξίς αὐτῆς θὰ ἐστηρίζετο μόνον ἐπὶ τοῦ θρυλλοῦ καὶ τῆς παραδόσεως.

Ἴσως ἐκεῖ ἔνθα σήμερον, ἢ κακῶς παρεντεθείσα μέριμνα προὔπάρχοντος Ἰουμένου ἐπέχρισε δι' ἐλαιοχρώματος τὰς προτέρας τοῦ Ναοῦ ἐφ' ὕγρου τοιχογραφίας, ἢ μεσαιωνικὴ τέχνη τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς τοῦ Βυζαντίου νὰ εἶχε ποτέ, ὡς εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Λαφνίου ἢ τὴν Μονὴν τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, ἱστορήσει τὰς μορφὰς τοῦ Παντοκράτορος, τῶν Εὐαγγελιστῶν, τῶν Προφητῶν καὶ τῶν μαρτύρων καὶ ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας τὰ μαρτύρια δι' ὠραίων καὶ ἀποστιλβουσῶν ψηφίδων. Ἴσως τὸ ἀρχιτεκτονικὸν τοῦ Ναοῦ σύνολον νὰ ἦτο διάφορον τοῦ σημερινοῦ, κομψότερον καὶ τεχνικότερον. Ἄλλ' αἱ φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς μετέβαλον τὰ πάντα εἰς ἄμορφον ὕλην, καὶ μόνον τὸ Ἱερὸν Σηλαιὸν παρέμεινε ἀνέπαφον ἵνα καὶ πάλιν οἱ Σηλαιῶται πατέρες τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος ἀνοικοδομήσωσιν ἐντὸς αὐτοῦ τὸν Ναὸν καὶ μεταφέρωσιν εἰς εὐλαβῆς τῶν πιστῶν προσκλήνημα τὴν Σελτὴν τῆς Παναγίας εἰκὼνα, διασωθεῖσαν ἐκ τοῦ πυρός.

Καὶ νῦν εἰς τὸν Ναὸν τῆς Μονῆς, τὸν ὁποῖον διακοσμεῖ τὸ ὠραῖον ξυλόγλυπτον τέμπλον καὶ τὸ ἀπὸ μαρμάρων ἐγχρώμων μωσαϊκὸν δάπεδον, τῆς τέχνης τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, πλὴν τῆς Σελτῆς εἰκόνας τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, μία καὶ μόνη ἀπομένει εἰκὼν, φορητὴ καὶ αὐτὴ, τῶν χρόνων τῶν προγενεστέρων τῆς φοβερᾶς πυρκαϊᾶς. Παρὰ τὴν Θεοτόκον τὴν Σηλαιώτισσαν βρεφοκρατοῦσαν ἐν ἀριστερᾷ τὸν Χριστὸν καὶ ὀρθίαν ἱσταμένην παρίσταται δεξιᾷ ἐν τῇ εἰκόνι νεᾶνις ἡμφιεσμένη τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον τῶν Βυζαντινῶν βασιλαπιδῶν, διαποικίλτον ἐκ δικεφάλων ἀετῶν καὶ ἀνατείνουσα ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας πρὸς τὴν Θεομήτορα. Ὑπερθεν τῆς κεφαλῆς τῆς βασιλοπαιδος ἡ ἐπιγραφὴ «Ἰωάννης Δούκας Ἄγγελος Παλαιολόγος Ραοῦλ Λάσκαρης Τορνίκης Φιλανθρωπι(ν)ὸς ὁ Ἀσάνης τῆς ὑψηλοτάτης καὶ φιλοχρίστου Δεσποίνης καὶ αὐτοκρατορίσης», λύει ἐν μέρει τὴν ἀπορίαν τοῦ παρατηρητοῦ ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου πολυτίμου μνημείου· οἱ δὲ πλαγίως τῆς εἰκόνας ἐπιγεγραμμένοι ἱαμβικοὶ στίχοι

«ὦ πρὸ ὄρας ἄνθος ἐκατεμνημένον	1
Ἴδε πρὸ καιροῦ τοῦτο δὲ ἐκκεκομμένον	2
Ἴδε κλάδον θάλλοντα Πα λαιολόγων	3
Βασιλέων κρατίστων τ' εἰς γῆν πεσόντα	
Φεῖ τομῆ ἄορος ἢ τοῦ θανάτου	4

οὐδὲν προτιμᾶ, οὐδὲ τῶν πάντων τιμίον 5
 οὐκ ἄνθος οὐ κάλλος ἢ οὐ βλαστοχόην 6
 οἱ πλοῦτον οὐ δύναμιν οὐδὲ δόξαν ἢ
 ταχὺς ἄλλ' ἅμα πάντα ἐκκαταφέρει 7
 Θ(εο)ῦ ταῦτα κρίνοντος ἀρρήτοις ἢ λόγοις 8
 εἶ και ἐλάσσων τις ἢ φύγη Παλαιολόγων τῷ κράτει (1) 9

συμπληροῦσι πως δι' ἡμᾶς τὴν θλιβεράν ἱστορίαν τῆς ἀγνώστου Βυζαντινῆς βασιλοπαίδος. Πάντως εἶνέ τις Παλαιολογίνα ἢ εἰκονιζομένη πλὴν τίς αὕτη; Θυγάτηρ ἴσως τοῦ προσγραφομένου ἐν τῇ εἰκόνι «Ἰωάννου Λοῦκα Ἀγγέλου Παλαιολόγου Ραοῦλ Λασκάρους Τορνίκη Φιλανθρωπικοῦ τοῦ Ἀσάνη» ἣτις «ἄνθος πρὸ ὥρας ἐκτετημημένος» κατὰ τὸ ἱαμβικὸν ἐλεγείον, ἔθανε πληγεῖσα ὑπὸ τοῦ δρεπάνου τοῦ ἀμειλίχτου Χάρωνος, ὅστις «οὐδὲν, κατὰ τὸ αὐτὸ ἐλεγείον, προτιμᾶ, οὐδὲ τῶν πάντων τιμίον οὐκ ἄνθος οὐ κάλλος, οὐ βλαστοχόην, οὐ πλοῦτον, οὐ δύναμιν, οὐδὲ δόξαν». Ἐτάφη ἄρα ἐν τῇ μονῇ νοσήσασα ἢ βασιλόπαις, ἢ ὑπὸ νόσου τινος βασανιζομένη προσέφυγεν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς Ἁεπαρθένου, ὡς φαίνεται εἰκονιζομένη; Ἀγνωστος βασιλόπαις! Σὺ ἣς ὁ ἀμειλίχτος θάνατος δὲν ἐφείσθη τῆς δροσερότητος τῆς νεότητος καὶ ἣς καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ ὄνομα ἀπεσθέσθη ἐκ τῆς ἀναθηματικῆς ταύτης εἰκόνας, ἣτις μετὰ τόσους αἰῶνας καὶ τόσας τοῦ Ἐθνους περικτετείας, μᾶς πληροφορεῖ τοσοῦτον ἐπιπολαίως καὶ ἀμυδρῶς τὴν θλιβεράν σου ἱστορίαν, εἰς ποῖαν ἄρα τῆς Πελοποννήσου γωνίαν ἀναπαύεσαι: Ἡ βασιλικὴ γεννεὰ σου ἐξέλιπε πρὸ αἰῶνων ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς τοῦ Ἐθνους ἡμῶν σκηνῆς καὶ μολὼν ὅτι ὁ τάφος ὅστις καλύπτει τὴν βασιλικὴν σποδὸν σου θὰ παραμένει ἀγνωστος εἰς τοὺς αἰῶνας, ἢ θλιβερὰ τοῦ ἄωρου θανάτου σου ἱστορία διαθρυλλεῖται διὰ τῆς εἰκόνας, ἣν ἀφιέρωσεν ἴσως εἰς τὴν ἱεράν τοῦ Σηλαίου Μονὴν ὁ πατήρ σου, καὶ τὴν ὅποιαν παραδόξως ἐσεβάσθησαν οἱ χρόνοι, αἱ πυρκαϊαί, ἢ δουλεία, ἢ βαρβαρότης καὶ αἱ ἐπαναστάσεις.

Οἱ χρόνοι διέρρευσαν μακροὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν οἱ θρυλλικοὶ πρῶτοι δομήτορες τῆς ἱερᾶς Μονῆς οἱ ὅσιοι Συμεὼν καὶ Θεόδωρος καὶ

(1) Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἔχει δημοσιευθῆ, πλὴν ἐκ κακίστης ἀναγνώσεως καὶ παντελῶς παραμειομορφωμένον, εἰς τὸ «Κτιτορικὸν ἢ προσκυνητάριον τῆς ἱερᾶς καὶ βασιλικῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σηλαίου. Ἀθήνησιν. Ἐκ τῆς τυπο-υπογραφίας Κ. Ῥάλλη, α.ω.μ.» σελ. 16.

ἢ ἁγία Εὐφροσύνη ἀνεῦρον ὑπερμεσοῦντος τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἐν τῷ Σηλαίῳ τῶν Ἀροαίων ὀρέων τὴν Σεπτὴν τῆς Παρθένου εἰκόνα, τὴν ἱστορηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά. Καὶ ἐκεῖ ἔνθα πρότερον θὰ ἐλατρεύετο ἴσως ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων τοῦ τόπου κατοίκων ὁ Πάν ἢ ἡ Ἄρτεμις ἢ ἄλλη τις ἐκ τῶν Δρυάδων νυμφῶν, ὁ ἔνθεος τῶν πιστῶν ζῆλος καὶ τῶν συρρευσάντων καὶ διαδεχομένων ἀλλήλους ἔκτοτε Σηλαιωτῶν πατέρων ἢ εὐλάβεια ἴδρυσε καὶ ἀνέκτισε καὶ ἀνιστόρησε τὴν ἐπανελημμένως καταστραφεῖσαν ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς Βασιλικὴν Μονὴν τοῦ Μεγάλου Σηλαίου, ἣτις παρὰ τὴν νεαρότητα τῶν τειχῶν αὐτῆς ἀνάγει τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν παλαιὰν τοῦ Χριστιανικοῦ θρύλλου ἐποχὴν, καθ' ἣν ἢ πίστις τῶν ἀνθρώπων ἐθεμελίωσεν ἐκκλησίας καὶ διέδιδε τὸν Χριστιανισμόν εἰς τὰ πέρατα τῆς τότε γνωστῆς οἰκουμένης.

Οἱ χρόνοι διέρρευσαν μακροὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ἐχάθη ἀπολεσθέντος παντὸς γραπτοῦ μνημείου ἀρχαιοτέρου τοῦ Χρυσοβούλλου λόγου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ. Ἄλλ' ἐὰν αἱ περιπέτειαι τῆς ἱερᾶς Μονῆς ἐξηφάνισαν τὰ γραπτὰ περὶ αὐτῆς μνημεῖα, ἀπομένει ὅμως καὶ θὰ ἀπομείνη ἔτι αἰωνόβιον τὸ εὐγλωττότερον πάντων τῶν λοιπῶν ἀφηγούμενον τὴν ἱστορίαν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς μνημεῖον, ἢ ἀποτόμως κεκοιμημένη ὡς διὰ μαχαίρας πετρῶδης πλευρὰ τῶν Ἀροαίων ὀρέων ἐφ' ἣς τὸ Ἱερόν Σηλαίου καὶ ἢ ἐν αὐτῷ Μονῇ. Ἀφηγεῖται αὕτη εὐγλωττότερον παντὸς ἄλλου μνημείου γραπτοῦ ἢ ἀγράφου, ἱστορικοῦ ἢ θρυλλικοῦ ὅτι οἱ ἐπ' αὐτῆς ἐνασκούμενοι καλόγηροι προήσπισαν χάρις εἰς τὴν ἀπόστολον καὶ ἀπόρθητον τῆς Μονῆς τοποθεσίαν διὰ μέσον τῶν αἰῶνων καὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ Ἐθνους, τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν καὶ διετήρησαν αὐτὴν ὡς ἄλλην ἐθνικὴν παρακαταθήκην, ἐξ ἣς ἀνέλαμψε μετὰ μακρὰν δουλείαν ἢ πολιτικὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἀποκατάστασις. Αἱ πολλαπλαῖ καταιγίδες αἰτίνες κατεσπάραξαν τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν, αἰρέσεις θρησκευτικαὶ καὶ πολιτικαί, στάσεις καὶ πόλεμοι ὁμοεθνῶν πρὸς ὁμοεθνεῖς καὶ ὁμοθρήσκων πρὸς ὁμοθρήσκους, ἐπιδρομαὶ Σλαίων, Φράγγων, Ἑνετῶν, Τούρκων καὶ Αἰγυπτίων, διήλθον ὑπὸ τὴν μετεωριζομένην ἐν τῷ ἀποτόμῳ βράχῳ Ἱεράν Μονὴν καὶ ἐκυλίθησαν ἐξαφανισθεῖσαι εἰς τὸ βάθος τῶν ἀπελθόντων αἰῶνων ὡς κυλίονται μέχρι τοῦ νῦν καταπίπτοντα καὶ παρερχόμενα ἀενάως τὰ ὕδατα τοῦ παραρρέοντος Βουραϊκοῦ ποταμοῦ.

Μιχαὴλ Γούδας

Σημ. Εἰς τὴν σελίδα 271, στίχος 18, ἀνάγνωθι: «Ὁ θρησκευτικὸς θρύλλος δὲν ἔχει», ἀντὶ «Ὁ θρησκευτικὸς θρύλλος ἔχει».

ΣΤΟ ΧΟΡΟ*

Χωρίς καμμιὰ ἐνόηλησι, χωρίς κόπο ἀνέθηκε τὰ λεία μαρμαρένια σκαλιά μὲ τὴν ἐξωτερικὴν ὁμορφιά της καὶ τὸ ἀρμονικὸν της παράστημα. Εἶχε καταλάβῃ τὴ θέσιν της στὰ σαλόνια τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἰσχυρῶν χωρίς νὰ πληρώσῃ τὴν εἰσοδὸν της μὲ τὴν τιμὴν της καὶ τὴν καλὴν φήμην της. Καὶ ὅμως κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ πῆ ἀπὸ τοῦ ἤρχετο ἐπιθυροῦσαν μονάχα, ὅτι εἶχε ξεφύγῃ ἀπὸ τὸν συρφετόν.

Ἐπέρασε τὴν πεινασμένη παιδικὴν τῆς ἡλικίαν σ' ἓνα προάστειον τοῦ Παρισιῶν μεταξὺ φτώχειας καὶ ἀκολασίας, μιὰ ζωὴν, ποῦ ἔχουν γι' αὐτὴν, κάποιαν ἰδέαν μονάχα ἐκεῖνοι ποῦ τὴν γνωρίζουν ἀπὸ πείρα. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, ποῦ μαθαίνομε τὴν ζωὴν ἀπὸ βιβλία καὶ ἀφηγήσεις, χρειάζομεθα νὰ μᾶς βοηθήσῃ ἡ φαντασία μας γιὰ νὰ λάβωμε μιὰ ἰδέαν τῆς κληρονομικῆς ἀθλιότητος σὲ μιὰ μεγάλη πόλιν — καὶ ὅμως ἡ τρομερότερος εἰκόνας, ποῦ ἀναπαριστᾷ ἡ φαντασία μας, εἶνε ἄχρωμες μπροστὰ στὴν πραγματικότητα.

Κυρίως ἦταν μοναχὰ ζήτημα χρόνου τὸ πότε τὴν εἶχε ἀρπάξῃ ἡ ἀκολασία γύρω της — σὰν ἓνας ὀδοντωτὸς τροχὸς μηχανῆς, ποῦ πιάνει τὸν ἄνθρωπον σὰν πλησιάζει. Καὶ μποροῦσε, ἀφοῦ θὰ τὴν ἐστριφογύριζε σὲ μιὰ σύντομην ζωὴν ἀτιμίας καὶ ταπεινώσεως, νὰ τὴν πετάξῃ μὲ τὴν ἀμείλικτη ἀκρίβειαν τῆς μηχανῆς σὲ μιὰ γωνίαν, ὅπου θὰ ἐτελειώοντο ἄχρηστη καὶ παραμορφωμένη αὐτὴ ἡ γελοιογραφία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Ἄλλὰ τότε, ὅπως συμβαίνει κάποτε, τὴν «ἀνεκάλυψε» ἓνας πλούσιος καὶ μὲ μεγάλη θέσιν, τὴν ὥρα ποῦ ἔτρεχε δεκατεσσάρων χρονῶν παιδί· σ' ἓνα ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους παρισινοὺς δρόμους. Ἐπῆγαινε σ' ἓνα σκοτεινὸν δωμάτιον αἰλῆς στὴ rue des quatre vents, ὅπου εἰργάζετο σὲ μιὰ γυναῖκα, ποῦ εἶχε εἰδικότητα στὰ λουλούδια τοῦ χοροῦ.

Καὶ δὲν ἦταν μονάχα ἡ ἐξαιρετικὴ ὁμορφιά της, ποῦ εἶχε γοητεῦσιν τὸν πλούσιον, ἀλλὰ ἡ κινήσεις, ἡ ὑπαρξίς της, ἡ ἔκφρασις σ' αὐτὰ τὰ μισοσχηματισμένα χαρακτηριστικὰ — ὅλα τοῦ ἐφάνηκαν πῶς ἔδειχναν, ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ πάλῃ μεταξὺ ἐνὸς πρωτογενοῦς καλοῦ χαρακτήρος καὶ μᾶς ἀναιδείας, ποῦ ἐβλάσταινε. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε τῆς ἀνυπολόγιστες ἰδιοτροπίες τοῦ περιττοῦ πλούτου, ἀπεφάσισε νὰ σώσῃ τὸ φτωχὸ παιδί.

Δὲν ἐχρειάσθη μεγάλη δυσκολία νὰ τὴν κατακτήσῃ, γιὰτὶ δὲν ἀνῆκε σὲ κανένα. Τῆς ἔδωσε ἓνα ὄνομα καὶ τὴν ἔβαλε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ καλλιτέρα μοναστήρια· καὶ ὁ εὐεργέτης της εἶχε τὴν χαρὰ νὰ δῆ νὰ μαρμαροῦν καὶ νὰ ἐξαφανισθοῦν τὰ κακὰ σπέρματα. Ἀπέκτησε ἓνα ὑποχρεωτικὸν, κάπως νωθρὸν χαρακτήρα, μιὰ ἥρεμην, ἀμεμπτην συμπεριφορὰ καὶ μιὰ σπανία καλλονή. Ὅταν ἐμεγάλωσε, τὴν ἐπῆρε γυναῖκα. Ἡ συζυγικὴ ζωὴ τους ἦταν ἀγαθὴ καὶ εἰρηνικὴ. Χωρὶς νὰ συλλογίζεσθαι τὴν μεγάλην διαφορὰ τῆς ἡλικίας εἶχε ἀπεριόριστον ἐμπιστοσύνην σ' αὐτὴ καὶ τὴν ἀξίει.

Στὴ Γαλλίαν οἱ σύζυγοι δὲν ζοῦν τόσο στενὰ συνδεμένοι ὅπως σὲ μᾶς. Αἱ ἀξιώσεις, λοιπόν, μεταξὺ των δὲν εἶνε τόσο μεγάλες κ' αἱ ἀπογοητεύσεις των εἶναι μικρότεραι. Ὁ χαρακτήρας της δὲν ἀπέκρουε τὴν εὐγνωμοσύνην. Τὰ πλούτη δὲν τὴν ἔκαναν νὰ πληττῇ ὅτ' ἐναντίας — συχνὰ ἔνοιωθε παιδικὴν χαρὰν γι' αὐτὰ. Ἀλλὰ δὲν τὸ ἐμάντευε κανεὶς, γιὰτὶ ἦταν πάντα θετικὴ καὶ ἀξιοπρεπής. Ὑποπιτεύοντο μονάχα, ὅτι ἡ καταγωγή της δὲν ἦταν παραπολύ ἀληθινὴ· ἀλλὰ ἐπειδὴ κανεὶς δὲν ἀπαντοῦσε, ἔπαυαν καὶ νὰ ρωτοῦν· στὸ Παρίσι· ἔχουν τόσα ἄλλα πράγματα νὰ σκέπτονται.

Εἶχε λησμονήσει τὸ παρελθόν της. Τὸ εἶχε τόσο λησμονήσει ὅπως λησμονοῦμε ἐμεῖς τὰ ρόδα, τῆς μεταξωτῆς κορδέλλης καὶ τὰ κίτρινα γραμμάτια τῆς νεότητος μας, — δὲν τὰ σκεπτόμεθα ποτέ. Εἶνε κλεισμένα σ' ἓνα συρτάρι, ποῦ δὲ τὸ ἀνοίγομε ποτέ. Καὶ ὅμως — ἀντύχῃ καμμιὰ φορὰ νὰ ρίξωμε μιὰ ματιὰν στὸ μυστικὸν συρτάρι, παρατηροῦμε τότε ἀμέσως μήπως λείπῃ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ρόδα ἢ ἡ μικρότερη κορδέλλα. Γιὰτὶ τὰ θυμούμεθα ὅλα τόσο καλά· — αἱ ἀναμνήσεις εἶνε ἐκεῖ, τόσο δροσερῆς — τόσο γλυκεῆς — καὶ τόσο πικρῆς.

Καὶ ἔτσι ἐλησμόνησε τὸ παρελθόν της, τὸ ἔκλεισε καὶ ἐπέταξε τὸ κλειδί. — Ἀλλὰ τὴν νύκταν ἀνειρεύετο κάποτε τρομακτικὰ πράγματα. Ξανάνοιωθε πῶς τὴν ἔδερεν μὲ τὴν βέργαν στοὺς ὤμους ἢ γρη῏α στρίγγλα, ποῦ ἐκάθητο ἄλλοτε στὸ σπίτι της, καὶ πῶς τὴν ἔβγαζε ἔξω στὸν ψυχρὸ πρῶινὸ ἀνεμὸν γιὰ νὰ πάῃ στὴν γυναῖκα μὲ τὰ λουλούδια τοῦ χοροῦ. Ἀνατηδῶσε τότε στὸ κρεβάτι καὶ κυττοῦσε μὲ θανάσιμον φόβον μέσα στὸ σκοτάδι. Ἀλλὰ γλήγωρα πάλιν ἔνοιωθε τὴν μεταξωτὴν κουβέρ-

(*) Ἀπὸ τὰ παρισινὰ διηγήματα τοῦ Νορβηγικοῦ συγγραφέως Ἀλεξάντερ Ἀ Κεϊλλαντ.

τὰ καὶ τὰ μαλακὰ προσκέφαλα καὶ τὰ δάκτυλά της νὰ γλυστροῦν ἀπάνω στὰ πλούσια στολίδια τοῦ λαμπροῦ κρεββατιοῦ της· καὶ ἐνῶ μικρά, κοιμισμένα ἀγγελούδια παραμέριζαν ἀγάλια αὐτὸ τὸ βαρὺ ὄνειρο, ἐδοκίμαζε μὲ μεγάλη ἡδονὴ τὴν ἰδιαιτέρη ἐκείνη εὐχαρίστησι, ποῦ αἰσθανόμεθα, ὅταν ἀνακαλύπτομε, ὅτι ἓνα ἄσχημο καὶ κακὸ ὄνειρο — ἦταν μονάχα ὄνειρο.

Ἐαπλωμένη στὰ φουσκωτὰ προσκέφαλα τοῦ ἀμαξιοῦ της ἐπῆγε στὸ χορὸ τοῦ ῥώσου πρεσβευτοῦ. Ὅσο ἐπλησίαζε τὸ ἀμάξι· στὴν πρεσβεΐα, τόσο ἐπῆγαινε σιγότερα, ἕως ὅτου ἐπῆρε σειρά μέσα στὰ ἄλλα ἀμάξια καὶ τότε ἐπροχωροῦσαν τὰ ἄλογα βῆμα πρὸς βῆμα. Στὴ μεγάλη πλατεΐα μπροστὰ στὸ μέγαρο, ποῦ ἦταν ζωηρὰ φωτισμένο μὲ γκαζ καὶ πυρσοὺς, εἶχε μαζευνθῆ πλῆθος λαός. Καὶ δὲν ἐστέκοντο ἐκεῖ μονάχα διαβάτες, ἀλλὰ κυρίως ἐργάτες, τεμπέληδες, φτωχὲς γυναῖκες καὶ ἀμφίβολες κυρίες· εἶχαν παραταχθῆ σὲ πυκνὸ συνωστισμό καὶ στῆς δυὸ σειρὲς τῶν ἀμαξῶν· φαιδρὲς παρατηρήσεις καὶ χονδρὰ ἀστεΐα στὴν ἄγρια διάλεκτο τοῦ Παρισιοῦ ἐπεφταν σὰν χαλάζι· στοὺς διακεκομμένους ἀνθρώπους. Ἄκουγε λόγια, ποῦ ἀπὸ πολλὰ χρόνια δὲν εἶχε ἀκούσῃ καὶ ἐκοκκίνιζε στὴν ἰδέα, ὅτι αὐτὴ ἴσως ἦταν ἡ μόνη ἀπὸ ὅλη τὴ μακρὰ σειρά τῶν ἀμαξιῶν, ποῦ καταλάβαινε αὐτὲς τῆς πρόστυχες ἐκφράσεις τοῦ ὄχλου τοῦ Παρισιοῦ. Ἄρχιζε νὰ κυττάζῃ τὰ πρόσωπα γύρω της· τῆς ἐφάνη σὰν γὰ τὰ ἐγνώριζε ὅλα. Ἦξερε τί ἐσυλλογίζοντο, τί ἐγίνετο μέσα σ' αὐτὰ τὰ κεφάλια καὶ σιγὰ—σιγὰ τὴν ἐπλημμύρισε πλῆθος ἀπὸ ἀναμνήσεις. Προσπάθησε ὅσο μπορούσε νὰ τῆς ἀποφύγῃ, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ βράδυ δὲν ἀνεγνώριζε σχεδὸν τὸν ἑαυτὸ της.

Δὲν εἶχε χάσῃ, λοιπόν, τὸ κλειδί τοῦ κρυμμένου κουτιοῦ· ἄθελα τὸ ἔβγαλε καὶ ἡ ἀναμνήσεις τὴν ἐκυρίευσαν.

Ἐδυμῆθη πόσο συχνὰ ἡ ἴδια — μισὸ παιδί — εἶχε καταφάγῃ μὲ λαίμαργα μάτια τῆς κυρίες, ποῦ ἐπῆγαιναν στολισμένες μὲ τὸ ἀμάξι· στὸ χορὸ καὶ στὸ ἔατρο· πόσες φορὲς εἶχε κλάψῃ μὲ πικρὸ φθόνο γιὰ τὰ λουλούδια, ποῦ τὰ ἔδενε μὲ κόπο γιὰ νὰ στολισθοῦν ἄλλες μὲ αὐτὰ. Ἐδῶ ἔβλεπε τὰ ἴδια λαίμαργα μάτια, τὸν ἴδιο ἀχόρταγο φθόνο, γεμᾶτο μῖσος. — Καὶ οἱ σκυθρωποὶ, σοβαροὶ ἄνδρες, ποῦ ἐκύτταζαν τὰ πολύτιμα ἀμάξια μὲ μισοπεριφρονητικὰ, μισοαπειλητικὰ βλέμματα — τὴν ἐγνώριζαν ὅλοι. Μήπως ἡ ἴδια ὅταν ἦταν κοριτσάκι δὲν ἐστέκετο σὲ μιὰ γωνία γιὰ ν' ἀκούσῃ μὲ ὀρθάνοιχτα μάτια τῆς συνομιλίας τους γιὰ τὴν ἀδικίαν τῆς ζωῆς, γιὰ τὴν τυραννίαν τῶν πλουσίων, γιὰ τὰ δικαιώματα τῶν ἐργατῶν, ποῦ γιὰ νὰ πάρουν δὲν εἶχαν παρὰ ν' ἀπλώσουν τὸ χέρι τους; Ἦξερε, ὅτι ὅλα τὰ μισοῦσαν — ἀπὸ τὰ καλοδρεμμένα ἄλογα καὶ τὸν ἐπίσημο ἀμαξῶ ἕως τὰ ἀπαστράπτοντα ἀμάξια· ἀλλὰ πῶς πολὺ βέβαιον, ποῦ ἐκάθητο μέσα — τῆς ἀπληστες ἐ-

κεῖνες βδέλλες καὶ ἐκεῖνες τῆς γυναῖκες, ποῦ τὰ φορέματά της καὶ τὰ στολίδια τους ἐστοίχιζαν περισσότερο ἀπ' ὅσο μπορεῖ νὰ δώσῃ ἡ ἐργασία ὀλόκληρης ζωῆς ἑνὸς ἀπὸ αὐτοὺς.

Καὶ ἐνῶ ἐκύτταζε τὴ σειρά τῶν ἀμαξιῶν, ποῦ περνοῦσε σιγὰ μέσα ἀπὸ τὸ πλῆθος, ἐπρόβαλε μιὰ ἄλλη ἀνάμνησις, μιὰ μισολησμονημένη εἰκόνα ἀπὸ τὴ μαθητικὴ ζωὴ τοῦ μοναστηριοῦ. Ἐσκέφθη ξαφνικὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Φαραῶ, ποῦ θέλησε νὰ καταδιώξῃ τοὺς Ἑβραίους στὴν Ἐρυθρὰ Θάλασσα μὲ τὰ πολεμικὰ του ἄρματα. Καὶ ἔβλεπε τὰ κύματα, ποῦ πάντα τὰ εἶχε φαντασθῆ κόκκινα σὰν αἷμα, νὰ στέκωνται σὰν τοῖχος πρὸς τὰ δύο μέρη τῶν Αἰγυπτίων. Τότε ἀντήχησε ἡ φωνὴ τοῦ Μωϋσῆ· ἄπλωσε τὰ ραβδί του στὰ νερὰ καὶ τὰ κύματα τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης κατέπιαν τὸν Φαραῶ καὶ ὅλα τὰ ἄρματά του. Ἐγνώριζε, ὅτι ὁ τοῖχος ποῦ ἐστέκετο ἐδῶ μπροστὰ της καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, εἶνε ἀγριώτερος καὶ ἀρπακτικώτερος ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης· ἐγνώριζε, ὅτι μονάχα μιὰ φωνὴ ἐχρειάζετο, ἑνὸς Μωϋσῆ, γιὰ νὰ κινήσῃ ὅλη αὐτὴ τὴν ἀνθρώπινη θάλασσα, ὥστε νὰ ὀρμήσῃ ἀφανιστικὴ καὶ νὰ καταπῆ μὲ τὰ κόκκινα κύματά της τὴ λάμπη τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς δυνάμεως.

Ἡ καρδιά της ἐχτυποῦσε δυνατὰ καὶ ἐστριμώχθη μὲ τρεμοῦλα σὲ μιὰ γωνίαν τοῦ ἀμαξιοῦ. Ὅχι ὁμως ἀπὸ φόβο, ἀλλὰ γιὰ τὸ δὲν ἐπρεπε νὰ τὴν δοῦν ἐκεῖνο· οἱ ἔξω· γιὰ τὸς ἐντρέπετο. Γιὰ πρώτη φορὰ τῆς ἐφάνηκε ἡ δικὴ της εὐτυχία σὰν μιὰ ἀδικία, σὰν κάτι, ποῦ ἐπρεπε νὰ ντραπῆ γι' αὐτό.

Ἦταν, λοιπόν, ἡ θέσι της στὸ λαμπρὸ, τὸ κομψὸ ἀμάξι; Καὶ δὲν ἀνῆκε κυρίως σ' ἐκεῖνο τὸ κυματίζον πλῆθος, μέσα στὰ παιδιὰ τοῦ ὄχλου; Μισολησμονημένες ἰδέες καὶ αἰσθήματα τὴν ἔκαμαν νὰ σηκώσῃ τὸ κεφάλι της σὰν ἀρπακτικὸ ζῶο, ποῦ ἔμεινε καιρὸ δεμένο. Ἐνοικοσε τὸν ἑαυτὸ της ξένο καὶ χωρὶς πατρίδα στὴ λαμπρὴ ζωὴ της καὶ μ' ἓνα εἶδος σατανικοῦ καύμου ἐσυλλογίσθη τὸ τρομερὸ μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶχε ξεκινήσῃ. Ἐπίασε τὴν πολύτιμη δαντελλένια ἐσάρπα της· μιὰ ἄγρια ὀρμὴ τῆς ἤθελε νὰ καταστρέψῃ κάτι — ἐκεῖνη τὴ στιγμή ἐσταμάτησε τὸ ἀμάξι· στὴ μεγάλη πόρτα τοῦ μεγάρου.

Ὁ ὑπηρετὴς ἀνοίξε τὴν πόρτα τοῦ ἀμαξιοῦ καὶ κατέβη ἀργὰ μὲ τὸ χαμόγελό της γεμᾶτο καλοσύνη, μὲ τὴν ἡρεμίαν, ἀριστοκρατικὴν τῆς ἐπρέπειαν. Μιὰ νεανικὴ μορφή κάποιου ἀκολούθου τῆς πρεσβεΐας, τὴν ὑπεδέχθη καὶ ἦταν εὐτυχής, ὅταν ἐστηρίχθη στὸ βραχιόνά του, καταγοητευμένος μάλιστα, ὅταν ἐνόμισε πῶς εἶδε ἀσυνήθιστη λάμπη στὸ βλέμμα της καὶ ἀνέβη στοὺς ἐβδόμους οὐρανοὺς, ὅταν ἐνοικοσε νὰ τρέμῃ τὸ χέρι της. Γεμάτος ἀπὸ περηφάνειαν καὶ ἐλπίδα ἀνέβηκε μαζί της τὰ λεῖα μαρμαρένια σκαλιά. — — —

«Αλλά, πητέ μου, ώραία κυρία, ποιά καλόκαρδη νεράιδα σας έδωσε στην κούνια σας τὸ θαυμάσιο δῶρο, ὥστε νὰ ἔχη κάτι τὸ ιδιαίτερο ὅ,τι κάνετε καὶ ὅ,τι εἶνε δικό σας; Καὶ μονάχα ἓνα λουλούδι ἂν βάλετε στὰ μαλλιά σας, αὐτὸ ἔχει ιδιαίτερο θέλγητρο, σὰν νὰ τὸ ἐρράντισε ἡ πρωϊνὴ δροσιὰ. Καὶ ὅταν χορεύετε τὸ ἔδαφος φαίνεται, σὰν νὰ ὑποχωρῇ καὶ νὰ ὑποκύπτῃ στὰ βήματά σας».

Ὁ κόμης ἔξαφνίσθη πολὺ γι' αὐτὸ τὸ μακρὸν καὶ μαλακὸ κομπλιμέντο· γιατί δὲν τοῦ ἦταν διόλου εὐκολο νὰ ἐκφράζεται τόσο καλά. Καὶ περιέμενε νὰ τὸ ἐπιδοκιμάσῃ ἡ ώραία κυρία. Ἐκείνη ἔσκυψε στὰ κάγκελα τοῦ μπαλκονιοῦ, ὅπου εἶχαν βγῆ νὰ δροσιοδοῦν μετὰ τὸ χορὸ καὶ ἐκύτταξε κάτω τὸ πλῆθος καὶ τ' ἀμάξια, ποῦ ἤρχοντο ἀκόμα. Ἐφαίνεται, ὅτι δὲν εἶχε προσέξῃ διόλου τὴ φιλοφροσύνη τοῦ κόμητος· ἐκείνος ἀντιθέτως τὴν ἄκουσε νὰ ψιθυρίζῃ τὴν ἀκατάληπτη λέξι: «Φαραῶ». Καὶ τὴν ὥρα, ποῦ ἀκριβῶς ἠθέλησε νὰ παραπονεθῆ γιὰ τὴν ἀδιαφορία της, ἐκείνη ἐγύρισε γιὰ νὰ μπῆ στὸ σαλόνι. Ἐξαφνα ἐστάθη μπροστὰ του καὶ τὸν ἐκύτταξε μὲ μεγάλα, παράξενα μάτια, ποῦ ἐφάνηκαν στὸν κόμητα ἐντελῶς ξένα.

«Δὲν τὸ πιστεύω, ὅτι στὴ κούνια μου ἦταν μιὰ καλόκαρδη νεράιδα—δὲν πιστεύω, ὅτι εἶχα ποτὲ διόλου μιὰ κούνια—κύριε κόμη. Ἄλλὰ ἡ διορατικότης σας ἔκαμε μεγάλη ἀνακάλυψι γι' αὐτὰ ποῦ εἶπατε γιὰ τὰ λουλούδια μου καὶ τὸ χορὸ μου. Θὰ σὰς ἐμπιστευθῶ τὸ μυστικὸ τῆς πρωϊνῆς δροσιᾶς, ποῦ ραντίζει τὰ λουλούδια. Εἶνε τὰ δάκρυα, κύριε κόμη, ποῦ ἔκλαιψαν ἀπὸ φθόνο καὶ ντροπῆ, ἀπὸ ἀπογοήτευσι καὶ λύσσα. Καὶ ἂν σὰς φαίνεται, ὅτι τὸ ἔδαφος ὑποχωρεῖ τὴν ὥρα ποῦ χορεύομε, αὐτὸ γίνεται γιατί τρέμει ἀπὸ τὸ φθόνο ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων». Μίλησε μὲ τὴ συνηθισμένη ἠρεμία της, ἐχαιρέτισε εἰγενικὰ καὶ ἔξηφανίσθη στὸ σαλόνι.

Ὁ κόμης ἀπέμεινε πάλι ἐκεῖ ἐντελῶς ξαφνισμένος. Ἐρριξε ἓνα βλέμμα στὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ—ἓνα ὄραμα, ποῦ τὸ εἶχε δῆ πολλές φορές· εἶχε κάμῃ πολλὰ ἄσχημα καὶ λίγα καλά λογοπαίγνια γι' αὐτὸ τὸ «πολυκέφαλο τέρας». Ἄλλὰ μόλις ἀπόψε ἐσυλλογίσθη ὅτι αὐτὸ τὸ τέρας εἶνε κυρίως τὸ ὀλεθριώτερο περιβάλλον, ποῦ μπορεῖ νὰ στοχασθῆ κανεὶς, γιὰ ἓνα μέγαρο.

Παράξενες καὶ ὄκληρὲς ἰδέες περνοῦσαν ἀπὸ τὸ νοῦ τοῦ κόμητος. Εἶχε χάσῃ ὅλως διόλου τὴν ἰσορροπία του καὶ κατὰ τὴν διάρκειά μιᾶς ὀλόκληρης πόλκας δὲν μπόρεσε νὰ ξαναβρῆ τὴ διάθεσί του.

(Μετάφρασις Δ. Χατζοπούλου)

Ἄλεξάντερ Δ. Κεϊλιαντ

Ἡ Ἑλληνικὴ Μουσικὴ

Τί ἐννοῶ μὲ τὸν ὄρον Ἑλληνικὴ μουσικὴ ; Ἑλληνικὴ μουσικὴ εἶνε ἄρα γε, ἐκείνη, τὴν ὁποίαν διάφοροι συνθέται δημιουργοῦσι διὰ τῆς φαντασίας των, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαγμάτων, ἅτινα ἀρύνονται ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ὠδείων ; Τὸ θέμα τοῦτο ἀνέπτυξα διὰ μακρῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς δύο διαλέξεις μου, γενομένας ἐν τῷ ὠδείῳ Ἀθηνῶν καὶ εἰς συνεντεύξεις δοθεῖσας εἰς διαφόρους ἐφημερίδας, αἰτινες ἠρώτησαν τὰς γνώμας μου συνεπεία τοῦ θορύβου τὸν ὅποιον εἶχον προκαλέσει αἱ γνώμαί μου ἐκεῖναι. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης δύναμαι νὰ εἶπω, ὅτι ἐν τῷ ζητηματι τοῦτω ἀποδέχομαι τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἐπαναστάτου, ὃν εὐγενεῖς μου φίλοι μοὶ ἀπέδωκαν ἐπὶ τῇ εἰκαιρίᾳ ἐκείνῃ. Παρὰ τὴν ἐναντιαν πράγματι κοινὴν ἀντίληψιν ἐγὼ φρονῶ, ὅτι τὰ τοιαῦτα ἔργα τῶν εἰρημένων συνθετῶν δὲν ἀποτελοῦσιν Ἑλληνικὴν μουσικὴν. Ἀποτελοῦσιν ἀπλῶς συνθέσεις Εὐρωπαϊκὰς μὲ τινα ἑλληνικὴν ἀπόχρωσιν εἰς τινὰς αὐτῶν γραμμὰς. Ἠκολούθησαν δηλονότι οἱ εἰρημένοι συνθέται ἐν τῷ ἔργῳ τοῦτω γνωστοτάτου Εὐρωπαίου πάσης ἐθνικότητος μουσουργοῦ, οἵτινες, βλέποντες ἔξαντλούμενα τὰ θέματά των, προσέφυγον εἰς ἄγνωστα πρὸς τὸ εὐρωπαϊκὸν κοινὸν θέματα διαφόρων λαῶν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὁ ἀθάνατος Βέρδη ἔπραξε κατὰ τὴν σύνθεσιν τῆς «Αἰδᾶ» ἡ ὁποία εἶνε μιὰ καθαρῶς εὐρωπαϊκὴ σύνθεσις μὲ ἀμυδρὰς ἐμπνεύσεις στοιχείων τῆς Ἀραβικῆς μουσικῆς. Τὸ αὐτὸ ἔπραξεν ὁ Ρώσος συνθέτης Κλαζούνοφ, τὸν ὅποιον ἀναφέρω ἰδιαιτέρως, διότι ἐπεξεργάσθη Ἑλληνικά θέματα καὶ δυστυχῶς παρηλλαγμένα καθόσον ἠρῶσθη ταῦτα ἐκ τῆς ἤμιστα πιστῆς συλλογῆς τοῦ Ducoudray. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραξαν καὶ οἱ ἄλλοι. Ἄλλ' ἅπαντες οὗτοι δὲν δύνανται νὰ ἰσχυροσθῶσιν, οὔτε καὶ ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἔγραψαν μουσικὴν Ἀραβικὴν, Ἑλληνικὴν, ἢ οἵανδήποτε ἄλλην, οὔτε δὲ ἡ μουσικὴ τὴν ὁποίαν συνέθεσαν εἶνε προωρισμένη διὰ τοὺς λαοὺς ἐκ τῶν ὁποίων ἐνεπνεύσθησαν, διὰ τοὺς Ἀραβας λ. γ. τοὺς Ἕλληνας κλπ.

Ἐπὶ τὰ ἴχνη ἀκριβῶς αὐτῶν ἐργασθέντες οἱ Ἕλληνες συνθέται μας, ἐπομένως δὲ παρασκευάσαντες εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν ἐπὶ τῇ βάσει γραμμῶν ἐκ θεμάτων τινῶν τῆς ἑλληνικῆς δημόδου μουσικῆς, ἔχουσι παραδόξως τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἐδημιούργησαν συνθέσεις καθαρῶς ἑλληνικάς, προωρισμένας μάλιστα διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν. Κατὰ τοιαύτης ἀντιλήψεως ἐπανεστάτησα ἀκριβῶς πέρυσιν καὶ διεκήρυξα, ὅτι οὔτε αἱ συνθέσεις αὐτῶν εἶναι Ἑλληνικάι, οὔτε εἶναι προωρισμένα διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὅστις μάλιστα, οὐδὲν ἐκ τῶν συνθέσεων αὐτῶν ἐννοῶν, ἀποκομίζει ἐξ αὐτῶν μίαν, θορυβώδη συγκεχυμένην ἀντίληψιν μουσικῆς ὅλως ξένης πρὸς τὸ ἀκουστικὸν αὐτοῦ τύμπανον. Ἐγένετο δὲ τοῦτο, διότι οἱ εἰρημένοι συνθέται ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῶν ἠκολούθησαν, ὡς εἶπον, τὰ διδάγματα τῶν ἐν τοῖς ᾠδαίοις τῆς Εὐρώπης διδασκάλων τῶν, οὐδὲν ἄλλο ἢ ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὴν καθαρῶς ἑλληνικὴν μουσικὴν τεχνουργίαν, οὔτε δὲ τὰς μουσικὰς καὶ χορευτικὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἠδύνατο πλείστα πράγματα νὰ διδαχθῶσι. Οὔτε τὴν ἀφέλειαν καὶ τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς συναπταί τις εἰς τὰ ἔργα τῶν, ἀλλ' οὔτε τὸν ρυθμὸν τὸν ἑλληνικόν. Ἀποτελοῦσι ταῦτα ἐν συμπύλῃμα ἑλληνικῶν μουσικῶν γραμμῶν καὶ ἑλληνικῶν ρυθμῶν μετὰ εὐρωπαϊκῶν τοιούτων. Τοῦτο κατ' αὐτοὺς εἶναι ἑλληνικὴ μουσική!

Τὸ ἀπάγασμα τῶν τοιούτων θεωριῶν τῶν εἰρημένων Ἑλλήνων συνθετῶν καὶ τὸ κορύφωμα τῆς προσπαθείας αὐτῶν, ὅπως ἀρυσθῶσι μὲν ἑλληνικά θέματα φύγωσι δ' ὅμως ὅσον τὸ δυνατὸν μακρότερον ἀπὸ τῆς καθαρῆς ἑλληνικῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἀναπτύξεως τῶν θεμάτων τούτων, ἀπτότερον ἄλλαις λέξεσι μαρτύριον τῆς ἀποτυχίας τῶν τοιούτου εἶδους μουσικῶν ἀντιλήψεων ἀποτελεῖ κατ' ἐμὴν κρίσιν ὁ «Πρωτομάστορας» τοῦ συνθέτου κ. Καλομοίρη. Φαίνεται ὅτι ἡ τύχη ἔφερεν οὕτως, ὥστε ὁ συνάδελφος καὶ ὁ φίλος μου κ. Καλομοίρης, ὅστις πέρυσιν ἠθέλησεν νὰ ἀντικρούσῃ τὰς ἐμὰς ιδέας διὰ διαλέξωός του, ἦν ἔκαμε κατόπιν τῶν ἐμῶν διαλέξεων ἐν τῷ ᾠδαίῳ Ἀθηνῶν, νὰ πέσῃ αὐτὸς ἐνδόξως διὰ τοῦ «Πρωτομάστορα» τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον θῆμα τῶν θεωριῶν του. Διότι δὲν εἶναι μόνον ἡ ἐμὴ ἀντίληψις, ἀλλ' εἶναι ἡ ἀντίληψις τῶν μᾶλλον ἀμερολήπτων ἐκ τῶν ἀκουσάντων τῶν «Πρωτομάστορα», ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι τι ὅλως ξένον πρὸς τὸν Ἕλληνα καὶ τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ ὅτι ἂν ὑπάρχῃ καλὸν — ὅπως καὶ ὑπάρχει — εἰς τὸν «Πρωτομάστορα» εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν μουσικὴν. Διὰ τοὺς προθυμοποιηθέντας δὲ νὰ ἀκούσωσι τὸν «Πρωτομάστορα» ὡς ἔργον ἑλληνικὸν ὡς μὴ

ἢ ἡ σάνις σωτηρίας ὑπῆρξεν ὅτι ἤκουσαν κάπου - κάπου ὀλίγον θέμα τοῦ γνωστοῦ δημόδου ἄσματος «τὸ γιοφύρι τῆς Ἄρτας», τοῦ κρητικοῦ Πεντοζάλη καὶ τινῶν ἄλλων, ἅτινα παρεβάλλονται αὐτοῖσι ὡς ἐδόθησαν ὑπὸ τῶν συλλογῶν εἰς τὸν Ἕλληνα συνθέτην. Ἄλλα δὲν εἶναι μόνη ἡ κοινὴ ἀντίληψις, ἣτις κατεδίκασε τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ κ. Καλομοίρη. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος συνθέτης του κατενόησεν ἐπὶ τέλους τὸ μάταιον τῆς προσπαθείας του. Καὶ οὕτως, εὐθύς μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐνόησας, ὅτι τὰ ἑλληνικά ᾠδα δὲν θὰ μείνωσιν εὐχαρισθημένα ἐκ τῆς μουσικῆς του, κατέφυγεν εἰς τὸ ἐγχείρημα ὅτι ἡ μουσική του αὕτη εἶναι μουσική τοῦ μέλλοντος. Μετὰ τινὰς δὲ παραστάσεις τοῦ ἔργου, λίαν δυσαναλόγους κατ' ἀριθμὸν καὶ καρπὸς πρὸς τὸν κολοσσόν τῆς καταβληθείσης προσπαθείας, παρεδόθη τὸ ἔργον εἰς τὴν λήθην. Ἀμφιβάλλω δὲ πολὺ ἂν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς θὰ καταστῇ τόσον ἐπιλήσιμον ἑαυτοῦ, ὥστε νὰ ἐκθάψῃ αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ἀκούσῃ μετὰ τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα ἔτη.

Τοιαύτη, λοιπὸν εἶναι ἡ ἀποτυχία, εἰς ἣν προώρισται νὰ καταδικάζωνται οἱ ἀξιοῦντες, ὅτι δημιουργοῦσιν ἑλληνικὴν μουσικὴν! Μέχρι τῆς δημιουργίας καθαρῶς ἑλληνικῶν μουσικῶν συνθέσεων οὐχὶ δὲ ἑλληνικῆς μουσικῆς πρέπει νὰ μεσολαβήσῃ μακρὰ χρονικὴ περίοδος ἐπισταμένης καὶ προσεκτικῆς μελέτης τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἐκκλησιαστικῆς τε καὶ κοσμικῆς. Διὰ τῆς μελέτης ταύτης θὰ καταδειχθῇ, ὅτι οὔτε τὰ στοιχεῖα, ἐφ' ὧν στηριζόμενοι ἐργάζονται οἱ Ἕλληνες συνθέται, εἶναι ἀρκετά, οὔτε δὲ ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἀρμονία καὶ ἀνάπτυξις εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀποδώσῃ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἀλλ' οὔτε καὶ μόναι αἱ στοιχειώδεις γνώσεις τῶν ἀρχαίων μουσικῶν κλιμάκων, τὰς ὁποίας προβάλλουσιν ὡς δεῖγμα πανσοφίας οἱ θέλοντες νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν γνώμην τῶν Ἕλληνες συνθέται μας, ἀποτελοῦσιν ἐπαρκῆ ἐφόδια, ὥστε νὰ καταστῶσιν ἱκανοὶ νὰ διεκπεραιώσωσιν ἐπιτυχῶς τὸ μέγα ἔργον, οὐτινος ἐπελάβοντο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἀδυναμίας αὐτῶν.

Κ. Α. Ψάχος

Καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς
ἐν τῷ ᾠδαίῳ Ἀθηνῶν

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΣΤΗ ΜΠΟΥΚΑΛΑ

(Διήγημα)

Ήταν μιὰ φορὰ ἕνας ψαρῆς, ποῦ ἔβγαλε ἀπὸ τὴ θάλασσα μιὰ μπουκάλια. Καὶ στὴ μπουκάλια ἦταν ἕνα πνεῦμα, ποῦ τὸν ἐδελέασε νὰ τὴν ἀνοίξῃ. Ἔτσι ἀπελευθερώθη ὁ αἰχμάλωτος καὶ ἐκურύευσε τὸν ἀπελευθερωτὴν του. . . . Ναι, αὐτὴ εἶναι μιὰ παλιὰ ἱστορία ἀπὸ τὰς «Χίλιες καὶ μίαν νύκτας» ποῦ τὰς ξέρομε ὅλοι. Ἀλλὰ ἐδῶ θ' ἀκούσαμε μιὰ ἄλλη ἱστορία μπουκάλιας, ποῦ ἐδημοσιεύθη ἐφέτος.

Ἐκάθητο μιὰ φορὰ ἕνας φτωχὸς ἐφημεριδογράφος στὸ ὑπόγειο ἐστιατόριο τῆς δημορχίας τοῦ Λίλλκλαιπινγ (εἶναι μιὰ μικρὴ πόλις) καὶ εἶχε μπροστά του μιὰ μπουκάλια. Ὁ φελὸς εἶχε βγῆ καὶ τὸ πνεῦμα εἶχ' ἐξαφανισθῆ· μάλιστα εἶχε ἀρχίσῃ τώρα νὰ καταβάλλῃ τὸν ἀπελευθερωτὴν του, ὥστε αὐτὸς ἐδοκίμαζε τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Spiritus familiaris του.

Στὸ ἴδιο τραπέζι, ἐκάθητο ἐπίσης ἕνας φτωχὸς σχεδιαστής.

«Πῶς θὰ μπορέσωμε νὰ δειπνήσωμε ;» ἐρώτησε ὁ σχεδιαστής. «Ἔχεις νὰ γράψῃς τίποτε ;»

«Ὁχι !»

«Δὲν μπορεῖς νὰ βρῆς μιὰ ἀμερικανικὴ ἱστορία ληστῶν, ποῦ ἐν ἀνάγκῃ θεωρεῖται γιὰ ἀστεῖο, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ περάσῃ καὶ γιὰ σοβαρά ;»

«Ἀλλὰ γιὰ τέτοιο πράγμα πρέπει νὰ ἔχῃ κανεὶς μιὰ ἰδέα.» ἀπήντησε ὁ δημοσιογράφος. «Δὲν ἔχω καμμιά ἰδέα· μήπως ἔχει σὺ καμμιά ;»

Ὁ σχεδιαστής ἔπιασε μὲ τὰ δάκτυλα τὴ μπουκάλια σὰν νὰ ἤθελε νὰ ἐπικαλεσθῆ ἕνα πνεῦμα, ποῦ ἔχει μιὰ ἰδέα στὸ κεφάλι.

«Πόσο νομίζεις, ὅτι θὰ ἐστοίχιζε μιὰ ρουφηξιά, ἂν δὲν ἦταν ὁ φόρος ;» ἐρώτησε.

«Θὰ ἐστοίχιζε ἕνα λεπτό !» ἀπήντησε ὁ δημοσιογράφος.

«Ἀλλὰ πῶς μπορούμε ν' ἀπαλλαγούμε ἀπὸ τὸ φόρο ;»

«Ἄν πέθαινε ἕνας πολὺ πλούσιος καὶ ἄφινε στὴ κοινότητα δέκα ἑκατομμύρια, τότε θ' ἀρκοῦσαν οἱ τόκοι γιὰ ὅλους τοὺς φόρους. . . .»

Νά, ἦρθε ἡ ἰδέα,» εἶπε ἄξαφνα ὁ δημοσιογράφος. «Πᾶρε μιὰ ἑ-

φημερίδα καὶ διάβασε, ἐνῶ ἐγὼ θὰ γράφω.

Καὶ ἔτσι ἔγινε.

* * *

Τὸ πρῶτ' ἐδημοσιεύετο εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς μικρᾶς πόλεως μιὰ συνομιλία μὲ τὸν μεγάλο συμπατριώτη μας Τζαίμ'ς Ἄντερσον εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

Ἀπὸ μιὰ μικρὴ καλύβα τοῦ Λίλλκλαιπινγ προερχόμενος αὐτὸς ὁ Ἄντερσον εἶχε καταλάβῃ διακεκριμένην θέσιν χάρις εἰς τὴν φυσικὴν ἰδιοφυίαν του καὶ τὴν ἰδίαν του δύναμιν εἰς τὴν μεγάλην πόλιν. Προσωπικότης τοῦ κράτους Οὐίτσκονσιν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δισεκατομμυριούχος καὶ δήμαρχος ἐνίκησε κατὰ τὰς τελευταίας ἐκλογὰς ὡς ὑποψήφιος τῶν δημοκρατῶν καὶ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ προέρου τὸ παρελθὸν ἔτος ἐδόθησαν καὶ μερικοὶ ψῆφοι εἰς τὸν Τζαίμ'ς Ἄντερσον. Ἀλλ' ὅ,τι εἶχε μεγαλῆτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν πατρικὴν πόλιν ἐδημοσιεύθη μὲ μαῦρα στοιχεῖα στὴν στήλην τῶν τηλεγραφημάτων. Ὁ ἀξιότιμος γηραιὸς κύριος ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐορτῆς τῆς ἐξηκονταετηρίδος του ἐδῶρθε στὴν κοινότητα τοῦ Λίλλκλαιπινγ ἕνα κεφάλαιο δέκα ἑκατομμυρίων, τὰ ὁποῖον ποσὸν θὰ ἐληφρώνετο μετὰ τὸν θάνατόν του.

Μεγάλῃ συγκίνησις κατέλαβε τὴν πόλιν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Τζαίμ'ς Ἄντερσον ἐφέρετο σὲ ὅλα τὰ χεῖλη, εὐλογούμενον ἀπὸ ὅλους. Ὁ δημοσιογράφος ἐκάθητο μὲ τὸν σχεδιαστὴν του στὸ ὑπόγειο ἐστιατόριον τῆς δημορχίας καὶ ἔτραγε. Ἄνθρωποι ἔμπαιναν μέσα καὶ τοῦ ἔσφιγγαν τὰ χεῖρια, τὸν ἐπνιγαν μὲ ἐρωτήσεις καὶ σὲ κάθε τραπέζι ἐγίνετο λόγος γιὰ τὸ κληροδότημα, ἐγίνοντο συζητήσεις πῶς θὰ ἔπρεπε νὰ διατεθῆ καλλίτερα τὸ κεφάλαιο. Ὅλη ἡ αἴθουσα μιλοῦσε γιὰ τὸν Τζαίμ'ς Ἄντερσον, ἐκάπνιζαν γιὰ τὸν Τζαίμ'ς Ἄντερσον, ἔπιναν γὰ τὸν Τζαίμ'ς Ἄντερσον, ἐξαφνοῦντο λόγοι γιὰ τὸν Τζαίμ'ς Ἄντερσον. Ὁ δημοσιογράφος, ποῦ εἶχε ἀναγγεῖλῃ τὴν εὐχάριστη εἰδησί, στὸ τέλος ἀνευφημήθη, τὸν ἐσήκωσαν ψηλὰ καὶ τὸν περιέφεραν στὴν αἴθουσα. Ἀργὰ τὴ νύκτα ὁ ἀρχισυντάκτης ἔλαβε τὴν ἐπίσημη ὑπόσχεσιν τοῦ δημοσιογράφου νὰ τοῦ προμηθεύσῃ ὅσο τὸ δυνατόν γληγωρότερα μιὰ εἰκόνα τοῦ Τζαίμ'ς Ἄντερσον.

Ἦστερ' ἀπὸ λίγες μέρες ἡ ἐφημερίς ἐδημοσίευσε πράγματι τὴν εἰκόνα τοῦ Τζαίμ'ς Ἄντερσον (τὴν εἶχε φτιαξῆ ὁ σχεδιαστής) καὶ ἕνα «ἔσωτερικόν» ἀπὸ τὸ ἀγροκλήριόν του, ποῦ εὐρίσκετο στὴ Νεβράσκα, εἰς τὴν 66 μοῖραν γεωγραφικοῦ πλάτους, 2000 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ὁ Τζαίμ'ς Ἄντερσον ἐκάθητο σὲ μιὰ ἀμερικανικὴ πολυθρόνα ἀπὸ

δέρμα βουβάλου στο πλευρό του ίστατο ή λαίδυ "Αντερσον, γυναίκα μεσόκοπη με σκληρά κάπως χαρακτηριστικά και με εκείνη την ρεμβώδη έκφρασι στα βαθειά μάτια, που είνε τόσο ιδιαίζουσα δια βόρεια κράτη. Η μεγαλύτερη κόρη του Τζαίμς "Αντερσον, ή διδάκτωρ της ιατρικής του πανεπιστημίου της Φιλαδελφείας και επίτιμον μέλος του συλλόγου κατά της ζωτομίας, εφαινετο στο άλλο μέρος της εικόνας στα πόδια της εκάθητο ένα φόξτερογιέ, που κατήγετο από τον Λόβολο του πρίγκηπος της Ουαλλίας και από την Σάρρα του προέδρου Μάκ Κίνλεϊ.

Ο Τζαίμς "Αντερσον από μίαν ιδεάν έλαβε σάρκα και όσα, επήρε ζωήν, απέκτησε μέλη οικογενείας. "Ελειπαν μονάχα οι πρόγονοι. Από τη άρχείο της δημορχίας άνεζητήθη ένας γενεαλογικός πίναξ και σε μιá σειρά άρθρων διευκώθη ή ιστορία της οικογενείας "Αντερσον από των άρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της εποχής μας.

Ο δημοσιογράφος έξοϋσε μονάχα για τον Τζαίμς "Αντερσον, εν όνόματι του Τζαίμς "Αντερσον είχε τόσο κατακτηθή από τον Τζαίμς "Αντερσον, ώστε έπίστευε στην ύπαρξι του. Τόν είχε άλλως δημιουργήση ο ίδιος και του έδωσε ζωή και μίαν ιστορίαν ήταν το παιδί του πνεύματός του και αγαποϋσε τον Τζαίμς "Αντερσον, ο όποιος άλλως τε τον συντηροϋσε πλουσιοπάροχα.

Άλλά και ο φίλος του σχεδιαστής δέν έμεινε με άδειανά χέρια. Έσχεδιάζε τον Τζαίμς "Αντερσον πώς εκνηγοϋσε Ισπελάφους στα βουνα του Άλλεγκανέ. Τέλος κατώρθωσε να του παραγγείλουν μιá προτομή του Τζαίμς "Αντερσον, δια να τοποθετηθή στην αίθουσα της δημορχίας.

Ο σχεδιαστής ειλ' εκλέξη τον βορειοαμερικανικό τύπο, μεταξϋ άποστόλου και καταδίκου όλων αι κρίσεις συμφωνοϋσαν μονάχα έτσι θα έμοιαζε ο Τζαίμς "Αντερσον έτσι έπρεπε να έμοιαζε, ακόμα και αν δέν του συνέβαινε αυτό.

Μιά μέρα εκάθηντο οι δυό άστειοι πάλι στο ύπόγειο έστιατόριο της δημορχίας και είχαν μιá μπουκάλα μπροστά τους, από την όποιαν είχαν βγή διάφορα πνεύματα.

«Αν τύχη και μās πέθαινε ;» ειπε ο σχεδιαστής.

«Έχω τη ζωή του στα χέρια μου», απήντησε ο άλλος, «μπορώ να τον πεθάνω, όταν θέλω. Μάθε το, λοιπόν. Η δύναμί μου είνε άπεριόριστη και ξέρεις με μιá κονδυλιά μπορώ να καταστρέψω την κοινότητά μας, γιατί επήρε προκαταβολή από τα εκατομμύρια. Για κώτταξε πόσο άνεπτυχθη ή πόλις, άφ' ότου έφερα στον κόσμο τον Τζαίμς "Αντερσον καινούργια σήτια έγιναν, καινούργιες γέφυρες, απέκτησε άερόφως και ύδραγωγείο, όλα από τον Τζαίμς "Αντερσον, με πίστωση

φυσικά. Είμαστε — ισχυροί δέν — ξέρομε — πόσο είμαστε ισχυροί».

Εκείνη την στιγμή ένεφανίσθη στην αίθουσα ένας άνθρωπος, ο όποιος εκύτταξε προσεκτικά προς το τραπέζι του δημοσιογράφου και άφου τον έξύγισε άρκετά με το βλέμμα, του ειπε άπότομα :

«Μάλιστα, εγώ είμαι».

«Είδατε τον Τζαίμς "Αντερσον ;»

«Όχι, αλλά τον ξέρω όμως».

«Καλά. Και γώ τον ξέρω, ακόμα περισσότερο, άφου έχω συγγένεια μαζί του και θέλω να προβάλω το κληροδότημα».

«Απέθανε, λοιπόν ;»

«Όχι, καθ' όσον γνωρίζω, αλλά μπορεί και να πεθάνη».

«Τότε περιμείνατε να πεθάνη πρώτα».

«Δέν θέλω να περιμείνω, ποτέ μου δέν μπόρεσα να περιμένω μου άρέσουν ή γλήγωρες δουλειές και θ' απευθυνθώ στο Έλεγκτικό Συνέδριο».

Και έφυγε.

Τώρα για πρώτη φορά στη ζωή του τα έχειάσθη ο δημοσιογράφος και επειδή έφοβείτο τον κίνδυνο, που ήταν στη μπουκάλα, την έβούλασε, έσηκώθη και ειπε :

«Με το Έλεγκτικό Συνέδριο δέν πρέπει ν' άστειύεται κανείς εκεί σινηθίζουν να έξελέγχουν τα χαρτιά και τα δικά μας χαρτιά δέν άντέχουν σε έξέλεξι. Τι πρέπει να κάμωμε ;»

Άλλά και ο σχεδιαστής δέν είχε πολύ θάρρος. έσκέφη μιá στιγμή και ύστερα ειπε :

«Άλλά πώς μπορεί ο δικός μας Τζαίμς "Αντερσον να έχη ένα συγγενή, άφου δέν υπάρχει ;»

«Πρέπει να υπάρχη, άλλοιώς δέν μπορούμε και μεις να υπάρξομε».

Και έβγήκαν έξω στη νύχτα είχαν πολύ άσχημη διάθεσι: το πνεύμα είχε ξαπολυθή και δέν μπορούσαν να το επικαλεσθϋν πιά.

Όταν το Έλεγκτικόν Συνέδριον έλαβε την διαμαρτύρησιν, άπεφάσισε να έξακριβώση πρώτα την ύπαρξιν του κληροδοτήματος και του κληροδότη και άπεστάλη έπιστολή προς τον πρεσβευτήν εις Ουά του κληροδότη και άπεστάλη έπιστολή προς τον πρεσβευτήν εις Ουά του κληροδότη. Ο πρεσβευτής απήντησε τηλεγραφικώς: «Αγνοώ Τζαίμς σιγκτών. Ο πρεσβευτής απήντησε τηλεγραφικώς: «Αγνοώ Τζαίμς "Αντερσον». Τότε ένόμισε ο βουλευτής του Αίλλκαμπινγ στη Βοιδή, ο όποιος άνήκε στην αντιπολίτευσι, ότι ένας πρεσβευτής, που δέν ξέρει τί λέγει, πρέπει να επιπληχθή έπερώτησε τον ύπουργόν των Έξωτερικων και απήτησε απ' αυτόν να τον σωφρονίση. Άλλά όταν

ήρνηθη ὁ ὑπουργός, ἐτέθη ζήτημα ἐμπιστοσύνης με δυσμενές ἀποτέλεσμα γιὰ τὸν ὑπουργό. Παρητήθη καὶ συμπαρέσυρε μαζί του δλόκληρο τὸ Ὑπουργεῖο. Ἐπικολούθησε κρίσις, διελύθη ἡ Βουλὴ καὶ εἰς τὰς νέας ἐκλογὰς τὸ ὄνομα τοῦ Τζαίμς Ἄντερσον ἦταν στὸ πρόγραμμα.

Τρομερὲς μέρες ἦταν ἐκεῖνες γιὰ τὸν δημοσιογράφο μας. Ἐμεινε κλεισμένος, ἐσκέπτετο νὰ φύγῃ γιὰ τὴν Ἀμερική, ἀλλὰ δὲν εἶχε πεντάρα. Ὁ σχεδιαστὴς καὶ αὐτὸς ἐκάθηντο στὸ δωμάτιο με κατεβασμένους τῆς κουρτίνες. Ἐτρεμαν ἀπὸ τὸ φόβο τους, ἔτρεμαν τὴν ἀστυνομία, τοὺς χωροφύλακας. Ἐνόμιζαν ἀκόμα, ὅτι θ' ἀκουγαν τὸν ἴδιο τὸν Τζαίμς Ἄντερσον ν' ἀνεβαίνει τῆς σκάλες. Τέλος ὁ δημοσιογράφος ἔλαβε μιὰ ἀπόφασι.

«Ὁ Τζαίμς Ἄντερσον πρέπει νὰ πεθάνῃ, ἀλλοιῶς εἴμαστε χαμένοι».

«Ἄλλὰ ἂν πεθάνῃ, θὰ καταστραφῇ τὰ Ἀλλκλαιπινγ, διότι θ' ἀκρωθοῦν τὰ δάνεια».

«Αὐτὸ δὲν θὰ τὸ ἀποφύγωμε ποτέ. Ἄλλὰ ὁ Τζαίμς Ἄντερσον πρέπει νὰ πεθάνῃ».

Ἡ νεκρολογία ἐγράφη, ὁ σχεδιαστὴς ἐσχεδίασε μιὰν εἰκόνα με πείθιμο περιθώριο καὶ ἡ πόλις διωργάνωσ' ἓνα μνημόσυνο στὸ θέατρο· τοῦτο ὅμως ἦταν καὶ μιὰ ἐορτὴ εὐγνωμοσύνης καὶ χαρᾶς· διότι τώρα θὰ ἐπαιρναν τὸ κληροδότῃμα. Ὁ δημοσιογράφος, ποῦ εἶχε γράψῃ τὸν πρόλογο, ἔκλαψε ὅταν ἀνέβηκε στὸ βῆμα, ἔκλαψε ἀπὸ τρόμο γιὰ τὸ κράχ, ποῦ θὰ ἤρχετο τώρα. Εὐχαριστῶς θ' ἄνοιγε τὸ στόμα καὶ θὰ ἔλεγε, ὅτι ὅλα ἦταν ἓνα ἄσχημο ἀστεῖο, ἀλλὰ δὲν ἐτολμῶσε νὰ τὸ κάμῃ, διότι ἡ χόρα ἐκαίετο ἐξ αἰτίας τοῦ ἐκλογικοῦ ἀγῶνος. Καὶ δὲν ἐχρειάζετο καὶ νὰ μιλήσῃ ἀκόμα, διότι κατὰ τὸ ἐπίσημον γεῦμα τῆς ἐσπέρας ἐλήφθη τηλεγράφημα ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν με τὴν δήλωσιν, ὅτι ὁ Τζαίμς Ἄντερσον δὲν ὑπάρχει καὶ ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις ἦταν ληστεία ἢ ἀπάτη.

Τρομερὰ ἦταν ἡ ἔξαρσις στὴν αἴθουσαν. Ὑψίστη θεέ, τί ἐξέγερσις καὶ τί λύπη! Ἄλλὰ πολλοὶ δὲν ἤθελαν νὰ τὸ πιστέψουν.

Ὁ δημοσιογράφος δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατηθῇ περισσότερο. Ἀνέβη στὸ θῆμα, ἐγονάτισε, ἀμαλόγησε τὰ πάντα καὶ παρεκάλεσε νὰ φανοῦν ἐπιεικεῖς.

«Ὁχι!» ἐβροντοφώνησε ἡ συνέλευσις. «Καμμιά χάρις». Γρήγορα στὴ φυλακῇ.

«Χάρις!» ἐθρηνοῦσε ὁ ἔνοχος.

«Ὁχι!» ἀπαντοῦσαν,

Καὶ ἐδῶ τὰ πράγματα ἐτελείωσαν;

«Ὁχι» εἶνε ἱστορίες ποῦ δὲν τελειώνουν τόσο γλήγορα!

Στὴν ἐξέδρα ἀνέβηκε κάποιος με παράξενη ὄψι μεταξὺ ἀποστόλου καὶ σιδηρουροῦ ἀγκυρῶν. Εἰς τὴν θέαν του, ποῦ ἐπροξένησε τρόμο, ἐσιώπησαν ὅλοι καὶ ὅταν ἄρχισε νὰ μιλή, φρικιαστικὰ διέτρεξε ὅλη τὴ συνάθροισι.

«Κύριοι!» εἶπε. «λέγομαι — Τ ζ α ἰ μ ς Ἄ ν τ ε ρ σ ο ν!»

Τὰ βλέμματα ὄλων ἐστράφησαν πρὸς τὴν προτομὴν στὸ βῆθος τῆς αἰθούσης καὶ ἡ ἐκπληκτικὴ ὁμοιότης ἔκαμε τεραστίαν ἐντύπωσιν περισσότερο στὸ δημοσιογράφο, ποῦ ἔβλεπε ζωντανὸ μπροστὰ τοῦ τὸν ὁμουνκούλο του, ἂν καὶ τὸν εἶχε πεθάνῃ. Ναί, ἐτρόμαξε τόσο ἐμπρὸς στὸ ἔργο του, ὥστε ἔχασε τὸ νοῦ του καὶ ἐσύρθη κάτω ἀπὸ μίαν παρέκλα γιὰ νὰ κρυφθῇ.

Ὁ νέος Τζαίμς δὲν ἔκαμε κανένα ἄλλο σημεῖο, ὅτι ἤθελε νὰ μιλήσῃ. Τότε ὁ πρόεδρος ἐνόμισε καλὸ νὰ πῇ κάτι καὶ ρώτησε;

«Σ ε ἰ ς εἰσθε ὁ Τζαίμς Ἄντερσον;»

«Λέγομαι Τζαίμς Ἄντερσον!» ἀπήντησε.

«Ἀπὸ τὸ Οὐϊσκονσιν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν;

«Ὁχι ἀπὸ τὸ Μίχιγκαν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Λέγομαι Τζαίμς Ἄντερσον, ἀλλὰ δὲν εἶμαι ὁ ἴδιος καὶ ἔρχομαι με τὴν Κιούναρ Λαῖν γιὰ νὰ μνησῶ τὴν ἐφημερίδα, διότι ἀνέμιξε τὸ ὄνομα μου σὲ μιὰ ὑπόθεσι ἀγυρτείας».

Ὁ δημοσιογράφος ἠθέλησε νὰ πηδήσῃ ἀπὸ τὸ παράθυρο, ἀλλὰ τὸν ἐκρατήσαν.

Καὶ ἔτσι ἄρχισαν δύο δίκες, ποῦ διαρκοῦν ἀκόμα. Ἄλλὰ ὁ ἀστεῖος δημοσιογράφος ἐγινε σοβαρὸς καὶ δὲν θέλει νὰ ἔχῃ καμμιά σχέσι πλέον με τὰ πνεύματα.

Ἐννοεῖται, ὅτι δὲν πιστεύει στὰ πνεύματα, ἀλλὰ οὔτε θέλει νὰ ἔχῃ τίποτε μαζί τους!

(Κατὰ τὸ Σουηδικόν)

Μετὰφρασις Δ. Χ.

Αὔγουστος Στρίνδμπεργκ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἐγκαινιάζοντες εἰς προηγούμενον τεῦχος τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» τὰς ἀπὸ τῶν σελίδων τούτων περιοδικὰς ἐπιθεωρήσεις τῆς μουσικῆς μας κινήσεως, ἐπιχειρήσαμεν πρωτίστως νὰ ρίψομεν μιὰ γενικὴ ματιὰ ἐδῶ κ' ἐκεῖ εἰς τὸ μουσικόν μας καθεστῶς, ἰδίως δέ, διὰ κάποιας προχείρου ἀπαριθμήσεως τῶν πολλαπλῶν καὶ ποικιλοῦμων μέσων ποῦ μὲ τόσην ἀφθονίαν διατίθενται: ἐδῶ πρὸς θεραπείαν τοῦ ἐνδημοῦντος ὀργανισμοῦ φιλομουσίας, καὶ τῆς ἀντιπαραβολῆς αὐτῶν ἄλλων τῶν προσπαθειῶν πρὸς διάφορα δεδομένα, προδίδοντα κατωτέρην πάσης προσδοκίας τὴν μουσικὴν προκοπὴν τοῦ τόπου, ἐπεξητήσαμεν νὰ καταστῇ φανερόν διὰ παραδειγμάτων, ὄχι μόνον πόσον ὑπολειπόμεθα ἀκόμη εἰς μουσικὴν ἀνατροφὴν, καλῶς ἐννοουμένην ἀλλὰ καὶ ὅτι ὁ δρόμος ποῦ ἀκολουθοῦν τὰ μουσικά μας πράγματα δὲν εἶναι ἐκείνος ποῦ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἀληθινὴν τέχνην.

Ἀπομένει ὁμως τώρα ν' ἀναζητηθοῦν καὶ τὰ αἷτια, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ ἐπιτόπιος αὐτὸς ὀργανισμὸς φιλομουσίας, ὁ παρατηρούμενος ὑπὸ μορφὴν πλειάδος Ὁδείου, πληθυνομένων μουσικοθεάτρων, πολλαπλασιαζομένων μουσικοσυλλόγων, πλεονάζοντων μουσικοακροαμάτων, ἀναριθμητῶν οἰκιακῶν κλειδοκυμβαλοδιδασκαλείων, καθημερινῶν συνάλλων, καὶ ἄλλως παντοειδῶς καὶ ποικιλοτρόπως ἐκδηλούμενος, παραμένει κατ' οὐσίαν ἀνεξέλικτος καὶ ὀργιάζει ἀκαρποφόρητος, ὅπως μαρτυροῦν γεγονότα, ὅποια παραδείγματος χάριν εἶναι, μεταξὺ ἄλλων, ἡ μὴ ἐμφάνις μέχρι τοῦδε ἀπολύτως καμμίας ἐθνικῆς δημιουργικῆς ἐργασίας πρωτύπου, (*) ἡ ἐπιδεικτικῶς περιφρονητικὴ ἀπεναντίας παραμέλησις ὁποιασδήποτε συστηματικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς αὐτοφυοῦς ἐθνι-

(*) Μεμονωμέναι προσωπικαὶ ἐργασίαι ἔγιναν μερικαὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, θὰ ὀμιλήσωμεν δὲ περὶ ῥῆ τ ἔλια χν. αὐτά

κῆς παραγωγῆς, ποῦ πλουσίον μας δημοτικῶν τραγουδιῶν ἐννοοῦμεν, καὶ τῆς πατρίου ἐν γένει μουσικῆς παραδόσεως, ἡ ὅποια κινδυνεύει, ἀσυνέλικτος καὶ ἀνεξέλικτος ὅπως ἔμεινε, ν' ἀτροφῆται καὶ ἐκλείψῃ — ἡ ἀποκλειστικὴ ἐξ ἄλλου θεατρικῆ μουσικοτροφοδότησός μας ἀπὸ πάμπωχα καὶ μὲ οἰκτρὰς ἀβαρίας φτασμένα ἕως ἐδῶ, αἰώνως δὲ τὰ ἴδια, Ἱταλικά μελοδραματολόγια ἀπὸ τὰ ἐν χρῆσει εἰς πόλεις ἐπαρχιακὰς κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος — ὁ περιορισμὸς τῆς ἐγγωσίου μουσικοπαραγωγῆς εἰς ἀπερεττοεπιθεωρήσεις γραμμένας κατ' ἀπομίμησιν, οὐδὲν τὸ ἐλληνικὸν περιεχούσας, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ ἐμφανίζουσας συγκομιθέντα λάφυρα ἀπὸ ληλασίας — ἐν πνεύματι φιλοῦδετέρω γενομένης — τῶν διεθνῶν ρεπερτορίων τῶν Musik — Hall καὶ τῶν καφέ — σαντάν, καὶ τέλος : ἡ συναίσθησις τῆς ἀνάγκης προσφυγῆς εἰς ξένα κέντρα πάντων ἐκείνων ποῦ ἔχουν δυνάμεις νὰ ἐργασθοῦν διὰ τὴν Τέχνην σοβαρῶς, καὶ θέλουν νὰ σταδιοδρομήσουν ὅπως δῆποτε ὡς μουσικοί.

Πρὸς ἐξήγησιν τῶν διεκτραγωδηθείσης μουσικῆς μας καθυστερήσεως, καθολοκληρίαν ἀποκλείεται ἡ εὐλογοφανῆς ἐκ πρώτης ὄψεως ἵπόθεσις ὅτι ἡμπορεῖ νὰ εἴμεθα φύσει, ὡς φιλὴ δηλαδή, ἀνεπίδεκτοι μουσικῆς παραγωγῆς. Εἶναι βεβαιωμένον ἀπεναντίας, καὶ δὲν θὰ τὸ ἡμφισβήτητε κανεὶς εἰδήμων παρατηρητῆς, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος εἶναι προικισμένος μ' ἐξαιρετικὴν μουσικὴν ἀντίληψιν, καὶ αἰσθημα λεπτόν. Θὰ ἦτο καὶ ἀξιοπεριέργον νὰ συνέβαινε διαφορετικὰ, εἰς τὴν χώραν ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἔχει ἀκουσθῆ τὸ ἀξιολογώτερον λαϊκὸν τραγοῦδι τῆς παγκοσμίου λαογραφίας. Ἐξαίρεσις σπανιστάτη πράγματι εἶναι μεταξὺ τῶν ἑκατοντάδων ποῦ προσέρχονται κατ' ἔτος νὰ ἐγγραφοῦν εἰς τὰ Ὁδεῖα μας καὶ λοιπὰς μουσικὰς σχολὰς, νὰ εὐρεθῇ καὶ κάποιος ἢ κάποια ἀνίκανος νὰ παρακολουθήσῃ εὐδοκίμως σχετικὰς σπουδὰς. Κατὰ κανόνα μάλιστα, οἱ περισσότεροι ἀπὸ ὅσους ἕως τώρα μετέβησαν νὰ σπουδάσουν εἰς ξένα μεγάλα Ὁδεῖα, ἐπρότευσαν ἐκεῖ, γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι καὶ ἔδρας κατὰ καιροὺς κατεῖχον καὶ ἤδη κατέχουν Ἑλλήνες εἰς πρώτης τάξεως κόνσερβατόρια τῆς Εὐρώπης. Μὴ λησμονώμεν ἐπίσης ὅτι πολλάκις ἐφιλοξένησεν ἡ σκηνὴ παγκοσμίου φήμης εὐρωπαϊκῶν θεάτρων ὀνομαστοὺς Ἕλληνας ἐκτελεστάς, ἀλλὰ καὶ ὀνόματα Ἑλλήνων συνθετῶν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀκούσῃ ἀπολαύοντα μεγάλης φήμης ἔξω. Οὔτε λείπουν καὶ τώρα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἄριστοι μουσικοὶ κτίσεις εἰδικότητος.

Ἀπὸ τὰ δεδομένα λοιπὸν ταῦτα, ἐπαρκῶς νομίζομεν ἀποδεικνύεται ὅτι ἄλλοῦ πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν, καὶ ὄχι εἰς καθαρῶς φυσικοὺς λόγους, τὰ αἷτια τῆς μουσικῆς μας καθυστερήσεως, ἡ μᾶλλον τῆς ἀντιστροφῆς ἐξελίξεώς μας κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ πάντων ἔτη. Τῶν πραγ-

μάτων ὅμως οὕτως ἐχόντων, ἀπαιτεῖται βεβαίως, διὰ τὴν ἀναστροφὴν ὁ πέλως τοῦ μυστηρίου καὶ ἐρμηνευτοῦν αἱ παρουσιαζόμεναι ἀντιφάσεις, ἀπαιτεῖται κυρίως διεξοδικῶς νὰ ἐκτεθοῦν τὰ πεπραγμένα καὶ συντελούμενα ἀπὸ μέρους τῶν διαφόρων παραγόντων, τῶν ἐνδεδειγμένων ὁπὸς ἐπιμελοῦνται, κατευθύνουν καὶ προάγουν τὴν μουσικὴν ἀνατροφὴν ἐκ τούτου. Θὰ ἔπρεπε, προσθέτομεν, λεπτομερῶς νὰ ἐρευνηθοῦν εἰς τὰ καθέκαστα καὶ ἀναδρομικῶς ἀκόμη νὰ μελετηθοῦν καὶ ἀπὸ πολλῶν ἄλλων ἀπόψεων τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν γένει ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, — ἐργασία, διὰ τὴν ὁποίαν αἱ παρούσαι σελίδες, προωρισμέναι διὰ τὴν ἰνὰ τακτὰς περιόδους κριτικὴν ἐπιθεώρησιν ἐπικαιρῶν γεγονότων τῆς ἐπιτοπίου μουσικῆς ζωῆς, δὲν εἶναι ποσῶς κατάλληλοι νὰ φιλοξενήσουν διαφορετικά, παρὰ μόνον περιοδικῶς, τμηματικῶς, κατὰ δόσεις καὶ παρεπιπτόντως, ἐπ' εὐκαιρίᾳ δηλαδὴ καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῶν θεμάτων τοῦ θὰ μᾶς παρέχει ἢ ἀπὸ δεκαπενθημέρου εἰς δεκαπενθημέρον μουσικὴ κίνησις, καὶ ἐν συνδυασμῶ πρὸς αὐτά. Τσιουτοτρόπως καὶ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ συνεχίσωμεν ἐφεξῆς.

Ἐχομεν τώρα νὰ σημειώσωμεν καὶ μίαν κάποιαν τέλος πάντων πρώτην μέριμναν ἐπίσημον, ὑπουργικὴν, — θαυμάτων θαῦμα — ὑπὲρ τῆς ἐκλαϊκεύσεως καλῆς ὁποσδήποτε ποιότητος μουσικῶν μέσων ψυχαγωγίας τῆς πρώτης ἀνάγκης, εἰς ἓνα εὐρύτατον κύκλον. Πρόκειται περὶ τῆς τεθείσης εἰς ἐφαρμογὴν τελευταίως μόλις, μετὰ πάροδον ὀλοκλήρου τριετίας ἀπ' οὗ ἐλήφθη σχετικὴ ἀπόφασις, — περὶ τῆς πραγματοποιουμένης κατ' αὐτὰς διαδόσεως καλοσυνθεμένων τινων πατριωτικῶν τραγουδιῶν εἰς τοὺς ἄνδρας τοῦ Στρατεύματος καὶ τοῦ Ναυτικοῦ μας.

Εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον, κοσμοπλημμύριστον πρὸ τινων ἡμερῶν — τὴν 30ὴν Μαΐου — παρουσία τῶν Α. Α. Μ. Μ. τοῦ Βασιλέως, τῆς Ἀνάσσης καὶ λοιπῶν μελῶν τῆς Β. Οἰκογενείας, ἐξετελέσθησαν, — ἀποτελοῦντα μέρος τοῦ προγράμματος τῆς δοθείσης ἐκεῖ πανηγυρικῆς ἑορτῆς ὑπὲρ τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἀπόρων ἐπιστράτων — ἐξετελέσθησαν διὰ πρώτην φορὰν δημοσίᾳ, ἀπὸ χορωδίας ὑπερεξακοσίων στρατιωτῶν καὶ ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν μὲν τῆς φρουρᾶς, τὰ κατ' ἐντολὴν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν μελοποιηθέντα ἀπὸ τοὺς κ. κ. Σ. Σαμάραν, Δ. Λαυράγκαν, Ν. Λαυτελέτ, Γ. Λαυτελέτ, Μ. Καλομοίρην καὶ Σακελλαρίδην στρατιωτικὰ τραγοῦδια ἐπὶ στίχων (βραβευθέντων εἰς ἐπὶ τούτῳ διαγωνισμῶν) τῆς δεσποινίδος Ε. Μ. Νεγρεπόντη καὶ τῶν κ. κ. Παπαντωνίου, Δάφνη, Σπεράντζα, Σταματέλλου καὶ Μπαράκλη.

Ὅμοιως ἠκούσθη καὶ ἓνα νέον ἐπίσης θούριον : ὁ « Ἀετός », μελοποιηθὲν ἐπὶ στίχων τοῦ κ. Ν. Ε. Θεοφανίδου ἀπὸ τὸν ἐπιθεωρητῆν τῶν στρατιωτικῶν μουσικῶν κ. Σ. Καίσαρην, ὁ ὁποῖος καὶ διηύθυνε τὸ μουσικὸν μέρος τῆς ἑορτῆς. Διὰ τὴν ἀκρίβειαν πρέπει ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ἐκτὸς τοῦ τελευταίου τούτου συνθέματος τὰ ἄλλα εἶχον ἐκτελεσθῆ καὶ πρὸ δύο περὶ τοῦ μηνῶν δημοσίᾳ, ἀπὸ χορωδίας ἐπίσης στρατιωτῶν καὶ ὀρχήστραν, εἰς τὸ Δημοτικὸν Θέατρον, ἀλλ' ἐνώπιον εὐαρίθμου ἀκροατηρίου τότε. Ὅπως ὅποτε τὰ τραγοῦδια αὐτὰ εὐρίσκονται ὑπὸ συστηματικὴν ἐκμάθησιν καὶ διάδοσιν ἀπὸ τριῶν ἡδὴ καὶ πλέον μηνῶν — πράγμα τοῦ ὑποβάλλει νομίζομεν τὸ εὐλογον ἐρώτημα : — διατι λοιπὸν δὲν συνέβη ἀκόμη ἕως τώρα ν' ἀκουσθῆ κανένα ἀπὸ αὐτὰ καὶ πούθενά ἄλλου, ἐδῶ ἢ ἐκεῖ, οὔτε ἀπὸ ἓνα κἄν ἀνάμεσα εἰς τὰς δεκάδας χιλιάδων τοῦ εὐρίσκονται ὑπὸ τὰ ὄπλα, δεδομένου ὅτι ἐδῶ κάθε νέον τραγοῦδι ἀπλῆς μορφῆς κ' ἐκφραστικὸν κάπως, εὐρίσκεται μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὰ χεῖλη ὄλων μας ; ἢ εὐχαρίστησαν μήπως τόσον ὥστε νὰ πῶς οὐκ ἀμέσως κ' εὐῶλα ; ἢ εὐχαριστοῦν ἀλλ' εἶναι δυσκολομάθητα ; ἢ, εἶναι μὲν ἐκλαϊκεύσιμα δὲν ἔγινεν ὅμως χρῆσις ἐπαρκῶν καὶ καταλλήλων μέσων ὅπως διαδοθῶν ;

Διὰ τὴν ἀπάντησιν κανεὶς ἀσφαλῶς εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἐρωτήματος δὲν θὰ εἶχε παρὰ τὴν ἀνατρέξῃ εἰς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ αἰ χιλιάδες ἀπὸ τὰς κερκίδας, τὸ πολὺ κοινόν, ἔκαμεν εἰς αὐτὰ τὰ τραγοῦδια ἅμα τὰ πρωτοῦρουσαν εἰς τὸ Στάδιον. Μουσικὰ συνθέματα τοῦ εἶδους τούτου, ἀπευθυνόμενα πρὸς τὸ στρατευόμενον πλῆθος καὶ ἀποσκοποῦντα νὰ γίνων ἀπόκτημά του ἀγαπητὸν καὶ ἀπαραίτητον, ἀρμόδιος νὰ κρίνη εἶναι μόνον ὁ λαὸς ἐὰν καὶ κατὰ πόσον τοῦ ταιριάζουν. Πᾶσα ἄλλη κριτικὴ περιττεύει. Καὶ ἡ λαϊκὴ κρίσις εἰς παρομοίᾳς περιστάσεις ἐκφράζεται ὡς γνωστὸν ὀρθὰ - κοφτὰ, τελεσιδικῶς, ἀλάνθαστως καὶ ἐπὶ τόπου, διὰ τῶν συνήθων διαφοροτρόπων ἐκδηλώσεων τοῦ ἀκροατηρίου. Ἐπιδοκιμασίας λοιπὸν διὰ βοῆς καὶ ἐνθουσιασμοῦ δὲν εἶχομεν. Ὁ κόσμος ἐχειροκρότησεν, ἀπλῶς ὅμως, σχεδὸν τυπικῶς, ἀπὸ εὐλάβειαν μᾶλλον πρὸς τὰ τραγοῦδια αὐτὰ ὡς πατριωτικά, καὶ χωρὶς νὰ κάμῃ διάκρισιν μεταξὺ τῶν. Εἰς ζῶηράς ἐκδηλώσεις ἐξέσπασε μόνον σιγμιαίως, εἰς τὸ ἀκουσμα μέσα εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ τραγοῦδια αὐτὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Βασιλέως μας. Ἐζώηρεσε τσιουτοτρόπως κάπου τὸ ἀκροατήριον, ἀλλὰ ἀπὸ λόγους καθαρῶς αἰσθηματικούς, καὶ ὄχι αἰσθητικούς. Ἡ μουσικὴ μὲ ἄλλους λόγους τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν ἔτερεψεν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ συγκινήσῃ, νὰ ἐνθουσιάσῃ. Ἀνάρπαστα λοιπὸν βέβαιον εἶναι ὅτι δὲν πρόκειται νὰ γίνων ἀπὸ τὸν Στρατὸν καὶ τὸ Ναυτικόν. Τοῦτο καθόλου δὲν σημαίνει καὶ ὅτι δὲν ἔχουν ἀξίαν καὶ χρησιμότητα τόσην, ὥστε ν' ἀξίξῃ τὸν κόπον νὰ κατορθωθῆ νὰ τὰ

ἐγκολπωθῆ ὁ Στρατός, σὺν τῷ χρόνῳ. Ἡ προσωπική μας ἀπεναντίας γνώμη εἶναι ὅτι: ὠρισμένως θὰ ἐκίνουν πολὺ περισσότερον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου τὰ περισσότερα, ἓνα — δύο δὲ μάλιστα, μὲ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῆς δημοτικίζουσας μελωδίας των (ὅπως π. χ. τὸ: «Στὸ χορτάρι» τοῦ κ. Γ. Λαμπелέτ, καὶ θὰ ἱκανοποιούν πληρέστατα τοὺς τίτλους των — τοῦ κ. Καλομαίρη) καὶ θὰ ἱκανοποιούν πληρέστατα τὰς αἰσθητικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ συνόλου τῶν ἀκροατῶν, ἐὰν οἱ ὄροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἠκούσθησαν ἦσαν εὐνοϊκώτεροι, δηλαδὴ ἂν ἐξετελοῦντο ἀπὸ διπλάσιαν τοῦλάχιστον ἀριθμητικὴν δύναμιν ἀνδρῶν ἀπὸ ἐκείνην ποῦ διετέθη, οὕτως ὥστε ν' ἀκουσθοῦν μὲ τὴν ἀνάλογον πρὸς τὸν ἀπεραντον χῶρον τοῦ Σταδίου ἔντασιν, καὶ ἐὰν ὁ ἀπογευματινὸς καύσων τῆς ἡμέρας ἐκείνης δὲν εἶχεν ἀποχαυνώσει τὰ νεῦρα ὄλων μας. Ὅσοι πράγματι ἔτιχεν ν' ἀκούσων τὰ τραγοῦδια αὐτὰ καὶ προηγουμένως εἰς τὸν στεγασμένον χῶρον τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου ἀδόμενα ἀπὸ ἐξήκοντα μόνον ἐκεῖ στρατιώτας μὲ συνοδείαν ὀρχήστρας, θὰ ἀντελήφθησαν πόσον ἠμποροῦν νὰ ζημιωθοῦν μουσικαὶ ἐκτελέσεις εἰς τὸ τόσον ἀναπεπταμένον ὑπαίθριον τοῦ Σταδίου, ἐὰν δὲν διατίθενται δι' αὐτὰς πενταπλάσιον τοῦλάχιστον προσωπικὸν ἐκτελεστῶν ἀπὸ τὸ ἀπαιτούμενον εἰς ἓνα μεγάλο κλειστὸν Θεάτρον. Ὁ λόγος λοιπὸν διὰ τὸν ἄποῖον καμμία ἕως τώρα δὲν ὑπάρχει ἔνδειξις ὅτι προορίζονται νὰ γίνων ἀδιάστως δημόδιη σὺν τῷ χρόνῳ τὰ συνθέματα αὐτὰ (ἀφοῦ τὰ ἐδιδάχθησαν κανονικῶς ὡς εἶπομεν ἀπὸ τριμήνου, καὶ μεθοδικῶς τὰ ἐξέμαθον ἤδη τόσοι ἄνδρες ἀπὸ τὸν στρατὸν ποῦ θὰ ἤρχον ἀναμφιβόλως διὰ νὰ τὰ εἶχον διαδόσει κἀπὼς καὶ εἰς ἄλλους) — δὲν φαίνεται νὰ ὀφείλεται εἰς ἔλλειψιν ἐνδιαφέροντος τῆς μουσικῆς των ὡς στρατιωτικῶν συνθέσεων. Κάλιστα ὅμως ἠμπορεῖ μία μουσικὴ νὰ εἶναι καλογραμμένη (ὅπως καὶ εἶναι τῶν τραγοῦδιῶν αὐτῶν ὄλων) ἀπλῆ (τὸ προσὸν αὐτῶν ἰδίως ἔχει τὸ «Στὰ Κανόνια» τοῦ κ. Δ. Λαυράγκα), εὐκολονόγη καὶ τετριπτή, ν' ἀρέσῃ δὲ καὶ γενικῶς, κ' ἐν τούτοις νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ πᾶρωμεν τὴν μελωδίαν τῆς ὄλοι μας εὐκόλα, φυσικὰ, καὶ πρὸ πάντων σωστά, εἴτε διότι π. χ. εὐρυσκόμεθα ἐδῶ κ' ἐκεῖ πρὸ δυσεκτελέστων ἢ καὶ ἀπλῶς ἀσυνειθίστων εἰς τὸ λαϊκὸ μας τραγοῦδι μελωδικῶν διαστημάτων, ἢ διότι τὸ σχοινοτενὲς ἢ ξενίζον μουσικῶν τιῶν περιόδων ἢ φράσεων τὰς καθιστᾷ δυσκολοαπομνημονεύτους. Τὰ τραγοῦδια λοιπὸν αὐτὰ, ἐὰν προορίζοντο νὰ ἐκτελῶνται πάντοτε καὶ μὲ τὴν συνδρομὴν μουσικῶν ὀργάνων, δὲν θὰ εὗρισκαν ἴσως δυσκολίας οἱ πλείστοι τοῦλάχιστον τῶν ἀνδρῶν νὰ τὰ τραγοῦδοῦν ἐν χορῷ παρακολουθοῦντες συγχρονιστικῶς τὰ ὄργανα καὶ ὀδηγούμενοι ἀπὸ αὐτά. Ἄλλ' ὁ ἀγωνοθέτης ἐπεζήτησεν ἂν δὲν ἀπατώμεθα νὰ δοθοῦν εἰς τὸ Στράτευμα καὶ τὸ Ναυτικὸν τραγοῦδια μονόφωνα τοιαῦτα, ὥστε

νὰ εἶναι δυνατόν χωρὶς πολλὰς διατυπώσεις, χωρὶς ἀνάγκην μπαγκέτας, συνοδείαν μάντις καὶ μακρὰν προδιδασκαλίαν, νὰ τραγοῦδῶνται ὁμαδὸν καὶ ὅπως—ὅπως, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ τοῦ κεραιοῦ τῶν ἀνδρῶν, εἰς πορείας, εἰς ὥρας ἀναπαύσεως κλπ., ὀπουδήποτε, ὀποτεδῆρποτε καὶ ἀπὸ ὀποιοσδήποτε στρατιωτικῶν ὀμίλους, ὀβοηθήτως, ὀβιάστως, ἀνέτως, καὶ πρὸ πάντων εὐχαρίστως, καθ' ὀν τρόπον ὀ κοσμάκης συνειθίζει νὰ τραγοῦδῆ τὰ ἐκάστοτε λαϊκὰ τραγοῦδια τῆς ἀρεσκείας του. Αὐτὸν τὸν ὀρον νομίζομεν ὀτι δὲν πληροῦν, ὀσον τοῦλάχιστον χρειάζεται διὰ νὰ πᾶσουμ' εὐκολίαν, καὶ νὰ γίνων κτῆμα καὶ τῶν μὴ ἠσκημένων ὀπωσδήποτε εἰς τὸ τραγοῦδι. Ἄληθές ὀμως εἶναι καὶ ὀτι καμμία δὲν καταβάλλεται φροντίς νὰ ἐξοικειωθῆ ὀ στρατός μὲ αὐτὰ. Ἔως τώρα τοῦλάχιστον καμμία ἀπὸ τὰς στρατιωτικὰς μουσικὰς δὲν τὰ περιέλαβεν εἰς τὸ ἡμερήσιον ρεπετόριόν της.

Γ. Μπ.

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ο κ. Βενιζέλος μέχρι πρό ολίγου εκαυχάτο ότι ἐδιδρασίασε τὴν Ἑλλάδα. Ἦδη καινῶταί ὅτι ἀποκατέστησε τὴν λειτουργίαν τοῦ συντάγματος εἰς τὴν χώραν προκαλέσας τὴν ξενικὴν ἐπέμβασιν καὶ ὑπαγορεύσας οἰονεὶ τὸ κείμενον τῆς διακοινώσεως τῶν τριῶν δυνάμεων ἐκ τῆς ὁποίας προσωρινῶς τοῦλάχιστον ἔπαισεν αὐτὴ νὰ εἶναι ἀνεξάρτητον κράτος, μεταβληθεῖσα εἰς προτεκτοράτον. Ἐνόμισεν ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου θὰ κατίσχυε κομματικῶς ; Δὲν γνωρίζομεν. Ὅπως ἂν ἔναντιον τοῦ ὑποθέσεια τρικυμία τῆς λαϊκῆς ἀγανακτήσεως θὰ τὸν ἐπεισεν ἤδη ὅτι οἱ τοιοῦτοι ὑπολογισμοὶ του ἦσαν θεμελιωμένοι ἐπὶ τῆς ἄμμου. Ο κ. Βενιζέλος ἐχαρακτηρίσθη ἀπὸ τὴν μεγάλην πλειονοψηφίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴν εἰλικρινῆ καὶ τὴν ἀπροκατάληπτον ἐχθρὸς τῆς Ἑλλάδος».

Ἡ ἀλληλουχία τῶν γεγονότων εἶναι ὡς ἑξῆς :

Τὴν 8ην Ἰουνίου οἱ ἐνταῦθα πρεσβευταὶ τῆς Γαλλίας (ἐχούσης τὴν πρωτοβουλίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου), τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ Ρωσσίας μεταβάντες εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ μὴ εὐρόντες ἐκεῖ τὸν ἀρμόδιον ὑπουργὸν ἐνεχείρισαν εἰς τὸν Γενικὸν Διευθυντὴν κ. Πολίτην τὴν ἀκόλουθον τηλεγραφικὸν τύπου διακοινώσιν :

Ἡ «Κατ' ἐντολὴν τῶν Κυβερνήσεών των, οἱ ὑπογεγραμμένοι Πρέσβεις τῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ τῆς Ρωσσίας, ἀντιπρόσωποι τῶν Ἑγγυητριῶν τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεων, ἔχουν τὴν τιμὴν νὰ κάμουν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τὴν ἀκόλουθον δήλωσιν, τὴν ὁποίαν ἔλαβον ἐπίσης τὴν ἐντολὴν νὰ φέρουν εἰς γνῶσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

«Ὡς ἤδη διεκήρυξαν ἐπίσημως καὶ ἐγγράφως, αἱ τρεῖς Ἑγγυήτριαι τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεις δὲν ζητοῦν παρ' αὐτῆς νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητός της. Ἀπόδειξιν πούτου πεισιφανῆ δίδουσι, ζητοῦσα, κατὰ πρῶτον λόγον τὴν ὀλοσχερῆ ἀποστράτευσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, διὰ ν' ἀσφαλίσουν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν εἰρήνην. Ἄλλ' ἔ-

χθὺν πολλὰς καὶ εὐλόγους αἰτίας ὑποναίων κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τῆς ὁποίας ἡ στάσις ἀπέναντι τῶν δὲν εἶνε σύμφωνος πρὸς τὰς ἱπανειλημμένως ἐπαναληφθείσας ὑπ' αὐτῆς ὑποχρεώσεις, οὐδὲ καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς εἰλικρινοῦς οὐδετερότητος. Οὕτως ἠγνόησεν αὐτὴ συχνότατα τὰς ἐνεργείας ξένων τιμῶν, οἵτινες εἰργάσθησαν ἀπρόκαλῦπτος, ὅπως παραπλανήσουν τὴν γνώμην τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, νοθεύουσι τὴν ἐθνικὴν του συνείδησιν καὶ δημιουργήσουν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους ὀργανώσεις ἐχθρικές, ἀντιθέτους πρὸς τὴν οὐδετερότητα τῆς χώρας καὶ τεινούσας νὰ θέσουν εἰς κίνδυνον τὴν ἀσφάλειαν τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων τῶν συμμάχων.

Ἡ εἰσοδος τῶν Βουλγαρικῶν δυνάμεων ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἡ κατάληψις τοῦ Ρούπελ καὶ ἄλλων στρατηγικῶν σημείων τῆ βεβουλεμένη ἀνοχῆ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀποτελοῦσι διὰ τὰ Συμμαχικὰ στρατεύματα νέαν ἀπειλήν, ἣτις ἐπιβάλλει εἰς τὰς τρεῖς Δυνάμεις τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀξιώσουν ἐγγυήσεις καὶ ἄμεσα μέτρα.

Ἐξ ἄλλου τὸ Ἑλληνικὸν σύνταγμα παρεγνωρίσθη, ἡ ἐλευθερία ἐξάσκησις τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας παρεμποδίσθη, ἡ Βουλὴ διελύθη διὰ δευτέραν φοράν εἰς διάστημα βραχυτέρον τοῦ ἔτους, παρὰ τὴν σαφῶς ἐκδηλωθεῖσαν θέλησιν τοῦ λαοῦ, οἱ ἐκλογεῖς ἐκλήθησαν εἰς τὰς κάλπας ἐν πλήρει ἐπιστρατεύσει, οὕτως ὥστε ἡ παρούσα Βουλὴ δὲν ἀντιπροσωπεύει περ' ἀσθενὲς μόνον μέρος τοῦ συλλόγου τῶν ἐκλογέων, ὀλόκληρος ἡ χώρα ὑπεβλήθη ὑπὸ καθεστῶς ἀστυνομικῆς καταπίεσεως καὶ τυραννίας καὶ ὠδηγήθη εἰς τὴν καταστροφὴν, παροραθεισῶν τῶν δικαίων παρατηρήσεων τῶν Δυνάμεων, αἵτινες ἔχουν ὄχι μόνον τὸ δικαίωμα ἀλλὰ καὶ τὸ πικτικὸν καθήκον νὰ διαμαρτυρηθοῦν κατὰ τοιοῦτων παραβιάσεων τῶν ἐλευθεριῶν, τῶν ὁποίων ὑπέχουσι τὴν φύλαξιν ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ ἐχθρική στάσις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὰς Δυνάμεις, αἵτινες ἠλευθέρωσαν τὴν Ἑλλάδα ἐκ τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ καὶ ἐξησφάλισαν τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἡ κατάφορος συνέργεια τῆς παρούσης Κυβερνήσεως μετὰ τῶν ἐχθρῶν των, εἶναι δι' αὐτὰς λόγοι ἀκόμη ἰσχυρότεροι ὅπως ἐνεργήσουν μετ' εὐσταθείας, σστηρίζομεναι εἰς τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἀπορρέουσι δι' Αὐτὰς ἐκ τῶν συνθηκῶν καὶ τὰ ὁποῖα ἐκυρώθησαν πρὸς προστασίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁσάκις οὗτος ἠπειλήθη ἐν τῇ ἐξασήσει τῶν δικαιωμάτων του καὶ ἐν τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐλευθεριῶν του.

Κατὰ συνέπειαν αἱ Ἑγγυήτριαι τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεις βλέπουσιν ἐαυτὰς ἠναγκασμένας ν' ἀπαιτήσουν ὅπως ἐφαρμοσθῶσιν ἄμέσως τὰ ἐπόμενα πράγματα.

Ἰον. Πραγματικὴ καὶ ὀλοσχερῆ ἀποστράτευσις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρα-

τῆς, ὅστις πρέπει ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης.

3ον. Ἄμεσος ἀντικατάστασις τῆς παρούσης Κυβερνήσεως διὰ Κυβερνήσεως ὑπηρεσιακῆς, ἀνευ πολιτικῆς χροιάς, παρεχούσης δὲ ὅλας τὰς ἀναγκαίας ἐγγυήσεις διὰ τὴν μετ' εὐθύτητος ἐφαρμογὴν τῆς εὐμενοῦς οὐδετερότητος, τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλάς ὑποσχέθη νὰ τηρήσῃ πρὸς τὰς Συμμάχους Δυνάμεις, ὡς καὶ διὰ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς ἐκ νέου ἐξακριβώσεως τῆς ἐθνικῆς θελήσεως.

4ον Ἄμεσος διάλυσις τῆς Βουλῆς, συνοδευομένη ὑπὸ διεξαγωγῆς νέων ἐκλογῶν, ἐντὸς τῶν συνταγματικῶν προθεσμιῶν καὶ ἀφοῦ διὰ τῆς γενικῆς ἀποστρατεύσεως ὁ σύλλογος τῶν ἐκλογέων ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς κανονικοὺς τοῦ ὅρου.

5ον. Ἀντικατάστασις, ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν Δυνάμεων, ἀστυνομικῶν τινῶν λειτουργῶν, τῶν ὁποίων ἡ στάσις, ἐμπνεομένη ἀπὸ ξένας ὀδηγίας διηυκόλυε τὰς ἐπιθέσεις τὰς διαπραχθείσας κατὰ φιλησυχῶν πολιτῶν καὶ τὰς ὕβρεις τὰς γενομένας κατὰ τῶν Πρεσβειῶν τῶν Συμμάχων καὶ τῶν ὑπηκόων αὐτῶν).

Ἐμπνεόμενοι πάντοτε ἐκ πνεύματος εὐμενεστάτου καὶ φιλικωτάτου πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἀποφασισμένοι ἐν ταύτῳ νὰ ἐπιτύχουν ἀσυζητητῆ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀπαραιτήτων τούτων μέτρων, αἱ Ἑγγυήτρια Δυνάμεις δὲν δύνανται παρὰ νὰ ἐπαφῆσουν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὀλόκληρον τὴν εὐθύνην τῶν γεγονότων, πὰ ὅποια θὰ ἐπακολουθήσουν ἐὰν αἱ δίκαιαι αὐτῶν ἀξιώσεις δὲν ἐγένοντο ἀμέσως ἀποδεκταί.

Οἱ ἐν λόγῳ πρεσβεύται ἀνεκοίνωσαν ἐπίσης εἰς τὸν κ. Πολίτην ὅτι συμμαχικὸς στόλος ἐκ δεκαεπτὰ πολεμικῶν ἐπρόκειτο νὰ πλεύσῃ ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἵνα προστατεύσῃ τὴν ἀπόβασιν μιᾶς Γαλλικῆς μεραρχίας εἰς τὴν περίπτωσιν ἢ κυβέρνησις δὲν ἐδέχετο τὴν ἀσυζητητῆ καὶ ἀμελητῆ πραγματοποιήσιν τῶν περιλαμβανομένων ἐν τῇ Νότᾳ ἀξιώσεων.

Ὁ κ. Στέφανος Σκουλούδης ὅστις συνεσκέπτετο μετὰ τῶν συνυπουργῶν του εἰς τὴν κατοικίαν του καὶ πρὸς δὲν ὁ κ. Πολίτης ἔφερε τὴν ἀνωτέρω διακοίνωσιν ἠρνήθη νὰ τὴν δεχθῆ προβαλὼν ὅτι οἱ κ. κ. πρεσβεύται θὰ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ἐπικοινωνήσωσι μετὰ τοῦ διαδόχου του καθ' ὅσον ἢ ὑπ' αὐτὸν κυβέρνησις εἶχεν ἤδη ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν της πρὸς τὴν Α. Μ. Βασιλέα. Πράγματι δὲ ὁ κ. Πολίτης ἐντολῆ τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ ἐπέστρεψε τὴν νόταν εἰς τοὺς ἐπιδώσαντας αὐτὴν οἱ ὅποιοι καὶ αὐτὸς ἀπέστειλαν αὐτὴν πρὸς τὸν κ. Σκουλούδην ἰσχυρισθέντες ὅτι ἠγνόουν τὴν παραίτησίν του.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀνελθὼν μετὰ τῶν συνυπουργῶν του εἰς τὰ Ἀνάκτορα ὁ κ. Σκουλούδης παρεκάλεσε τὸν Ἀνακτα νὰ δεχθῆ τὴν καὶ ποηγουμένως ὑποβληθεῖσαν παραίτησιν τῆς Κυβερνήσεως. Πράγματι δὲ ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς, ὅστις ἤδη εἶχε διὰ τοῦ κ. Στρέϊτ βολιδοσκοπήσει τὸν ἐν Αἰγίνῃ παραθερίζοντα κ. Ἀλέξανδρον Ζαΐμην ἐδέχθη τὴν παραίτησιν τῆς οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως — παραίτησιν ἣτις ἀνηγγέλθη εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὴν Βουλὴν. Ὁ δὲ κ. Ζαΐμης λαβὼν τὴν ἐντολὴν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ νέου ὑπουργείου μετέβη μετ' ὀλίγας ὥρας εἰς τὰς πρεσβείας τῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ τῆς Ρωσίας καὶ ἀνήγγειλεν ὅτι δέχεται ἀπαξάπαντας τοὺς ὄρους τῆς τελεσιγραφικῆς διακοινώσεως. Τὴν ἐνέργειαν ταύτην τοῦ νέου Πρωθυπουργοῦ ἐπηκολούθησεν ἐπίσημος Ἀνταντικὴ ἀνακοίνωσις καθ' ἣν ἢ ἀποδοχὴ παρὰ τῆς Ἑλλάδος ὅλων τῶν ἀξιώσεων τῆς νότας συνέτεινεν εἰς τὸ νὰ δοθοῦν διαταγαὶ πρὸς ἀπουσούντων ἐκ τοῦ Σαρωνικοῦ τῶν συμμαχικῶν πολεμικῶν τὰ ἅρτια ἐπρόκειτο νὰ προστατεύσουν τὴν ἀπειληθεῖσαν ἀπόβασιν. Ἡ γαλήνη ἐπανῆλθε τοῦ Βασιλέως στέρεξαντος τῇ εὐθύνη τοῦ κ. Ζαΐμη νὰ θυσιάσῃ προσωρινῶς αὐτὰ τὰ βασιλικὰ του δικαιώματα εἰς τὸν βωμὸν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων.

✧ ✧

Αὕτη εἶναι ἡ ξηρὰ ἀφήγησις γεγονότων τὰ ὅποια συναποτελοῦν τὴν φοβεροτέραν δοκιμασίαν ἢ ὅποια ἐπεβλήθη ποτὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν στρατὸν της καὶ εἰς τὸν Βασιλέα της.

Ἐρωτᾶται : θὰ ἐτελεσιουργεῖτο ποτὲ τόσοον κατάφωρος καὶ τόσοον ἀδικαιολόγητος ἐπέμβασις εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας παρ' ἐκείνων οἱ ὅποιοι διαδηλοῦν ὅτι μάχονται ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν μικρῶν κρατῶν, ὑπὲρ τοῦ δικαίου τῶν ἐθνικοτήτων καὶ κατὰ τῶν ὑπερβαίων τοῦ μιλιταρισμοῦ, ἂν δὲν ὑπῆρχεν Ἑλληνικὸν κόμμα, τὸ ὅποιον ἀφ' ἧς ἀπέσχε τῶν ἐκλογῶν τῆς 6ης Δεκεμβρίου ἐξ ἀδυναμίας πρὸς τὸν ἀγῶνα — δὲν ἔπαυσε κηρύττον ὅτι ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία εἶχον δικαιώματα ἀπορρέοντα ἐκ τῶν συνθηκῶν πρὸς ἔλεγχον τοῦ κανονικοῦ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Συντάγματος ἐν Ἑλλάδι ; θὰ ἐτελεσιουργεῖτο ἢ ἐπέμβασις ἂν δὲν ὑπῆρχε κόμμα τὸ ὅποιον διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του νὰ δηλώσῃ πρὸς τὴν Βρεττανικὴν διπλωματίαν, διστάζουσαν νὰ ἀποδεχθῆ τὰς Γαλλικὰς ἀπόψεις, ὅτι δέχεται νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν σχεδιασθεῖσαν νόταν ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ;

Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ὄχι. Νομίζομεν ἀκόμη ὅτι ἂν δὲν ἐσυκοφαντεῖτο

ἡ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη πρὸς τὴν Ἀντάντ οὐδέποτε θὰ ἐλαμβάνοντο καθ' ἡμῶν τὰ γνωστὰ πιεστικά μέτρα, τὰ ὁποῖα ἐπρω-
λούθησεν ὁ ἀποκλεισμός καὶ ἡ νότα.

Ἡ ἱστορία θὰ κρίνῃ αὐστηρῶς τὸν κ. Βενιζέλον καὶ τοὺς συνε-
γάτας του δι' ὅσα ἠργάσαντο κατὰ τῆς Ἑλλάδος θὰ κρίνῃ αὐστη-
ρῶς τὴν ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου γνωστὴν ἐκείνην δήλωσιν ὅτι εὐνοεῖ τὸν
ἓνα ἐκ τῶν διαμαχομένων συνδυασμῶν, δήλωσιν ἣτις κατέστησεν ἄ-
κρως δυσχερῆ τὴν οὐδετερότητα τὴν Ἑλληνικὴν θὰ κρίνῃ ἀδυσωπή-
τως ὅλην τὴν κίνησιν ἐκείνην, ἣτις ὥθει τὰς πολεμικὰς μᾶς δυνάμεις
πρὸς τὰ Δαρδανέλλια καὶ πρὸς τὸν ἄμεσον ἄλυστρον, θὰ κρίνῃ περισ-
σότερον ἀδυσωπήτως τὴν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Βασιλέως ἰδιωτικὴν ἐκείνην
πρόσκλησιν τῶν Ἀγγλογάλλων εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, θὰ κατακρίνῃ
ὅλον ἐκεῖνον τὸν ἀνήθικον ἀγῶνα ἐναντίον τῆς ἐθνικῆς δυναστείας,
τῆς ὁποίας τὰ πράγματα ἐδικαίωσαν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τοὺς δι-
σταγμοὺς. Ἀλλ' ἡ καταδίκη θὰ εἶναι μᾶλλον ἀμείλικτος ὅταν θὰ πρό-
κειται νὰ κρίθῃ ὁ τρόπος καθ' ὃν ὁ κ. Βενιζέλος συνήρμοσε τὰ ξένα
συμφέροντα πρὸς τὰ ἑαυτοῦ κομματικὰ συμφέροντα ἀδιαφορῶν ἂν
θέλων νὰ πλήξῃ τὸν Βασιλέα ἐπληρτεν αὐτὴν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς
χώρας.

☆
☆

Τὴν ἐπομένην τῆς ἐπίδοσεως τῆς τηλεγραφικῆς διακοινώσεως
τῶν τριῶν Δυνάμεων ὁ κ. Βενιζέλος δι' ἀνακοινώσεώς του πρὸς τὸ
Πρακτορεῖον «Ραδιό» ἐξέφρασε τὴν εὐχαρίστησιν του διὰ τὰ γεγο-
νότα καὶ μάλιστα μὲ τὸν μᾶλλον ἀπροκάλυπτον καὶ τὸν μᾶλλον κιν-
κὸν τρόπον :

«Ἡ εὐθύνη τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Δυνάμεων βαρύνει ἐξ ὀλοκλήρου
τὴν πεσοῦσαν Κυβέρνησιν τοῦ κ. Σκουλούδη. Ἄν αὕτη, ὡς εἶχεν ἐ-
πιτακτικὸν καθῆκον, ὑπέβαλλε τὴν παραίτησιν τῆς πρὸ δεκαημέρου,
θὰ ἀπῆλλασσε τὴν Ἑλλάδα τῆς δυσαρέστου ἐπιταγῆς, τὴν ὁποίαν αἱ
ἐγγυήτρια Δυνάμεις μᾶς ἀπῆλθον, καὶ θὰ παρείχον εἰς τὸν κ. Ζαί-
μην τὴν εὐκολίαν νὰ προβῇ ἐκουσίως εἰς τὰς Δυνάμεις κατὰ τὴν κα-
τάλληλον στιγμὴν εἰς τὰς ὑποχωρήσεις, ἃς τὸ πείσμα τοῦ κ. Σκου-
λούδη τὰς ἠνάγκασε νὰ ζητήσῃν κατὰ τὸν γνωστὸν ἐπιτακτικὸν
τρόπον.

«Ἄλλ' ἀφοῦ οὕτως ἦλθον τὰ πράγματα, δὲν δύναμαι ὡς πολίτης Ἑλ-
λην ΠΑΡΑ ΝΑ ΕΙΜΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΜΕΝΟΣ ΕΚ ΤΗΣ ΔΙΑΚΟΙ-
ΝΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ, διότι χάρις εἰς αὐτὴν τὸ ἔθνος θ' ἀ-
νακτήσῃ τὰς ἐλευθερίας του, τῶν ὁποίων εἶχε στερηθῆ ἀπὸ τόσων μη-
νῶν, γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἐκινδύνευσε νὰ δημιουργήσῃ καὶ ἐσωτερικὰς
ἀνωμαλίας εὐθύς ὡς θὰ ἐτεροματίζοντο οἱ ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι.

«Χαίρω ἐπίσης, διότι ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσσία, ἀποφασί-
σασα τὴν ἔντονον παρέμβασίν των, ἐβάσισαν ταύτην ἐπὶ τῆς ιδιότη-
τός των ὡς Δυνάμεων ἐγγυητριῶν διὰ τὴν Ἑλλάδα.

«Ἀπὸ ἑκατὸν καὶ πλέον ἐτῶν, καθ' ἃ φέρουν τὸν τίτλον, ἦτο ἀρ-
κετὰ φυσικὸν οὗτος νὰ εἶχε λησμονηθῆ ὀλίγον καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖ-
θεν. Ἄλλ' αἱ συνθήκαι, αἵτινες θεσπίζουσι τὰ τῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς
Ἑλλάδος καὶ τῶν προστατιδῶν Δυνάμεων, ἀναλαμβάνουσι ἤδη, τῇ πρω-
τοβουλίᾳ τῶν τελευταίων, νέαν ἰσχύιν. Καὶ ὁμολογῶ, ἄνευ περιστρο-
φῶν, ὅτι ἀγάλλομαι ἐπὶ τούτῳ, διότι ἂν τὰ δικαιώματά των ἐπιβεβαι-
οῦνται: ἐκ νέου, καὶ αἱ ὑποχρεώσεις των ὁμοῦ ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος
ἀνανεοῦνται: ἤδη ἰσοδυναμοῦσι».

Δυστυχῶς διὰ τὸν κ. Βενιζέλον τὸ ἐπιχείρημα ὅτι αἱ τρεῖς Δυνάμεις
τῆς Ἀντάντ ἠντλησαν τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ
τῆς χώρας ἐκ τῶν συνθηκῶν οἰδαμοῦ στηρίζεται. Ἡ «ἐγγυήσις» τῶν
ἐν λόγῳ Δυνάμεων τόσον κατὰ τὸ 1832 ὅσον καὶ κατὰ τὸ 1863 ἀνα-
φέρετο εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος — ὅρον ἀλληλένδετον
πρὸς τὸν ὅρον τῆς ἀκεραιότητος. Ἄν δὲ κατὰ μὲν τὸ ἔτος 1832 ἠγ-
γυήθη ἂν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν μᾶς Ἑλλάδος μοναρχικῆς καὶ κατὰ
τὸ 1863 διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν μᾶς Ἑλληνικῆς συνταγματικῆς Μο-
ναρχίας τοῦτο ἐγένετο ἐπὶ ὑποδείξεως γενομένης ἐντεῦθεν καὶ εἰς τὴν
ἐπανεπιλημμένως διαδηλωθεῖσαν γνώμην τοῦ λαοῦ ὅτι θέλει νὰ κυβερ-
νᾶται συνταγματικῶς. Οὐδ' εἶναι δυνατόν νὰ ὑποτεθῆ ὅτι ἡ Ρωσσία,
ἣτις ἀπέκτησε Βουλὴν κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα ἐνδιεφέρετο κατὰ τὸ
1832 καὶ κατὰ τὸ 1863 περὶ Ἑλληνικοῦ συντάγματος. Οὔτε εἶναι ἀ-
κόμη δυνατόν νὰ ὑποτεθῆ ὅτι ἐν στιγμαῖς οὕτω κρίσιμους αἱ τρεῖς προ-
μνημονευθεῖσαι Δυνάμεις θὰ ἠσολοῦντο περὶ τὴν σύνταξιν συνταγμα-
τολογικῶν διακοινώσεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἂν ὁ κ. Βενιζέλος δὲν ὑ-
πεδείκνυε τοῦτο, ὡς τὸν μόνον εὔσημον (·) τρόπον δι' οὗ θὰ ἐπα-
νήροχοτο εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ θὰ ἔτασσε τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν εἰς ἄ-
πλευρόν των. Ὅτι δὲ περὶ τούτου πρόκειται, περὶ ἀδήσεως τῆς Ἑλ-
λάδος εἰς τὸν πόλεμον ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἱκανῶς ἀπροσῆτον

συνέντευξιν, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Ἀρχηγὸς τῶν Φιλελευθέρων ἔδωκε πρὸς τὴν Παρισινήν «Ζουρνάλ». Εἶπε κατ' αὐτὴν ὁ κ. Βενιζέλος :

«Μὲ ἐρωτᾶτε ἐπὶ ἐνὸς λεπτοῦ ζητήματος : Τὸ κόμμα μου θὰ θέσῃ ὡς βᾶσιν ἐκλογικῆς συζητήσεως τὴν οὐδετερότητα τῆς Ἑλλάδος ἢ τὴν ἀνάμειξιν εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ ;» ΔΕΝ ΘΑ ΘΕΣΩ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΣΟΝ ΑΠΟΤΟΜΩΣ. ΑΝΑΖΗΤΩ ΤΗΝ ΣΤΙΓΜΗΝ ΑΥΤΗΝ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟΝ ΤΗΣ ΜΙΑΤΥΠΩΣΕΩΣ. Μὴ λησμονεῖτε, ὅτι οἱ ἐκλογεῖς ἐπανερχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ μακρυνῶν στρατοπέδων ὅπου, μὲ τὸ ὄπλον παρὰ πόδας, κινητοποιηθέντες, παρέμειναν ἐπὶ ἐννέα μῆνας ἀναμένοντες γεγονότα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπῆλθον. Ἐσχάτως μόλις ἐγκατέλειψαν τὴν στρατιωτικὴν στολὴν καὶ τὰς φρουράς των. Εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῆ εἰς αὐτούς : Θὰ ἀναλάβετε ΑΜΕΙΣΩΣ τὸν ὄπλισμόν σας καὶ τὴν φρουράν σας ; ΚΑΙ ΤΟΥΤΟ ΑΝΕΥ ΟΥΔΕΝΟΣ ΛΟΓΟΥ ; Εἶναι δυνατόν ;

«Θὰ εἶπω εἰς τοὺς ἄνδρας αὐτούς : Σεῖς οἵτινες δις ἠγωνίσθητε ἐναντίον τοῦ Τούρκου καὶ τοῦ Βουλγάρου, τῶν αἰωνίων ἐχθρῶν σας, δέχεσθε νὰ εἰσθε σύμμαχοί των ; Σεῖς τοὺς ὁποίους οἱ Σύμμαχοι σᾶς ὑπερήσπισαν πάντοτε, σᾶς ὑπεστήριξαν καὶ σᾶς ἐξησφάλισαν ὡς λαὸν ἐλεύθερον, θέλετε νὰ εἰσθε ἐχθροὶ των ;

«Οἱ χθεςινοὶ οὗτοι στρατιῶται διετήρησαν τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς καὶ τῆς πενταρχίας. Θὰ ἐννοήσουν. Λέγουν : «Βενιζέλος σημαίνει πόλεμος». Ἐγὼ λέγω : Η ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΜΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΑΣΣΟΜΕΝΗΝ ΠΑΡΑ ΤΟ ΠΛΕΥΡΟΝ ΤΗΣ ΑΝΤΑΝΤ».

☆☆

Ἄλλ' ὅσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι περίπλοκος καὶ περίτεχνος καὶ δημαγωγικὸς ὁ τρόπος τῆς διατυπώσεως βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ πόλεμος θὰ εἶναι ἀναπόφευκτος μόλις ἐπανέλθῃ ὁ κ. Βενιζέλος εἰς τὴν ἀρχήν.

Καὶ ἐρωτᾶται : Πρέπει τὸ Ἔθνος νὰ ἐμπιστευθῆ τὴν τύχην του εἰς ἄνθρωπον ἔχοντα τοιαύτας προκαταλήψεις ; Εἰς ἄνθρωπον ἀρνηθέντα καὶ αὐτὴν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας χάριν τῆς προσωπικῆς κατισχύσεως ; Καὶ θὰ εἶναι λογικὸν νὰ πιστευθῆ ὅτι μετὰ τὰς δηλώσεις τῶν κ. κ. Ἐλλιοτ καὶ Δεμίδωφ περὶ σεβασμοῦ τῆς λαϊκῆς ἐτυμηγορίας αἱ Δυνάμεις τῆς Ἀντάντ θὰ ἠρνοῦντο νὰ ἐπικοινωνήσουν μετὰ τῶν φυσικῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ;

☆☆

Οἱ ἀπολυθέντες ἐπίστρατοι ὀργανώθησαν εἰς συλλόγους καὶ οἱ σύλλογοι οὗτοι εἰς ὁμοσπονδίαν προσωρισμένην νὰ περιφρουρήσῃ τὸ ὑψηλὸν δικαίωμα τοῦ Βασιλέως εἰς τὸ κηρύττειν τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὸ συνάπτειν εἰρήνην. Ἐπειδὴ ἡ ὀργάνωσις αὕτη ἔχει χαρακτηριστὰ ἀντιβενιζελικόν, οἱ «φιλελεύθεροι» ἀρθρογράφοι καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τῶν Φιλελευθέρων τοὺς κατεδίκασεν ὡς ἀντισυνταγματικούς. Εἰς δὲ ἐκ τῶν πρώτων Βενιζελικῶν ὑπουργῶν ὑπέδειξεν εἰς τὰς τρεῖς Δυνάμεις ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς νέας ἐπεμβάσεως.

Ἄλλ' ἐνῶ τοιαῦτα ἰσχυρίζοντο ἐφρόντιζαν ἐξ ἄλλου διὰ τὴν ἴδρυσιν συλλόγου ἀντεπιστράτων, ὅπως τὸν ἀντιτάξουν εἰς τὴν ἄλλην ὀργάνωσιν. Τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι οἱ Φιλελεύθεροι θεωροῦν ἀντισυνταγματικὸν πᾶν ὅτι δὲν συμφέρει εἰς αὐτούς — καὶ οὐκ ἄλλο.

☆☆

Κατηγορήθησαν ὡς σύλλογοι ἀντιμιλιταριστικοὶ οἱ σύλλογοι τῶν ἀπολυθέντων ἐπιστράτων. Ἄλλ' ἡ κατηγορία δὲν εἶναι βᾶσιμος. Ὁ ἀναγνώστης τ' ἀποστελλόμενα πρὸς τὸν Βασιλέα τηλεγραφήματα τῶν ἐν λόγῳ ὀργανώσεων αἰσθάνεται ὅτι δὲν πρόκειται περὶ πανικοῦ χαταλαβόντος τὰς ψυχὰς τοῦ ἀρωπλισθέντος λαοῦ, ἀλλὰ περὶ φόβου μήπως οἱ ὑπηρετοῦντες τὰ ξένα συμφέροντα Ἕλληνες δημαγωγοὶ ὀδηγήσουν τὴν Ἑλλάδα παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Βασιλέως εἰς πόλεμον μάταιον ἢ καὶ ἀντίθετον πρὸς τὰς βλέψεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Διότι οὐδεὶς Ἕλληνα εἶναι ἐπὶ τέλους διατεθειμένος νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς παγίωσεως τῆς Ἰταλικῆς κατοχῆς εἰς τὰ Δωδεκάνησα, ὑπὲρ τῆς καθόδου τῆς Ρωσσίας εἰς τὰ Δαρδανέλλια καὶ ὑπὲρ τῆς ἐξόδου τῆς Σερβίας — ἂν ἦτο δυνατὴ ἡ νεκρανάστασις αὐτῆς εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ἡ συνείδησις τῶν ἐνδεχομένως κληθησομένων νὰ πληρώσουν τὸν φόρον τοῦ αἵματος ἀποκρούει τοιοῦτον πόλεμον. Δέχεται ὅμως τὸν πόλεμον ἐφ' ὅσον οὗτος μέλλει νὰ ἐξυτηρηθῆ ἐπίμαχα Ἑλληνικὰ συμφέροντα καὶ ἀφίνει τὴν ἀπόλυτον ἐκτίμησιν τῆς καταστάσεως εἰς τὸν Βασιλέα καὶ εἰς τοὺς νομίμως ἐκπροσωποῦντας τὸν λαόν — οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι βεβαίως οἱ ὀπαδοὶ τοῦ κ. Βενιζέλου.

☆☆

Τὸ διάταγμα τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς δὲν ἐδημοσιεύθη εἰσέτι, μολοντί ἢ ἀποστράτευσίς ἔφθασεν ἤδη εἰς τὸ τέρας τῆς. Ὀφείλεται τοῦτο εἰς ἐνεργείας παρασηνιακᾶς τοῦ Βενιζελισμοῦ φοβουμένου ἢ ἀντιμετώπιση ἀμέσως τὴν λαϊκὴν κρίσιν ; Πιθανώτατα. Ἐν τῷ μεταξύ δημοσιεύεται σωρεία ἀστυνομικῶν μεταβολῶν καὶ ἐπανερχόμεθα τῇ φιλοτιμίᾳ προνοίᾳ τῶν Βενιζελικῶν, ἐπιβαλλομένων εἰς τὴν κυβέρνησιν διὰ τοῦ ἐνταῦθα πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας εἰς τὴν πρὸ τοῦ 1875 πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν περίοδον.

Καὶ ἔπειτα ὁμιλοῦν περὶ φανλοκρατίας.
